

Luceafărul

Săptămânal editat de Uniunea Scriitorilor din România

miercuri, 30 septembrie 1991

38 (86)

Schimbări. Schimbare

deși nu se simte, se vede. Undeva, sus, în sferele puterii se petrec schimbări. Domnul primar general al Capitalei a fost înlocuit în funcție la numai câteva zeci de ore de la vizita făcută la Chișinău. Nu fusese acolo în calitate de persoană particulară ci în aceea de primar al Bucureștilor, invitat de către primarul Chișinăului la o mare festivitate — 555 de ani de la atestarea documentară a orașului. Înlocuirea sa nu e prea... diplomatică, dar probabil că rațiuni temeinice, mai înalte au avut întieitate.

Pentru politica internă de cadre nu este chiar atât de important faptul că dl. Doru Pană a devenit primar al Capitalei ci locul liber lăsat de domnia sa contează.

Contează și nu prea, am zice, pentru că de va fi nevoie se vor înființa noi ministere, noi secretariate, noi sub-secretariate etc. Important este să se facă loc schimbării.

Poate și la președinția Camerei și aceea a Senatului se vor petrece schimbări, nu de fond, măcar de formă, dar se vor petrece.

Se va întâmpla poate o schimbare și în atitudinea partidului de guvernământ față de masa de alegători care în mod direct intră în contact cu „liberalizarea prețurilor” în condiția unui monopol de stat susținut de un monopol politic.

Semnalo acestei schimbări se văd prin câteva măsuri economico-administrative anunțate de dl. prim-ministru, măsuri care vin în mod clar în întâmpinarea doleanțelor celor mulți. Este vorba de reducerea procentului necesar la avans în cazul cumpărării locuințelor în care solicitantul trăiește și de stabilirea de prețuri fixe la... salariul electoral. În primul caz este vorba de o facilitată acordată generațiilor mai virstnice, în al doilea caz de o facilitată adresată celor cu multe guri în casă, deci tot mai în virstă. Tineretul, zurbagiu în general, va vota oricum contra, oricite facilitată i-ai da sau nu i-ai da.

Alte schimbări se produc în domeniul propagandei așa încât primarii rurali sînt schimbați cu duzina. Cei vechi, puși de F.S.N., au întrecut măsura, ca mai toți primarii, cei noi nu vor avea timp să facă mare lucru pină la noile alegeri. Dacă vom mai cerceta, cu siguranță că vom mai găsi semne ale schimbării.

Dar Schimbarea adevărată nu credem că va fi posibilă decît în momentul în care „sacul” economiei va fi gol iar electoratul dumirit că soarta sa se află în propriile opțiuni și nu în promisiuni. Paradoxal, Schimbarea politică a României va fi determinată tot politicește, prin rezultatele alegerilor, de acestea depinzînd atitudinea economică a țărilor industrializate. Pentru a ajunge la acest moment și pentru a obține Schimbarea este absolut necesar să pricepem că „schimbările” pomenite mai sus, și altele ca ele, sînt făcute pentru a nu se schimba nimic. Dialectică grea, mon cher!

Eugen Uricaru

GEORGE ENESCU — monument de Ion Ja'ea

George Enescu

O SĂRBĂTOARE A MUZICII

(pag. 8 — 9)

Nu vreau să înțeleg nimic

Întreita mea neputință, i-am spus, îmbrăcată în negru
mi-am iubit trupul, i-am spus, cutremurată de actul
adinc al plăcerii.
toctmai atunci cînd mi-am tăiat crucea cu un topor
subțire
pentru a-mi face un pat din lemnul care se adincește,
i-am vorbit de iluminare și de focul care mă distruge

pleoapele mele de fier alb au coborît peste noaptea
din Tine.
am plins ca să-ți smulg credința și mi-am atins
miinile
de patria dură a călugărilor.
sînt numai o trecătoare, puțin mai violentă, printre
alte ființe cu adevărat
liniștite și boala pe care am îndurat-o, scaldîndu-mi
fruntea în plămîni
ce acopereau pădurea de brazi
s-a ridicat ca un animal înviat de Tine.
pe treptele mănăstirii s-au risipit toți banii mei
și biserica asta săracă din virful muntelui
este un steag ce anunță că a venit timpul.

Angela Marinescu

LITERATURA ROMÂNĂ ÎN SOCIALISM

MANUNSCRISELE
NU ARD

SUB CĂLCII
«Jurnalul meu»
de
BULGAKOV

Un cronicar
cromatic
al Deltei:
MIRCEA VREMIR

semn

De ce?

De cel puțin două ori, Guvernul României, desigur, prin purtătorul său de cuvânt, Mihnea Constantinescu, și prin purtătorii săi de cuvânt TVR și Radio București, a anunțat națiunea, cu surle și trîmbițe, sau, cum spunea cineva „cu turla și...”, că a alocat o importantă sumă pentru cultură. În speță, pentru literatură. În ultimă instanță, și pentru revistele literare (unele) ale Uniunii Scriitorilor.

Au trecut de atunci cîteva (bune? mai mult rele!) săptămîni. Prețurile au început să crească și hirtia pe care s-ar putea imprima o revistă de literatură și-a tot micșorat suprafața și densitatea. Literatura, nu.

Cînd s-a făcut anunțul, acum o lună — două, pe la începutul verii, ne amintim de un stat pe care-l dădea Isus (da, Hristos!) celor ce fac fapte bune: de a nu se bate cu pumnul în piept, adică a nu se lăuda mulțimii cu fapta lor. Căci cine trebuie să aște, oricum va afla. Și, la urma urmelor, cine ai tu trebuie să aște decît subiectul binefacerii. Dar, ne-am mai spus lumea s-a schimbat, oamenii sînt alți de mulți încît nu mai au timp și loc de a se observa unii pe alții, de a se prețui reciproc, și, în schimb, se scot în evidență pe ei înșiși, faute de mieux. Se va mai spune: de ce să ajute Guvernul revistele U.S. cînd ele publică articole nu totdeauna binevoitoare la adresa dumnealui /lor? Deoarece, chiar și acest guvern, chiar și această lume — cum s-a mai afirmat de mii /milioane de ori — vor rămîni tot numai dacă va rămîni poporul român, iar acesta se va menține, măcar în memoria veacurilor, prin cultură, deci și prin literatură. Iertați-mi repetarea locului comun de mai sus, și și a celorlalte...

Probabil că, în auzul anunțurilor cu pricina, mulți oameni (de bine, de rău?) își vor fi spus că „uite pe ce se duc banii națiunii!”, închipuindu-și că e vorba de sume cu multe-multe zero-uri în coadă, plătită deja pentru acest lux inutil, achitate deci, din moment ce se face anunțul. Cine să știe că zero-urile erau într-adevăr vreo șase, dar cifrele din fata lor nu făceau, din totul, mai mult decît pierderea zilnică a unei uzine medii din vremea industrializării forțate, azi, cînd orice consignație își vînde marfa proastă și numără la computer același tip de sume. Cine să-și fi închipuit — apoi — că sumele, în două tranșe, urmau să fie virate revistelor, celor opt, în zilele următoare. Zilele următoare au început să treacă, una după alta, în așteptarea sprijinului guvernamental. Din cînd în cînd, cu amabilitatea-i cunoscută, și interesul (de asemenea) pentru literatură, dl. Caius Dragomir ne mai anunța că sînt dificultăți cu Ministerul Finanțelor, dar că „vineee...”. Nu zic că era obligatoriu acest ajutor. Nu. Literatura putea fi lăsată, chiar, să se stingă încet, ca un foc de paie ce și era, în ochii multora. Sau putea fi lăsată numai în seama „Literaturului”. Dar dacă anunțul s-a făcut alt de ritos, atunci de ce? Au trecut de atunci două luni. De mai multe ori s-a întilnit presa cu Departamentul Informațiilor. Mulți oameni vor fi crezînd că revistele literare sînt întreținute de Guvern. Oricum, nu erau subvenționate cu toatele, ei numai opt. 8. Inșă nimic nu s-a întimplat, bine că ne-am lăudat, domnule Guvern.

De ce, nene Anghelache?...

Nicolae Prelipceanu

dictatura personală

Logica internă a trecutului apropiat comunist

Nici o morală a conjuncturii politice la noi, în România postcomunistă nu este posibilă, atîta vreme cît comunismul este atotprezent, restaurat nuanțat, diversificat subtil, reciclat pe zi ce a trecut de la Revoluție: ai chiar impresia că e o încăpăținare a tranziției de a face azi manifest taman „binele răului care a trecut”, culmea! În fața falimentului post-revoluționar... Obsedați de eșecul tranziției de la totalitarism la... La ce? La democrație? Ce o fi fiind aia democrație și cu ce s-o fi mincind ea pînă la urmă în țara „mămăligii care a explodat”, Dumnezeu, oare?

Președintele ales la 20 mai 1990, „luminat”, nu scapă în continuare nici o ocazie să nu ridice și domnia sa în public (după ce P. S. M.-ul lui Ilie Verdeț a avut un întreg congres de reevaluare a glorioșului P.C.R.!), să nu ridice în slăvi „principiile umaniste ale socialismului”, aberația comunistă: nici israelienii, mai nou, vizitați oficial, nu au scăpat de lecțiile sale de economie politică! Normal sau nu, domnul Ion Iliescu, consecvent cu compromisurile sale rămînînd același ac-

tivist convins al doctrinei marxist-leniniste care nu poate să înțeleagă de ce realitățile ei „practice” nu concordă cu însuși Raiul pe pămînt, bunăvoință existînd...

Nu mai logica internă a trecutului apropiat comunist fiind de ajuns să se poată accepta atîtea abuzuri politice de după o Revoluție anticomunistă? Principali vi-nași după Revoluție fiind protestatarii anticomuniști și nu oportuniștii — comuniști reformați!

Am atras aici atenția permanent asupra „metodicii” represiunilor posttotalitare, după ce Puterea în România a fost acaparată de foști activiști înalți P.C.R. reformați în spiritul gorbaciovismului: prin inventări de lovituri de stat, prin compromiterea Opoziției, prin impunerea anticomuniștilor radicalizați, prin dezinformare sistematică, prin promovarea contra-manifestațiilor, prin incurajarea contra-telectualilor și contradizidenților, nimic toată? Am făcut caz, la această rubrică, de intoleranța suspectă a Puterii actuale în fața rezistenței anticomuniste populare: indiscutabil, nostalgiile totalitariste co-boară din vîrfurile piramidei treaptă cu treaptă, funcție cu funcție, societatea ro-

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● ADEVĂRUL : „Președintele Iliescu s-a întors din Israel”. ● ROXANA IORDACHE : „...participanții la miting cer fără drept de apel trecerea în afara legii a partidului comunist asasin, indiferent sub ce nume s-ar perpetua, și demiterca pentru todeauna a comunismului din România, respectiv a comuniștilor (Ion Iliescu, Martian Dan, Al. Birlădeanu, Virgil Măgureanu, Petre Roman ș.c.)”. (România liberă) ● EUROPA : „Ne alăturăm miilor de români care-i urează lui NICU CEAUȘESCU la mulți ani, cu prilejul implinirii vîrstei de 40 de ani la data de 1 septembrie 1991. Mii de sibieni care ne-au telefonat, mii de scriori și mii de telefoane primite din toată țara la redacția revistei EUROPA, doresc ca justiția să dovedească maximă obiectivitate, într-un timp cît mai scurt”. ● TIA ȘERBĂNESCU : „Marea nenorocire a acestei puteri nu e atît că este, în esență și în ereditate ei, comunistă, ci, că, din nefericire, nici o putere comunistă nu a fost capabilă de nimic bun, n-a constituit nimic fără să strice de zece ori mai mult, n-a salvat un om fără să sacrifice alți o sută, n-a cules un snop fără să piardă zece clăi.” (România liberă) ● DORU LIONĂCHESCU : „Salam pentru electorat”. (Tineretul liber) ● CLAUDIU IORDACHE : „Am trăit recent, la Oradea, o experiență interesantă: am fost invitatul sindicalistilor din zonă ai Uniunii Confederative Naționale. Acolo, și nu numai acolo, am constatat cîtă netă aversiune au acești oameni, pînă și mînerii Beiușului, față de tot ce reprezintă acest partid de guvernămînt (de care sînt acuzat și acum că l-am slujit), de

la președinte și primul ministru la primarul nu știu cărei comune.” (Interviu, în România liberă) ● CORNEL NISTORESCU : „Înainte plecării în Israel, Ion Iliescu declară că revistele Europa și România Mare sînt „antinaționale”. Înaintea vizitei, gazeta Izmenarului național își interrupe apariția spre a reveni pe piață la cîteva zile după îndeplinirea obiectivului politic al președintelui”. (Expres) ● N.M. : „Emisiunea militară de la TVR e un paradis al șovinismului și și-a permis să-l aducă pe post pe dl. C. V. Tudor, ca să vorbească despre Mihai Viteazul oștenilor, imediat după ce redactorul României Mari își suprimase odioasa publicație ca urmare a criticilor guvernului și ale președinției. O serie de cadre din armata ceaușistă continuă să fie în funcții”. (România liberă) ● MIRCEA MIHĂIȚES : „Prepuștii lui Vadim”. (Orizont) ● I. BUDUCA : „Istoria post-ceaușistă a lui Corneliu Vadim Tudor e tipică pentru deruta foștilor servitori ai cultului personalității. În primele zile ale anului 1990, cînd spațiu celor care se știau cu musca pe căciulă din pricina colaborării cu fosta securitate atîngea cotele delirului, Corneliu Vadim Tudor căuta să fie primit la Ambasada SUA spre a-și dovedi actele de dizidență anti-ceaușistă”. (Cuvîntul) ● FUFU : „Tulai Doamne, ungh'e o viri?” ● CORNELIU VADIM TUDOR : „...poporul meu, de ce nu mă vrei... (Europa) ● ILIE NEACȘU : Să văd eu un ziar în România care primește un milion trei sute de adeziuni ca «Europa». (Interviu, în Cuvîntul). Și uite, așa o barbă avea... ● CORNEL NISTORES-

mănească orbecînd în continuare, infestată de reaua credință a foștilor și actualelor slujitori ai politicii duplicitare...

Să întorc înșă fila politică antipatică și să revin un pic la „personajele” mele pașnice: la doi din anticomuniștii convinsi, acei „golani” al Zonei Libere de Neocomunism ce aveau să mă invite, prin surprindere, să le fiu naș religios într-o duminică, în 19 mai 1991, după ce cu zece zile înainte se căsătoriseră legal la primărie. Doi din protestatarii „Pieței Universității: 22 aprilie - 13 iunie 1990” ce aveau să cunoască în amănunt binefacerile represaliilor postcomuniste, arestați ilegal pentru zece zile la rînd, bătuți, umiliți, infomețați, puși să dea scoteala pentru curățenia lor morală, murdăriți atunci anume... Unde am rămas? La episodul al-XIV-lea...

Somnoros, în blugi, bărbierit proaspăt, am reușit să vin, alături de soție, cu flori, acasă la mire, înainte de ora 11: nepregătit sufletește, bineînțeles! De acasă de la mire plecînd odată cu invitații („golani” ai Pieței Universității!) spre o biserică de care nimeni nu putea ști pe unde se află, biserica păstorită de un preot-„golani”, ați ghicit...

Ieșiți în Piața Unirii, ce să facem? Luăm, stînd unii în brațele altora, vreo cinci taximetre și după ce străbaterm Bulevardul nebulilor (Victoria Socialismului, nu?) și o cotim la dreapta în fața Casei Poporului, ne rătăcim printre șantiere părăsite, pe străzi desfundate, es-caladînd maldăre de gunoale și fiare, înjurați de șoferi și coboriți să împingem taximetrele particulare cărora li se oprea motorul cînd ne era lumea mai dragă, în mijlocul noroaielor! Șoferii fiind deja siguri că biserica pe care o căutăm nici nu există, de fapt, că o fi fost demolată și ea cine știe de cînd de antihristul ăla de Ceaușescu...

Liviu Ioan Stoiicu
(va urma)

CU : „După anunțarea independenței Republicii Moldova, Victor Surdu, președintele partidului sapa și lopata a luat cuvîntul la TV și a prezentat mesajul său de dragoste sfîrșitoare, subliniînd meritele excepționale ale partidului său la obținerea independenței Basarabiei. Nci ne întrebăm în continuare cum a scăpat de pușcărie acest militant al PCR, cum și-a obținut membrii de partid din SMA-uri și IAS-uri în perioada preelectorală și, mai ales, în ultima vreme, cum se acordă credite de la AGROBANK?”. (Expres) ● NEAMUL ROMĂNESC : „Peste un milion de avorturi la cerere de la evenimintele din decembrie 1989. Angela Băcescu în dialog cu medicul... ● De la CEZAR ANDREESCU, PAUL ARUN & PAUL FILIP adunate : „Cristian Sandu o ridică în slăvi pe colega sa Angela Băcescu, supranumind-o, pe urmele lui Balzac, «ziarista torpilă». Am recitit și noi Strălucirea și suferințele curtezanelor a maestrului Honoré de Balzac și ce credeți că am aflat despre acea eroină, poreclită Torpilă? Că habar n-avea nici să scrie, nici să citească!”. (Cuvîntul) ● MARCO : „Am ejaculat de două ori fără ea să-mi scot membrul din ea. În momentul orgasmului am trăit cu senzația că sînt un cosmonaut legat printr-un «ombilic» de naveta spațială”. (Prostituția) ● GEORGE STANCA : „Puștii de la Moscova, pe lingă multe altele, ne-a demonstrat că avem o televiziune de o impotență legendară...”. „De ce l-ați mai adus pe Brucan cînd lucrurile erau clare? De ce nu l-ați interpellat, atunci cînd totul era nebulos, pe tovarășul Verdeț să ne spună alii despre puștii că vor să salveze valorile comunismului și internaționalismului proletar, să fie el indignat de perestroika lui Gorbaciov, căci, Doamne!, lui de aici i s-a tras, de aici și-a pierdut răul. Domnilor, ce subiect ați ratat!”. (Expres magazin) ● MATEI DOBROVICI : „Alexandru Drăghici îl vizitează în secret pe Ilie Verdeț”. (Cuvîntul) ● NICOLAE CRISTACHE : „Ofensiva mirosurilor urite în societatea românească nu se întemeiază pe forța lor intrinsecă / Ci pe confuzia legii. / De aici aerul lor sărbătorec, invincibil, dezmațat”. (Infraactorul)

Petre Stoica

« LITERATORUL »

● O nouă revistă pe cerul mai plin ca oriunde al publicațiilor literare din România: **Literatorul**. Urmînd tradiția macedoniană, noul săptămînal condus de Marin Sorescu, avîndu-i alături pe Valeriu Cristea, Fănuș Neagu și Eugen Simion se vrea literar-artistic în sensul cel mai pur al cuvintelor, fără implicare politică și fără partizanat pe considerente extraliterare. Promisiune superbă pe care sperăm că **Literatorul** va ști să și-o țină, dincolo de intemperii și de ispite. Urăm tinerei-bătrîne reviste Bun venit în peisaj și viață lungă!

Literatura română în socialism

Cel care va încerca să scrie o istorie a literaturii române în ultima jumătate de veac va trebui să rețină pentru patru din ultimele decenii un fenomen indecensabil, deși destul de neașteptat. Din 1948 până în 1989 nu s-a putut înjgheba decât problematică o literatură socialistă, dar în schimb se înregistrează cu totul altceva, ceva absolut sigur: o literatură română în socialism. O literatură care a apărut sub dominația respectivelor idei politice, alături de aceasta, ba chiar împotriva ei. (Nu face excepție nici literatura română în exil, în măsura în care aparține spațiului spiritual românesc, cu atât mai virtuos cind ea a fost scrisă în continuarea literaturii de până la 1948 ori s-a inspirat din evenimentele istorice ale vremii.)

Comunismul totalitar a considerat întotdeauna literatura și arta un capitol al propagandei, avind calitățile specifice dar nu diferite de ceea ce se afla conținut în lozinci trîmbițate direct, cu toată vehemența și tenacitatea, urmărind doar efectul imediat. Indiferent că a făcut unele derogări oportune de la acest spirit, nu trebuie uitat un lucru: sistemul nu privilegia în nici un domeniu gestul, acțiunea sau meritul individual chiar dacă și le putea subordona sau trage din ele maximum de profit. El se preocupa de acțiunea colectivă, nediferențiată, al cărei beneficiu urmau să fie omul simplu, masele muncitoare, în numele cărora se făceau toate și se justifica orice tip de dominație inclusiv cea culturală. De fapt, regimul vroia o literatură, nu scriitori. Totul trebuia să fie aservit în așa fel încît „producerea” artei să fie și ea un fenomen programabil, controlabil și, bineînțeles, la discreția comanditarului.

Idealul lui (nemărturisit, dar constant urmărit) era în fapt, „folclorul de tip nou” folclorul falsificat și dirijat în scopuri politice de moment, dar păstrînd unele note comune cu cel autentic: anonimul creației, elaborarea colectivă, spiritul larg obștesc, opus individualismului creației culte, spiritul ei de diferențiere și originalitate. Astfel, spectacolele gen „Cîntarea României” au reprezentat un anacronism și o aberație în raport cu orientarea comunismului pe plan cultural european, dar au corespuns unei tendințe secrete a lui foarte autentice, care s-a manifestat în mod firesc acolo unde a găsit teren prielnic (țara noastră, Coreea de nord, China chiar Bulgaria ceva mai timid). Manifestațiile acestea publice monstruoase, de-

personalizante erau expresia năzuinței unanimiste a totalitarismului de oriunde, care înlocuia adevărul lucid cu contagiunea isterică. Ele au mers împotriva unor tendințe generale ale comunismului „matur”, vădite mai ales după moartea lui Stalin. Atunci s-a produs un dezechilibru, care a fost o oarecare revenire la normalitate, îngăduind o relaxare generală și deei o posibilitate oferită spiritului de creație de a se manifesta. Ne-am întrebat de multe ori de ce s-a produs această liberalizare, care a continuat timid, dar în crescendo, până la Tezele din iulie 1971, efectele ei prelungindu-se și după. Răspunsul pe care ni l-am dat e că regimul s-a considerat de la un punct încolo destul de puternic pentru a nu duce la ultimele lui consecințe programul ideologic; s-a mulțumit cu victoria politică și cu certitudinile pe care i le dădeau situația internă și internațională, îndepărtarea oricărui pericol.

În literatură odată cu abandonarea jdanovismului, climatul mai puțin rigid a dat naștere unei literaturi pe mai multe „niveluri” de existență: cel acceptat, pe deplin corespunzător lozincilor oficiale și cel „tolerat”, în această ultimă categorie intrînd și operele eretice ale scriitorilor regimului, dar mai ales, cele ale scriitorilor care s-au manifestat mai tirziu și s-au afirmat doar împotriva prescripțiilor oficiale și a ideologiei lui în genere. E limpede pentru cine a trăit acei ani că un Mihai Beniuc, Zaharia Stancu, Eugen Jebebeanu, Petru Dumitriu, Aurel Baranga, Marin Preda sau Eugen Barbu au fost niște favorizați ai regimului, în timp ce Leonid Dimov, M. Ivănescu, Al. Miran, Radu Petrescu, Angela Marinescu sau scriitorul acestor rînduri au fost doar (sau din fericiție) niște tolerați. O carte ca *Groapa* de Eugen Barbu a reprezentat la timpul ei un motiv de scandalizare, dar și o mare surpriză. Trebuie însă precizat că ea e totuși tipică pentru un anume gen de apariție: e opera memorabilă, a unui autor care, pentru a-și menține privilegiul cîștigat (pe merit) a scris și opere de oportunitate și a avut o atitudine dezonorantă în speranța că își va putea da operele capitale în dosul unui paravan infam. (Rămîne ca istoria literară să-i reconstituie aceste capodopere.)

Cu aceasta intrăm în dezvăluirea unei alte anomalii, fără precedent în trecutul literar românesc: același autor scrie cărți pentru a deveni publicabil, apoi opere „curajoase” care să-i mențină cota în nou

climat al dezghețului și în fine, opere care nu au nici o legătură cu situația politică existentă. Dar chiar și la scriitorii care nu s-au pretat la acest joc al oportunistului bine calculat, se înregistrează aceeași secționare extrinsecă logicii lăuntrice a creației: Radu Petrescu a scris toată opera sa de prozator de imaginație în afara ideii politice predominante; nu însă și jurnalele sale. *Castelul vrăjitoarelor* de Maria-Luiza Cristescu nu are nici o relație cu mediul literar contemporan, dar nici cu materia celorlalte cărți ale sale. În fine, primele noastre două cărți de proză: *Simple întîmplări cu sensul la urmă* (1970) și *Clepsidra cu venin* (1971) sunt scrise într-un stil atemporal, se inspiră din alt spațiu decît cel în care trăia autorul și sunt vădit opera unui scriitor care a evitat determinarea firească a contemporaneității. Nu același lucru se întîmplă cu romanul aceluiași *Seara tirziu* (1988) în care mediul e cel de toate zilele și situația în el a personajului principal este însăși materia cărții.

Toate aceste cărți au apărut însă „în socialism”, exact ca și acelea care au slujit sistemul. În definitiv, socialismul a fost un sistem politic și social, economic și cultural care a stăpînit tiranic întreaga populație românească și a dominat conștiințele, chiar și pe cele ce nu au voit să se aservească. Toți cei care au trăit în acest timp au trăit „sub el”. Socialismul a creat o situație de fapt, noi relații între oameni, psihologii noi, mentalități deformate dar reale, o problematică ne-

unoscută mai înainte foarte specifică.

Dar, indiferent cum, socialismul a inspirat și a făcut posibile opere literare valoroase, scrise în diferite grade de incomoditate (niciodată născute dintr-un sincer entuziasm) dar și de determinare. Unele au fost scrise chiar de slujbașii regimului; Niște țărani de Dinu Săraru, *Muzeul de ceară* de Dumitru Popescu, *Biblioteca din Alexandria* de Petre Sălcudeanu sunt opere autentice, care documentează asupra unei realități existente într-un anume moment istoric. Dar chiar și altele, mai „eretice”, sunt determinate de socialism. Și, apoi, a fi împotriva cuiva nu înseamnă a fi independent de el (în gîndire, în stil, în inspirație și temă). Ca să dăm un minimum de exemple, e clar că scriitorii ca Paul Goma sau Stelian Tănase sunt profund legați de socialism, chiar și printr-un vehement și obsesiv „Anti”.

Regimul comunist prezintă o atît de mare varietate de absurdități (nu toate decurgînd din logica sistemului) încît ne îndoiim că s-ar găsi cineva care să le facă inventarul complet. Măcar liniile generale trebuie semnalate (și desigur dificultățile) care, în final, au dus la extremul paradox: un regim care a lucrat cu șabloane rigide și oprești generale, indistincte, a avut ca rezultat un fel de peschitrușă, în care fi e greu chiar și unul figurant în epocă (precum semnatarul acestor rînduri) să se mai descurce.

Alexandru George

minimax

Puterea cu orice preț

Unii dintre cei cărora încă nu li s-a făcut de tot lehamite de politică iar mizeria vieții de zi cu zi, unora, sau afacerile, altora, le mai lasă răgaz pentru așa ceva, se vor fi întrebind, probabil, din ce în ce mai insistent, dacă actuala Putere va reuși să țasă învingătoare și în urma alegerilor locale. O întrebare aparent cit se poate de firească pentru o societate aflată în perioada preelectorală și ai cărei cîrmuitori declară, ori de cîte ori au prilejul, că nimic nu-i poate clinti din credința și stăruința lor întru democrație. Dar, după toate cîte s-au întîmplat din decembrie '89 încoace, în mod normal, oricine mai are cit de puțină încredere în poporul român nu și-ar putea permite o asemenea întrebare care, prin ea însăși, este o insultă adusă României. Adică, acum cînd, deși adevărul nu este știut pe de-a-ntregul dar, oricum, se cunoște suficient de multe și despre cum s-a murit în timpul „revoluției” și despre evenimentele de la Tg. Mureș și despre mineriadă și despre matrapazlicurile în stil mare ale celor pe care se bazează Puterea și despre reciclarăa fostei securități, acum cînd s-a adevărit lozincă „F.S.N. dacă votați / Trandafiri o să mîncăți”, acum după ce abia am trecut pe lingă reinstaurarea unui re-

gim de dictatură fățișă și am aflat că listele negre sînt gata pregătite, încă și acum să mai fie majoritară ponderea celor care nu pot accede către libertate și demnitate?! De bună seamă, există încă multă confuzie și frică și oportunism și lichelism dar, Doamne!, să fie ele, laolaltă, preponderente?! Să fi reușit, în 45 de ani, comunismul să distrugă aici mai mult decît a reușit în peste 70 la Răsărit, într-o societate care nu avea tradițiile democratice ale României?! Pare de necrezut. Și nici nu este. Dincolo însă de considerente ce țin nu doar de mîndria națională ci și de logică, ipoteza întrebarea se dovedește cu atît mai mult de neluat în seamă cu cît nu are cum să ajungă la verificarea unui moment electoral normal. Tocmai pentru că s-a întîmplat ce s-a întîmplat, eșecul fiind evident și de prea mari proporții, a crede că cei care dețin acum puterea vor risca să mizeze pe pomenita ipoteză, permițînd o evoluție politică normală, înseamnă mai mult decît naivitate. Drept care, întrebarea ce se dovedește a fi mult mai îndreptățită este nu **dacă ci cum** va ieși învingătoare Puterea în alegerile locale, considerate ca obiectiv politic premergător celui decisiv, al alegerilor generale. Ori, altfel spus, prin ce mijloace va putea fi determinat electoratul român să-și dea votul favorabil

continuării unei guvernări care, pentru marea majoritate socială, s-a dovedit opresiv atît economic cît și politic? Iar dacă, în plus, mai este luat în considerare și faptul că ajutorul economic occidental este destul de sever condiționat de respectarea standardelor democrației, în timp ce sprijinul „frățesc” al Moscovei a rămas definitiv de domeniul trecutului, întrebarea de mai sus se arată de-a dreptul pasionantă.

Așadar, evident fiind că „emanații” exclud ab initio posibilitatea de a pierde partida și avîndu-și dovedită deplina disponibilitate de a recurge la orice mijloace (prima reacție față de evenimentele de la Moscova n-a făcut decît să confirme, o dată în plus, ceea ce oricine a putut înțelege după 13-15 iunie '90), elementul nou survenit este acela că adoptarea unei soluții „tip Iazov”, în actualul context internațional, frizează de-a dreptul nebunia. Intervenția, acum, a unei lovituri de forță ar conduce automat la o izolare totală a României în plan internațional și, foarte probabil, la un război civil sinucigaș pentru Putere. Sigur, există o **problemă a Ardealului** — așa cum a dovedit-o recent ciudata (?) „reacție poloneză” —, ea însă nu are caracteristicile prezentate de „România Mare” și, oricît ar fi de mult amplificată artificial, este puțin probabil să se ajungă pînă acolo încît să fie cit de cit justificată trecerea la un regim de dictatură. România nu poate fi niciunul asemuită cu Iugoslavia iar Ungaria nu este o mare putere. În aceste condiții, Puterea este, cumva, obligată să respecte regulile jocului democratic, profilîndu-se atunci două alternative posibile de strategie politică. Prima, presupunînd continuitatea, ar însemna în ultimă instanță „măririca dozelor” folosite pînă la 20 mai '90. Dezinformare, diversiune, populism, naționalism. Șanse de reușită? Greu de apreciat. I.R.S.O.P. tace. Oricum însă, acum, situația este cu totul alta și nu doar pentru că există o opoziție politică

mult mai coerentă, „vaccinată” cu toate tertipurile folosite anterior împotriva-i. Totuși ei totuși, oamenii, cei mulți, marea majoritate necăjiți, ei sînt alții. Bunăoară, cîtă credibilitate poate avea recenta inițiativă anticomunistă a F.S.N. & Comp., mai cu seamă cînd, de aceeași parte a baricadei, bătrînii foști comuniști nu-și pot renega rîspicat, în rîptul capului, visurile tineretii? Sau, la fel, o remaniere guvernamentală de care se tot zvoneste dar apreciată pînă și în **Adevărul** (de miercuri 11 septembrie) ca neputînd fi altcumva decît „de paradă”? Fără a mai lua în considerare gafele la nivel înalt — apropo de, oare dl. Petre Roman a voit să ne semnaleze demisia-i spunîndu-ne — și încă de două ori — că refuză să fie prim-ministru într-o administrație bîntuită de corupție? Și fiindcă tot a venit vorba de gafe, în treacă fie spus, înlocuirea d-lui Andrei Pleșu (eventual cu dl. Romulus Vulpescu!!!) ar fi într-adevăr UNA. În fine, „rețeta” folosită în cazul primelor alegeri cu greu este de presupus că mai poate avea aceeași eficiență. De unde și posibilitatea celei de a doua alternative, de-a dreptul spectaculoasă, urmînd să intervină intrucitva pe neașteptate. **O lovitură de stat... democratică!** Principalul „suspect” în acest caz ar fi, aparent, însuși premierul și poate dacă ar mai fi durat criza de la Moscova... cine știe! Așa însă, alții ar trebui să fie eroii dramei. Dar cine?! Neîndoicînd, într-un asemenea gînd am pîșit mult, chiar foarte mult pe tărîmul fantasticului politic dar tocmai logica și încrederea în înțelepciunea acestui popor îndeamnă într-acolo.

Șerban Lănescu

11 septembrie 1991

Corespondența Iorga

Nu știu cum ar trebui să arate o biografie ideală a lui N. Iorga, dacă așa ceva ar putea fi imaginat, dar cred că o culegere de documente selectate și aranjate în anume capitole, gândite ca în orice biografie, s-ar apropia destul de mult de acest ideal pentru că Iorga — omul și savantul, împreună cu celelalte personaje care au coexistat în el, nu fără un anumit dramatism — se poate regăsi în mare măsură în texte istorice și om al documentului în cel mai larg înțeles al termenului, Iorga lăsat probabil mai mult decât orice altă personalitate a trecutului nostru să se vadă și acțiunea sa cuprinsă în textele scrise; ultimul mare reprezentant al culturii scrise, înainte deci de epoca în care telefonul, radioul și celelalte mijloace de mass-media au invadat și modificat profund sistemele noastre de comunicații și de reprezentare în general (nu uit deloc conferințele sale radiofonice, pe care însă nu întâmplător, a simțit nevoia să le publice în volum), N. Iorga ne-a lăsat nu numai o uriașă operă, de cuprindere enciclopedică, ci și o vastă arhivă personală alcătuită din note, însemnări, memorandumuri și nu în ultimul rând dintr-o corespondență de ale cărei dimensiuni teoretice ne putem face o idee după numărul scrisorilor primite, păstrate astăzi în cele vreo trei sute de volume depuse la Biblioteca Academiei Române. Scrisorile sale n-au avut însă parte de aceeași soartă și doar o mică parte a lor se pot găsi în bibliotecile publice, accesibile cercetătorilor, restul zăcând încă prin diferite colecții particulare, prin arhive, încă neexplorate sau, încă mai rău, fiind pierdute pentru totdeauna, odată cu atâtea documente și arhive personale în împrejurările dramatice prin care a trecut țara de o jumătate de secol încoace. Corespondența sa, cită s-a putut găsi în bibliotecile noastre și în depozitele străine de diverși cercetători (între care cel mai activ și mai autorizat este fără îndoială, Andrei Pippidi), a fost adunată și publicată de Ecaterina Vaum într-o serie specială, la Editura Minerva, din care foarte recent a apărut cel de al treilea și — din păcate — ultimul volum*).

Linii sintetice ale unei personalități de calitate și de complexitate lui N. Iorga, întuite desigur încă de contemporanii care l-au admirat și l-au urmat, nu vor putea fi precizate decât de un biograf înzestrat cu darurile, rare, cerute de un gen mai dificil decât se crede îndeobște; trăsături caracteristice ei răzbat însă din mai toate rîndurile lăsate de acest mare scriitor, ni-

ciodată arid sau neutru, a cărui artă oratorică și al cărui stil au fermecat și influențat atât de puternic — aprecierea îi aparține lui Tudor Vianu — generația care i-a urmat. De pildă ceea ce a fost numit uneori, cu suficiență și lipsă de înțelegere, orgoliul său „exagerat” și care apare în mai multe din scrisorile publicate în acest volum, în împrejurări devenite celebre (cum este decizia din 1901 de a demisiona din calitatea de membru corespondent al Academiei) sau mai puțin cunoscute (ripostează în 1915 decanului Al. Philippide pentru o aluzie la necesitatea de a ține cursuri „mai sistematice”, dă în judecată în 1914 și 1934 pe autorii unor articole calomnioase, cere în 1932 un control oficial al averii sale pentru a spulbera zvonurile răuvoitoare cu privire la originea unor veșturi etc.), toate acestea izvorite nu dintr-o sensibilitate bolnăvicioasă, ci din „însuși respectul ce-l păstrează sentimentului public, care m-a cinstit totdeauna cu cea mai vie încredere și respect” (p. 116). Adînc implicat încă din tinerețe în viața politică și culturală a țării, savantul n-a fost scutit niciodată de toate dezagrementele presupuse din păcate de o existență publică, de la simpla neînțelegere la calomnie, procese de intenție, răstălmăcirii și chiar pînă la invecțiva directă. Și chiar dacă dezgustul și dezamăgirea, ușor de înțeles, se manifestă câteodată în momente de oboseală, cînd loviturile sînt prea josnice și prea nemeritate pentru a nu coplesi o clipă pe luptătorul călît în studiul atîtor erori și nedreptăți care este, pînă la un punct, istoria omenirii („Toată viața mea am avut în fața mea intriga care m-a biruit”, în 1923 etc.), din noianul de replici îndurerate sau doar disprețuitoare se desprinde treptat nu numai imaginea „orgoliului” rănit al celui cărui i se contestă îndreptățirea unui gest sau justetea unei opinii, ba chiar știința (!) sau onestitatea, ci și resorturile mai adînci ale neobișnuitei sale capacități de mobilizare, ale puterii de muncă și ale unui optimism cuceritor: o mare dragoste de oameni și de țară, o neștrămutată convingere că binele este inevitabil învingător în cele din urmă și, în definitiv, o mare candoare care îl face să sufere pentru orice nedreptate ca și cînd ar fi prima, fără ca prin aceasta adinea să încredere în adevăr și justiție să sufere cea mai mică atingere. Această candoare, care este de fapt semnul unei mari nobleți sufletești, este suportul intim al extraordinarei sale personalități și ea explică nu numai izbucnirile de or-

goliu, ci și alte caracteristici puse în valoare de lectura, pasionantă adesea, a scrisorilor lui N. Iorga.

Editoarea a avut o sarcină dificilă nu numai în adunarea materialului divers pe care îl prezintă ci și în adnotarea scrisorilor expediate unui număr de nu mai puțin de 324 corespondenți, din țară și din străinătate, oameni politici și profesori, autorități și simpli particulari, mulți din aceștia puțin cunoscuți sau chiar deloc, pentru care se dau detalii de ordin biografic și se fac precizări care clarifică textul scrisorii, se semnaleză eventualele apariții anterioare ale unor documente, iar în final se oferă cititorului, pentru a facilita utilizarea masivului tom, un indice cronologic al scrisorilor, un indice de instituții menționate în text, un altul geografic, un indice al titlurilor lucrărilor lui Iorga la care se face referință și, în fine, obișnuitul indice de nume al lucrărilor de acest gen. Toate acestea, presupunînd un mare volum de muncă și o bună stăpînire a istoriei publice și culturale din ultimul secol, plasează **Corespondența** lui Iorga printre cele mai bine realizate dintre seriile de „documente literare” apărute la Ed. Minerva. Sînt însă, desigur, și unele completări de făcut, dintre care spicuiesc: istoricul și publicistul britanic R. W. Seton-Watson l-a întîlnit pe Iorga pentru prima oară nu în ianuarie 1915, cînd acesta vine în țară (nota 1, p. 203), ci la 21 iunie 1913, la București, cînd îi face impresia unei „most commanding figure, a whirlwind of a man” (cf. Cornelia Bodea și Hugh Seton-Watson, *R. W. Seton-Watson și românii*, vol. II, p. 785); G. Sima, ale cărui articole din *Tribuna* sînt menționate în nota de la p. 308, este un cunoscut pseudonim al lui Onisifor Ghibu; „hotarul oprit mie” din telegrama expediată studenților din societatea „România Jună”,

expresie rămasă fără explicații la p. 218, se referă la interzicerea intrării lui Iorga în Austro-Ungaria care a urmat expulzării sale, la 1 iunie 1909, el fiind considerat un pericol pentru „ordinea publică” etc. Asemenea scâpări, mărunte, sînt însă foarte rare.

Volumul mai pune însă o problemă de principiu, care depășește cadrul publicației în sine și se referă la structura optimă pentru acest tip de ediții. Dna Ecaterina Vaum așează corespondența lui Iorga în ordinea alfabetică a destinatarilor, indiferent de caracterul și conținutul scrisorilor în cauză. Așa se face că, în unele cazuri, alături de corespondența cu caracter privat, uneori chiar intim, de familie, sînt publicate și scrisori adresate oficial unor persoane. În calitatea lor de conducători sau reprezentanți ai unor instituții; mai mult unele dintre acestea au și apărut ca atare în presă, au fost difuzate ca foi volante, așa încît între scrisorile adresate lui C. Stere, de pildă, se află și replicile adresate de Iorga unor autori care recenzează lucrările sale, publicate în această calitate în **Viața românească**. Sînt acestea (sau altele, adresate lui Stelian Popescu, sau unele mici prefețe în formă epistolară, cum e aceea la cartea lt. col. Ștefan Paraschivescu de la p. 51) cu adevărat o parte a „corespondenței” lui Iorga? Ele ar fi putut fi, eventual, publicate într-o secțiune specială, de „corespondență oficială”, ceea ce ar fi evitat și publicarea de mai multe ori a unor scrisori-tip, adresate în aceeași formă mai multor persoane.

Mircea Anghelescu

x) N. Iorga, **Corespondență**, vol. 3, ediție, note, indici de Ecaterina Vaum, București, Ed. Minerva, 1991, 421 p.

povestea vorbei

Prețiozitate

Multe articole din presa umoristică de bună calitate sînt un fin indicator al maladiilor lingvistice și mai ales stilistice contemporane. Prețiozitatea tonului — sursă eternă de umor, mai ales cînd apare în contrast cu contextul lingvistic mai larg sau cu referențial — e înregistrată în câteva forme concrete, particularizante, care merită atenție ca atare. Într-un scurt text care cuprinde un interviu fictiv cu un măcelar, respectivul interlocutor e pus să explice cum omoară un vițel: „...îl trăznesc în frunte. El cade și are loc zbaterea. Cînd și-o termină, vine un coleg de-al meu, pregătî, care, cu scripeții, îl ridică și îl jupoaie de piele” („Fraierul român”, nr. 14, 1991, 3). „Are loc zbaterea” în loc de „se zbate” e o ilustrare perfectă a impersonalizării pe care o aduc construcțiile cu nominal; mai mult, e implicată aici o viziune șarjată a „etapizării” riguroase, rigide a momentelor acțiunii. Ceea ce se numește „stilul nominal” (constînd în predominanța substantivelor asupra verbelor) caracterizează în principiu codurile non-orale, stilul ști-

ințific sau pe cel administrativ. Impersonalitatea, raportarea limitată la un cadru temporal, solemnitatea greoaie l-au făcut, așa cum s-a observat mai de mult, să fie larg cultivat de limbajul de lemn. Între multele lui forme de manifestare lingvistică (șir de genitive — „apararea intereselor masculor”, „încununarea activității comisiiei...” —, frecvența infinitivelor lungi etc.) se include și preferința pentru expresiile formate dintr-un verb și un substantiv, perfect echivalente unui verb simplu: **a da expresie** (= a exprima), **a da citire** (= a citi), **a da dovadă** (= a dovedi), **a da o (inaltă) apreciere** (= a aprecia), **a efectua o vizită** (= a vizita) etc. „Eleganța” oficială a respectivelor construcții (Rulon Wells considera că, pentru engleză, stilul nominal joacă într-un fel rolul latinei utilizate de savanți cu secole în urmă), degradate în clișee ale limbajului ideologic și de propagandă, nu e, totuși, singura explicație posibilă a proliferării lor. În fond, structurile formate dintr-un verb de bază (**a da, a lua, a face...**) și un substantiv sînt frecvente și în limbajul popular, familiar sau argotic. Chiar dicționarele se mulțumesc, adesea, să definească verbele prin structuri asemănătoare, simplu mod de a expedia explicația la substantiv: **a răspunde** — „a da un răspuns la o in-

trebare sau la cuvintele adresate de cineva”, **a ști** — „a avea cunoștință (de...)” (DEX).

Prețiozitatea e produsă, în multe alte cazuri, pur și simplu de preferința pentru un verb neologic (uneori cu sens mai restrîns sau circulație mai limitată) în contexte în care ar fi fost de așteptat să apară cuvîntul uzual: **a fi, a avea, a face, a sta** sînt înlocuite cu **a exista, a poseda, a efectua, a se situa**. Un alt exemplu umoristic (mai puțin reușit) utilizează efectul de contrast al substituirii verbului într-o expresie dată: X „se situează cu fundul în 7 luntrii” („Cațavencu internațional”, nr. 20, 1991, 2). Alte exemple, mai vechi sau mai noi, sînt involuntare; unele au deja toate șansele să treacă neobservate, precum cele în care **a exista** e folosit ca sinonim perfect al lui **a fi** — pentru a evita monotonia unor repetiții, sau pentru a da o notă de precizie ori un surplus de fermitate afirmării sau negării unei stări de fapt. Inadecvarea e imperceptibilă (poate chiar inexistentă) în expresiile construite curent cu **a fi** predicativ: „există încă loc pentru mai bine”, „nu există nimeni care să apuce taurul de coarne?”. În schimb, sînt inadmisibile (și aproape incredibile) înlocuirile lui **a fi** copulativ sau auxiliar. Un exemplu mai vechi — „existînd create toate condițiile” — și altul mai recent — „Există deja întocmit un program?” („Libertatea”, 27.07.1990, 1) atestă pericolul unei extinderi abuzive. Și aceasta în timp ce în școală elevii învață (încă ?!) să distingă valoarea predicativă de cea nepredicativă a verbului **a fi** prin posibilitatea sau imposibilitatea de substituție cu **a exista**.

Stilul nominal și moda lui **a exista**

favorizează și utilizarea substantivului **existență**, pretențios într-o formulare precum „cea mai mare cantitate de lapte de vacă din existența acestui oraș” („România liberă”, 12.01.1988, 2).

Asaltul lui **a poseda** poate fi urmărit în texte orale — transmise radiofonic sau televizat ori transcrise cu fidelitate; cineva vorbește, de pildă, despre cei care „N-au posedat serviciu. Rar vreunul care lucrea” („Cuvîntul”, nr. 22, 1991, 5).

Exemplele construite cu intenție comică sînt doar cu puțin mai șocante decât cele produse în necunoștință de cauză; pentru **a efectua**, o combinație reușită evocă limbajul milițienesc-securitic: „Ambii efectuînd povestiri, precum și anecdote” („Cațavencu internațional”, nr. 20, 1991, 3).

Substituția lui **om** cu **persoană** (substantive asociate gumei în formula de negație expresivă „nu se vede om cu persoană”) e, în schimb, serioasă, vizînd probabil eleganța unui stil diferit de cel comun și neutralizarea opoziției de sex: „ne-a vizitat... o persoană de serviciu” („Indiscret”, nr. 1, 1990, 8). Sînt cazuri în care reconstituirea formei banale, „vulgare”, nu e imediată, automată, efectul de umor involuntar fiind astfel amplificat — ca în decodarea teribilei sintagme **orizont cabalin** („Același orizont cabalin a îngrădit și studiul sociologiei”, „Arborea”, nr. 3, 1991, 1).

Cu toate avantajele gravității mediocre și ale prețiozității ambițioase, s-ar putea ca reacția parodică și ironică să fie suficient de puternică și, oricum, mai eficientă decât observațiile lingvistice — reușind să le tempereze.

Rodica Zafiu

O antologie S.F.

TIMPUL ESTE UMBRA NOASTRĂ, O antologie a anticipației românești, Cornel Robu, Editura Dacia, Cluj, 1991

La extremele sistemului literar al fantasticului științific românesc există două categorii de antologii de texte. Unele foarte apropiate de **fandom**, având nu de puține ori un caracter de reprezentare regională și încercând să repare nedreptatea pe care cele mai multe edituri din România le-au făcut-o tinerilor prozatori, refuzându-le debutul, altele „profesionale”, care urmăresc să ofere tuturor celor interesați un rezumat al „stării” S.F.-ului românesc, așa cum rezultă ea din activitatea celor mai înzeștrați reprezentanți ai domeniului.

În prima categorie intră (printre altele) **Povestiri științifico-fantastice** (1972), cu texte ale prozatorilor cenaclului „H. G. Wells” (Timișoara), **Întimplări din veacul XXI** (1974) și **Alte întimplări din veacul XXI** (1977), scoase de membrii cenaclului „Henri Coandă” (Craiova) sau **O planetă numită anticipație** (1985), cu un sumar ceva mai amestecat.

În cea de a doua categorie, mult mai pretențioasă, exemplele cele mai bune care se pot da sînt antologia lui Ion Hobana, **Virsta de aur a anticipației românești** (1969), care a marcat o dată importantă în istoria contemporană a S.F.-ului nostru, sau cele două antologii „pentru străinătate”, **Les meilleures histoires de science-fiction roumaine**, de la Editura Marabout (Vladimir Coșin, 1975) și **Die beste aller Welten (Cea mai bună dintre lumi**, Mircea Oprea, 1979), apărută în România, la Editura „Dacia” și în Germania, la Editura „Goldmann”.

Între aceste două tipuri „extreme” se plasează mulțimea antologiilor tematice: S.F. polițist (**Repauzatul inspector Narbon acționează**, editor V. Bocșanu, 1971), S.F. pacifist (**Avertisment pentru liniștea planetelor**, Constantina Paligora, 1985), S.F. cu roboți, ciborgi și androizi (**Povestiri cibernetice**, Al. Mironov, Mihai Bădescu, 1986) și așa mai departe.

În raport cu primele două modele de antologie, Cornel Robu realizează o variantă „invirstată” sau „întreșută”, ca să folosesc termenii lui Perpesiciu pentru formula editorială a combinării antumelor și a postumelor lui Eminescu într-un unic volum. Antologia sa de la Editura „Dacia”, intitulată **Timpul este umbra noastră**, îi pune pe „clasicii” genului alături de scriitorii din **fandom**,

sau pe cei cu opera deja încheiată alături de prozatorii care n-au apucat să publice nici măcar o singură carte. Totuși, și formula aceasta a mai fost încercată cel puțin o dată, în 1983, de Al. Mironov, Ion Ilie Iosif și Radu Honga, în masiva lor antologie (47 de autori și peste 460 de pagini) apărută la Editura „Scrisul românesc” din Craiova și intitulată „Alpha”, **O antologie a literaturii de anticipație românești**. Prin ce se impune, atunci, antologia de astăzi a lui Cornel Robu?

Pentru cei care nu-i cunosc îndeajuns activitatea, trebuie spus că universitarul clujean Cornel Robu este unul dintre puținii oameni informați ai domeniului, avînd în plus atu-ul de a i se fi consacrat în chip aproape exclusiv. Față de Ion Hobana, Adrian Rogoz (din generația mai veche) sau Mircea Oprea (din generația medie), care sînt „oameni orcheștra” (adică prozatori, teoreticieni, critici, traducători și editori de cărți sau de reviste S.F., în același timp), sau față de Ov. S. Crohmăniceanu, care teoretizează și scrie din cînd în cînd, de la un nivel care poate fi numit academic, Cornel Robu este cu siguranță singurul critic și teoretician consecvent al genului S.F. din România, cu idei extrem de productive (teoria literaturii S.F. ca precipitat al **SUBIMULUI**) și cu importante contribuții personale, între care cea mai insolită este desigur realizarea primei ediții critice a unui autor S.F. român (Victor Anestin), la Editura „Dacia”, în 1986.

Din această postură, Cornel Robu își „armează” antologia cu cel puțin două elemente de rezistență: un aparat critic foarte amănunțit, cu informații despre biografia și despre cariera literară a fiecărui scriitor în parte și un criteriu de selecție a textelor care funcționează aproape fără greș, pentru că se întemeiază pe o bună priză estetică a întregului domeniu. Discutabil (pentru că e lipsit de criterii clare) rămîne doar decupajul operat în ansamblul fantasticului științific românesc, din care sînt reținuți ultimii douăzeci de ani (din 1970 pînă în 1990), pentru a ni se prezenta, în peste 500 de pagini, cei mai importanți autori de literatură S.F. din România, de la Mircea Eliade pînă la foarte tinerii Rodica Bretin, Mircea Liviu Goga și Ovidiu Pecican.

Ce reținem din secțiunea pe care Cornel Robu o taie în acești ultimii douăzeci de ani ai S.F.-ului românesc?

Mai întii, o realitate de creație destul de diversificată, începută încă din anii '50 de oei cițiva profesioniști ai domeniului. E vorba de generația veche a lui Adrian Rogoz, Vladimir Colin sau Horia Aramă, cu un singur absent de marcă în antologia lui Cornel Robu — Ion Hobana. Urmează promoția „de mijloc”, crescută în paginile revistei lui Adrian Rogoz (**Colecția „Povestiri științifico-fantastice”**, care a apărut pînă în 1974), Mircea Oprea, Gheorghe Săsărman, Voicu Bugariu, Gh. Păun, Marcel Luca. Cea de a treia serie e a autorilor „noului val”, formați în cenaclurile de amatori și în **fanzinele** acestora și publicați într-o oarecare măsură de **Almanahul Anticipația**, între 1983 și 1990. Dintre ei să-i reținem pe Al. Ungureanu, Cristian T. Popescu, Mihail Grănescu, Lucian Ionică, Leonard Oprea, Constantin Cozmiuc, Ovidiu Bufnilă, Silviu Genescu, Ovidiu Pecican.

O categorie aparte e reprezentată de „tovarășii de drum” ai fantasticului științific (Mircea Oprea i-a numit la un moment dat autori S.F. „de duminică”), Mircea Eliade (cu **nuvela Les trois Grâces**) și Mircea Horia Simionescu (autorul schiței **Norul de argint**) în antologia lui Cornel Robu. La această categorie puteau fi înscrși cel puțin încă doi scriitori din promoția '80, Mircea Nedelciu (**Și ieri va fi o zi, Primul exil la cronoscop**) și Mircea Cărtărescu (**Organistul**, din volumul **Visul**, apărut la sfîrșitul anului 1989). Cu prezența lor s-ar fi pus în evidență o mutație importantă din cîmpul general al literaturii noastre de azi: tendința de a face inoperante granițele de gen, preferința pentru activitățile de amestec al formelor literare, contestarea vechilor ierarhii culturale și de gen, care operează cu discriminări, prejudecăți, restricții.

Cea de-a doua constatare care se poate face pe marginea fantasticului științific românesc e considerată de Cornel Robu ca fiind paradoxală. Deși majoritatea autorilor români de literatură S.F. au o formație științifică și tehnică (matematicieni, doctori, ingineri), preferințele lor merg mai mult spre S.F.-ul **soft** decît spre S.F.-ul numit **hard**. Însă problema poate fi pusă și altfel, și cu aceasta ajungem la cea de a treia observație mai importantă.

Este evident că cei mai mulți autori români de literatură S.F. suferă de ceea ce s-ar putea numi „prejudecata literaturii”. Cu alte cuvinte, ei concep S.F.-ul în cadrul literaturii obișnuite, după o „rețetă” cu care ne-a familiarizat literatura fantastică sau cea polițistă și care a fost practică la noi în perioada interbelică, mai ales de așa-numiții „tovarăși de drum” (Victor Eftimiu, Cezar Petrescu, Mircea Eliade, Oskar Lemnar, Victor Papilian). E vorba de un S.F. care crește în inima realității, așa cum **fantasticul** sau **enigma** izbucnesc în contextul realității cotidian. De aici interesul prozatorilor pentru personajele cu un statut psihologic și social bine fixat (ca în proza realistă) și, pe de altă parte, preferința pentru alegorie, parabolă, textualism, ca și cînd autorii acestui S.F. s-ar feri să nu li se reproșeze că se rezumă la fantasticul științific ca atare. Fac excepție de la această regulă nu atît scriitorii cu formație exactă, cît cei bine familiarizați cu specificul de gen al literaturii S.F., pe care sînt dispuși să și-l asume fără complexe. Aceasta ar fi și principala deosebire dintre reprezentanții cei mai dotați ai „noului val” (Al. Ungureanu, Cristian T. Popescu) și cei din promoțiile mai vechi, obsedați parcă de statutul lor de „prizonieri” ai ghetoului paralițar.

De aceea, așa cum se prezintă ea, antologia lui Cornel Robu ne oferă nu numai o imagine exactă a realității de creație din S.F.-ul românesc al ultimilor douăzeci de ani, dar și un „scenariu” de inițiere în secretele genului. De la literatura „de frontieră” a unui Mircea Eliade, în care proza „obișnuită” se combină cu fantasticul științific (și altă dată cu fantasticul propriu-zis), pînă la S.F.-ul total al celor care scriu astăzi. Dacă în plan teoretic poate fi vorba de o dispută (între apărătorii purității și adepții ideii amestecului genurilor literare sau între principiul referențialității și cel al autoreferențialității prozei S.F.), în planul performanțelor literare o proză de Al. Ungureanu (**Artele Marțiale Moderne**, de exemplu), în care totul e S.F., poate sta într-adevăr alături de prozele lui Mircea Cărtărescu sau Mircea Nedelciu.

În fine, ultima concluzie mai importantă la care ne obligă antologia lui Cornel Robu ar fi aceea că deși avem din ce în ce mai multă proză S.F. de o bună și uneori chiar foarte bună calitate, nu s-au profilat încă noii scriitori profesioniști, capabili să ne ofere o operă S.F. compactă și, în cadrul ei, mult așteptatul roman S.F.

Florin Manolescu

solilocvii

Locuri comune

sau despre noua propagandă sovietică

Cu mai puțin de un an în urmă, Alexandr Nevzorov era încă unanim considerat un erou, un justițiar, un apărător al poporului și un luptător împotriva mafiei comuniste. Un fel de Zorro. De doi ani, Nevzorov și-a cîștigat o imensă popularitate prin emisiunea sa la televiziunea leningrădeană: **600 de secunde**, emisiune care, din două în două zile, la o oră de maximă audiență (cele zece minute înainte de orele 21), descrie în detaliu haosul vieții sovietice. Emisiunea e, într-adevăr, altceva: se deschide în imaginea unor clife de foc pe fondul bătaii unor clopote; în ritmul unui clip, cele șase sute de secunde sînt folosite la maximum iar Nevzorov, în cămașă neagră, își rostește comentariul într-un ritm nebun, ca și cum ar avea prea multe lucruri de spus în prea puțin timp. Subiectele sale? Incidentele obișnuite ale unei societăți scăpate, în mare măsură, de sub control: demască (cu documente) o întreprindere care, pentru fabricarea salamului, folosește purcei morți de moarte naturală, uneri chiar cu câteva săptămîni în urmă. Intervievează, în celula, un tip inculpat pentru viol, încolțindu-l și agasindu-l pînă cînd individul sare la bătaie. Toxicomani, fabricanți clandestini de votcă, criminali, prostituate, etc., etc.

Și totuși, Nevzorov a început să-și piardă, de la o vreme, o parte din popularitate sau, oricum sînt destul care au început să se îndolască de per-

sonaj. Mai întii că, după noaptea înșingărată a Lituanei (13 ianuarie 1991, 15 morți civili), Nevzorov a luat partea armatei sovietice și mai ales a sărit în ajutorul faimoaselor berele negre. El îi acuză pe lituanieni că vor să împingă țara spre haos și afirmă că, trăgînd asupra mulțimii, armata nu și-a făcut decît datoria. Cînd, abia la 24 de ore după tragicul incident, televiziunea centrală relatează și ea știrea, în chip de reportaj va fi reluat de trei ori clipul (trucată) al lui Nevzorov (înfățișînd berelele negre în interiorul televiziunii din Vilnius, în plină alertă, ca și cum ar fi fost atacată din exterior). Reportajul respectiv purta un titlu cum nu se poate mai limpede: „**Ai noștri. Bușii**”.

1 martie 1991. În sala parlamentului din Leningrad apare Nevzorov cu echipa sa de filmare și se postează în spațiul din fața tribunei. O vreme nu le acordă nimeni nici o importanță. Apoi, Sobceak, primarul Leningradului, un „democrat” (adică, nu-l așa, un destabilizator), întrebă sala cine vrea să devină eroul viitorului reportaj al lui Nevzorov. Unul dintre oamenii eroului perestrokăi îi apucă de reverul hainel și, evident, deputații încep să vocifereze: „**Afară! Dați-l afară!**”. Camera continuă să-l filmeze iar seara vor apărea la televizor numai deputații înfuriați și, în gros-plan, numai mina trăgînd de rever (evident, omul din fața televizorului își va închipui că un deputat agresează reporterii televiziunii), în vreme ce Nevzorov comentează în stilul său apocaliptic: „dacă acești

deputați rămîn la putere vom mai avea asemenea scene pentru cel puțin încă cinci ani. Noi n-am utilizat forța; doar ne-am apărat materialul de filmat”.

Puțin înaintea referendumului pentru menținerea (sau, vezi doamne, dezmembrarea) „Uniunii...”, emisiunea lui Nevzorov prezintă însă un clip cu totul deosebit, care marchează începuturile noului stil al propagandei sovietice. Revista „Actual” din mai, după care am colțonat majoritatea prezențelor informații, îl prezintă pe larg: după genericul emisiunii, brusc, apare un general așezat la o masă din interiorul unui cabinet și care-i declară, sentențios, interlocutorului său, văzută din profil-spate: „**Dacă nu veți vota pentru Uniune se va produce o catastrofă!**”. Va fi mesajul limpede al întregului clip. Urmează, evident, imagini naziflor de defilind, dar însoțită de un comentariu aparte: „**N-avem dreptul să-i trădăm pe cei care au murit pentru eliberarea patriei!**”. Tot atît de cludat, comentariul ce însoțește chipul unui soldat (iar în fundal o coadă) va fi următorul: „**Economia noastră se prăbușește. Cozile se lungesc cu fiecare zi!**” (ce legătură, subtilă, are soldatul cu lungirea cozilor?). Brusc, pentru trecerea în alte registre, un intermezzo în care, pe un marș funebru, o blondă Natașa în volurii albe se învîrtește. Apoi, apare un tînăr căruia o mină îl unge fața cu lipici, în vreme ce vocea lui Nevzorov devine acuzatoare: „**Muncitorii noștri nu muncesc mai mult de o oră pe zi. A cui este vina?**” Două mîini pun pe fața tînărului un ziar **democrat** iar acesta începe să coboare o scară, urmat de alți tineri-ziar, iar Nevzorov — vocea acuză, acuză: „**Profitînd de haos, presa încearcă să vă transforme în timpiți. Medile de informare se întrec în ascunderea adevărului. Trădare!**”. Un stilp, pe care scrie, sus, C.C.C.P., e în flăcări și se prăbușește peste tinerii-cu-ziar-pe-față. Se vrea o imagine apocaliptică a scufundării imperiului (pardon, Uniunii). Cam din carton. Halucinant cu adevărat sînt cuvintele care însoțesc imagi-

nea. „**S-a blocat întreaga producție pentru că uzinele noastre care fabricau tancuri au fost transformate în fabrici de salam. Trădare!**”. Credeți, cumva, că e prea mult? Vă-nșelați: „**Cineva își bate joc de patria noastră. Cineva își bate joc de noi. Dar poporul nostru tocmai începe să-și dea seama!**”. Într-un nou intermezzo, apare aceeași blondă ce-și arată coapsele pe același marș funebru. Cum-necum, dar cu semnificație, în momentele respective vocea — Nevzorov tace. Intermezzo-ul a pregătit partea finală a clipului în care, pe fondul unor imagini apocaliptice de un gust cu totul indolelnic, atacul este și mai explicit: „**Îndrăznesc să vină să vă întrebe dacă sinteti pentru sau împotriva propriei noastre patrii!**” (în imagine apărînd un cranlu într-o cască soldătească pe jumătate îngropată în țărîna); „**Ne-am abandonat patria în mîinile unor nebuni care nu fac decît să încerce s-o plardă!**” (cimitir, crucl, foc, fum); „**Pînă la o adîncime de mai bine de o sută de metri pămîntul patriei e îmbibat de sîngele martirilor!**” (momentul culminant probabl, demn de producțiile de groază, cînd retorica exagerare e efectiv vizualizată prin imaginea unui bătrîn, cu ochelari și căciula tipică, care-și bagă mîinile în pămînt și le scoate pline de sînge pînă la încheieturi. Brrr!). De-acum, terenul e pregătit pentru atacul final. Cu litere de foc, pe cer se profilează emblema N.T.K. („**Trădătorii distrug principala noastră bogăție: Complexul Militaro-Industrial!**”). În semiobscuritate, filmați în contralumina unei mese pe care alunecă doar proiecția unei ferestre îndepărtate, doi bărbați stau față în față: unul pînă în treizeci, celălalt în jur de șazeci de ani. Fum

Mihail Oprea

Continuare în pag. a 6-a

silvia chițimia

Ă șaptea pecete

Ei au venit !
Timpul curge în fișicuri subțiri, se risipește
Precum praful de mica. Pare ciudat
Dar înălțimile orașului
Mai sînt încă argintate de lună,
Matei se strecoară neobservat prin mulțime.
A venit și Ioan.
Doar Luca întirzie. E cald
Încă mai există feeria solară
E drept că afară devine din ce în ce mai cald
Apa sfîrșite pe metalul incins,
Lacrimile ard, pirjolese și ploile
Uneori miroase a Iad.
Gîndurile oamenilor sînt ascmeni negrului de fum
Întunecă tot.
Fecioara Maria se plimbă oarbă, rătăcește pe străzi,
Nimeni nu o vede.
E cald, mult prea cald și Matei
Predică într-un deșert de beton.
Cuvintele lui innebunesc contoarele Geiger.
Uneori vocea îi e mai blindă ca șoapta lubirii —
O briză marină —
Alteori, e un fulger spintecind fără milă.
Matei se roagă mereu,
A venit și Luca.
Plote sînt tot mai acide
Asemeni unei scrieri de judecată.
Pare ciudat, dar înălțimile orașului
Mai sînt încă argintate de lună.

Uneori, răsăritul ingenunchează,
Pomii se dezbracă de umbre,
Iarba ridică înlăcrimată privirea spre cer.

Soldați la datorie

La drum, tot la drum,
Cu rația de amintiri în spate

Despre o îngerească lecție
De Libertate.
La drum, tot la drum,
Pe apucate,
Cu lumina din ochi
Adunată-n fișicuri de nopți instelate,
Cu rația de gînduri și spalme
De cruce și cotozacuri
În verde kaki, în prea vechi
Sac bine legat cu șnur de cuvinte
La drum mereu, tot înainte !
Cu rația de moarte și dragoste furată
Dintr-o poveste cu „a fost odată“
La drum, tot la drum, fără doar și poate
Ronțâind zilnic
Covrigul fărîmicios de LIBERTATE
Și porția de răsuflare fierbîntă
Fluturînd disperat între două cuvinte.
La drum, tot la drum,
Cu vorbele scrum

Și bucata de tîcerețe nemuritoare
Ascunsă la piept
În pachetul cu ziare.

Viața merge înainte

Cu bicicleta înainte prin frisonul duminicilor stielos
Prin albastrul caleidoscop al acestui poem
Care se cheamă viață plină
Cu apa stătută a unui vis rincezit.
Înainte mereu
Prin maldărul de „bună ziua“, „ce mai faci ?“
Prin „ai auzit că ? !“
Înainte curajos cu bicicleta de a dreptul defectă
Învîrtindu-se pe două roți de azur
Cu totul și cu totul celest.
„Viața merge înainte“ aud din toate părțile
Pînă și luna privindu-mă cu ochi funerar
Pare să-mi spună „viața merge înainte“. Ce mai !
Din moment ce copacii inverzesc și ei drepti
Ca niște soldați la datorie,
Din moment ce pietrele domnișoare
Încremenesc atît de senin
În amvonul de raze al zilei
Și peste tot împrejur izbucnește victorioasă, crește
iarba

Ca o barbă nerasă pe chipul frumos
Și imposibil de mort.

Jurnal de laborator

Lotul 4962 :
Frica unui iepure mai albastru decît o Primulla
Cînd l se taie venele
(Dar se înmulțese în cușcă):
Curentul electric : 300 de volți
Cutremurător ca și visul străbătînd dureros pielea
Extatică a întinericului
(Dar se înmulțese în cușcă)
1 x 2
2 x 3
3 x 4...
Lotul de laborator cu ochii roșii
Cu blana imaculată și inima atît de vie ;
250 iepuri tăiați, 300 iradiați, 400 nou-născuți
(Dar se înmulțese în cușcă)
Nu mai pot, nu mai pot, nu mai pot !
E prea puternic mirosul de cloroform, e
Prea mult singe pe mesele de faianță,
E prea mult adevăr în privirile acelea.
Îmbălsămînd primăvara dintr-un veac oarecare.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

CONSTANTIN ȚOIU
Prepeleac
Editura Cartea Românească

● Eserurile lui Constantin Țoiu — publicate inițial în „România literară“ la rubrica purtînd chiar titlul cărții de acum — nu sînt despre Ion Creangă și opera lui, deși mai toate pornesc de la o situație sau o replică din „amintirile“, „poveștile“ sau „poveștile“ humuleșteanului. Sînt „întîmplări“ ale unui spirit atent la nuanțe, bun observator de comportamente și mentalități, scrise în manieră epică și gîndite din perspectivă morală. Rostul de pretext și de referent al textelor lui Creangă e sugestiv comunicat într-un „prepeleac“ de o mare concentrare lexicală : „Ficțiunea se încheie... Cine a zis că ea este cenușa vieții ? Ce rămîne cînd totul a ars și cînd sub presiunea titanică a Timpului cenușa se preface în diamant. Dar traiul omnesc, la rîndul lui, îndurînd presiunea cealaltă, a Spiritului, nu pare în final, el însuși, o ficțiune ? Produsul unei imaginații prodigioase ?... Ieșim din ficțiune ca să intrăm în altă ficțiune. Povestea sau Viața. Viața sau Povestea. Și fiindcă existența este de multe ori dură, autorul exclamă bine dispus, vrînd parcă să ne menajeze : **Hai mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă și nevinovată.** Ce-i drept, e drept. Dar și îndemnul. Cît de voios ! Să-l urmăm... Cu el înainte, ne aplecăm pătrunzînd surizători pe sub arcul sutei de ani înflorite, în raiul de ștregării al **Amintirilor...**“ . Chiar asta și e **Prepeleacul** lui Constantin Țoiu.

GABRIEL ȚEPELEA
Anii nimănu
Editura Gîndirea Românească

● Poeme scrise și memorate între 1949 și 1955, interval în care autorul, cunoscut istoric literar și om politic

postrevoluționar a fost „oaspetele“ închisorilor comuniste de la Jilava, Canal, Aiud și Oradea. Așa cum observă autorul însuși într-un „argument“ deschizător, însemnătatea acestor poeme nu e atît literară cît individual-documentară, cu atît mai mult cu cît experiența de poet a d-lui Țepelea — după propria-i mărturisire — s-a limitat la perioada de reclusiune. Prin urmare lectura textelor din **Anii nimănu** se cuvine a fi făcută din unghi preponderent psihologic iar nu estetic, cu toate că — aparținînd unui om cultivat — versurilor nu le lipsește o anume dimensiune estetică, fie ea și într-un registru intrucitva anacronic, determinat de condițiile în care au fost create. E vorba de preferința pentru rimă și pentru ritm, pentru versul simplu, ușor metaforizat, abundent în epitete — totul din nevoia de a fi lesne memorat. Pe lîngă strofele ce transcriu impresii din realitatea de gulag, găsim și texte ce transcend clipa spre a divulga un sentiment alienant, o nedumerire resemnată parcă în fața orizontului tulbur de-atîta „roșu“ : „Cărțile ? / N-au ce-mi spune / Fila lor ? / E-o genune ! // Totul e între-

bare. / Uite zare ! Nu e zare ! // De unde vin ? / Din stihie. / Unde plec ? / Vîntul știe / Totul e întrebare. / Caut zare, nu e zare“. Impresia generală e de poezie cu valoare terapeutică.

IOAN MIHAI COCHINESCU
Ambasadorul
Editura Cartea Românească

● Roman istoric surprinzător de matur gîndit și de bine scris pentru un prozator debutant. Povestea lui Alexandru, cărturar poliglot de origine moldavă, devenit ambasador al țării în China și apoi profesor al familiei imperiale ruse este în egală măsură o biografie (a personajului și a lumii prin care trece) și o meditație (despre putere și glorie, dragoste și înțelepciune), aventurosul propriu celei dintîi amestecîndu-se armonios cu eseismul celei de-a doua. Lăsînd imaginația să zburde în marginea erudiției istorice, tînărul prozator a dat narațiunii un aspect baroc — poate prea încărcat în referințe — izbutind să împace descripția și rela-

tarea, să creeze personaje și, mai ales, atmosferă de epocă. Dacă sub acest aspect al materiei propriu-zis epice romanul e plin de evenimente ce interesează pe cititor ca atare, în ce privește meditația istorică întreprinsă în povestire e de remarcată abilitatea prozatorului în punerea și dezvoltarea temei reflexive, perspectiva asupra acesteia fiind deopotrivă filosofică și sentimentală. Din acest motiv eseuul despre putere, glorie, etc. nu e receptat ca diferit de relatarea narativă ci ca o prelungire firească a ei, la Ioan-Mihai Cochinescu anecdotică istorică și ideologia istorică aflîndu-se tot timpul într-un echilibru ce evită discrepanțele și stridentele, mai puțin pe cele legate de supraîn-cărcarea barocă a narațiunii. În totul, un debut care ne face să urmărim cu atenție evoluția acestui prozator.

MARIA, REGINA ROMÂNIEI
Insula șerpilor
Editura Ariana

● Sub dedicația „Închin cu drag aceste povești tuturor copiilor din «România Mare»“, **Maria, Regina României** a publicat în 1921 o primă culegere de povești interesante prin aceea că — așa cum just observă Viorica Mircea, alcătuitoarea recente ediții — „elementele de basm tradițional (folcloric) se împletesc cu cele ale basmului modern, scriitoarea descinzînd astfel din tradiția iluștrilor maeștri ai genului, cum ar fi Oscar Wilde“ dar, continuă necesar Viorica Mircea, „alunecarea spre povestirea fantastică și deci intrarea în modernitate este intrinsecă, lărgirea semnificațiilor interioare ale demersului literar capătînd valoarea parabolei moderne — aureolată însă (și aici subliniem amprenta particulară a autoarei) de o profundă morală creștină“.

Într-adevăr cele două povești (sau povestiri) din selecția de acum, **Insula șerpilor** și **Sămînța înțelepciunii** ilustrează punctul de vedere exprimat de editoare, lucru perfect vizibil la lectură cu toate că autoarea nu pare să fi urmărit altceva decît să povestească pe înțelesul celor mai tineri cititori. La atîta vreme de la scrierea lor, textele acestea își păstrează parfumul, poate și grație traducătoarei de atunci, Adria Val a cărei versiune după manuscrisul original în limba engleză ediția de astăzi o păstrează.

Mircea Moga

Urmare din pag. a 5-a

Locuri comune

de țigări, pahare de cristal cu pîclor, în miini pare-se că țin ceva. „Își bat joc de noi : evident că sîntem împotri-va distrugerii patriei noastre. Trebuie să strigăm Da pentru Uniune“. Propagandă, desigur, doar dacă ne oprim aici, pentru că ultimele cuvinte ale clipului încheie într-un cu totul alt mod ceea ce părușe un paternalist discurs inițiat : „Nu putem să mai avem încredere în cei care ne conduc, K.G.B.-ul este astăzi singura forță capabilă să restabilească ordinea și dreptul în țara noastră“. Iar vorbele se aud în timp ce imaginea se focalizează pe ceea ce se află în miinile unuia dintre cei doi bărbați : răsfirate ca niște cărți de joc, patru fotografii între care, cele din mijloc, îl arată pe Mihail Gorbaciov și Boris Elțin.

Orice comentariu mi se pare de prisos, exceptîndu-l poate pe acela că așa,

prin comparație, Vadim și compania capătă brusc o înfățișare aproape simpatetică. Sau poate că totul se datorează doar faptului că nu au (încă ?) la dispoziție decît mijloacele cuvîntului tipărit, lipsiți totuși de impactul teribil al imaginii.

De trei luni Nevzorov umblă cu kalașnikovul la piept (pretinde că în decembrie trecut a scăpat de o tentativă de asasinat, cînd glontecele tras de la cîțiva pași l-a zgîriat la umăr) și îmbrăcat, ca și întreaga sa echipă de filmare, în costume kagebiste (care sînt, n-o știam, ce stupidă coincidență, identice cu costumele postrevoluționare apărute pe la noi, cele cu pete în amestec de culori și curbe). Dacă am fi în Franța, sau dacă am avea FR3-ul în loc de TV 5, în fiecare vineri dimineața am putea urmări, cu sufletul la gură, cele 600 de secunde.

Pornind de la o experiență

— Despre mobilitatea și coerența imaginarului —

Ca unul din editorii lui F. Aderca, nu am avut ezitări când s-a pus problema să îi configurez drumul în literatură și prin literatură. Dat fiindcă scriitorul F. Aderca este adus aici în discuție numai pentru anumite rațiuni demonstrative, să spunem că, romancierul Aderca este reperul proeminent, urmat îndeaproape de eseist, (o tipică natură speculativă) iar dramaturgul se clasează undeva într-un plan secund. Totuși, cum vom arăta imediat, ne referim la un dramaturg nu lipsit de merite durabile, ba mai mult chiar exemplar pentru tipul de creator lansat, infiltrat cu toate resursele sale de creație în prim-planul actualității artistice. A scrie deci și teatru, a comenta soarta scenică a pieselor atrase în continua metamorfoză a spiritului ce reverberază pătimaș epoca prin toate canalele posibile, devine necesar ca să nu spun de-a dreptul imperativ. De ce? Pentru că nu există în atari cazuri concurență neioasă între prozator și dramaturg, ci o beneficiară împletire de modalități de expresie. Un suport comun pentru preluarea lor fără suspiciuni. Și, cu siguranță dincolo de orice discreție privind întietatea opțiunilor, o lecție de gândire, peste timp, la felurite strategii ale receptării. Cît și ale revelării valorilor împărțite de factorul timp după semne tainice sau parcă, doar semimisterioase.

Cineva amintește într-un recent eseu de motivațiile diferite propuse în lumina timpului-judecăr, scindat în timp lung și timp scurt. La unii autori interbelici printre care alături de F. Aderca îi mai înscriem pe G. Ciprian, Mihail Sorbul, Ion Luca, timpul lung continuă să lucreze în sensul așteptării momentului favorabil. Sint autori puțin jucați azi (Aderca nu mai este jucat de peste 40 de ani!) și nu întimplător. Pe de o parte pentru tipul lor de scriitură și de contur problematic mai exact de formulă practică. De alternativă între mecanisme grațios-magice și ambiguită psihodramă.

Dar în principal din cauza prizei la realitate, incomodă, îngroșată, febrici-

tantă, și a modului în care citim piesele dramaturgilor amintiți nu în intenția ce le este proprie ci după contracții, după tipuri de lectură în discordanță cu substanța lor ideatică implicită, cu referințele la care trimit, cu expresivitatea, iluminările, terapeutică jocului, burlescul ori strania teatralitate exacerbată de substratul causal.

Ridicarea cortinei peste paradoxul dramatic propus de un Aderca sau G. Ciprian suferă așadar, întârzieri. Nu dintre cele mai firești. Nu mă îndoiesc deloc că momentul va fi depășit. Iată și de ce.

Mai întâi fiindcă bună parte din literatura dramatică românească interbelică permite să observăm puternicul ei caracter imaginativ. Ori imaginea, imaginarul sint tot ce poate fi mai opus mimesisului. După estetica lui Croce și Bachelard, a imagina, a plasa o problematică în spațiul fanteziei coincide perfect cu un act proiectiv. Absolut în afara normelor tradiționale, inflexibile. Altfel spus ca unul producător de real, un real închipuit, mefistofelic corelat cu cel faptic, decelabil în jurul nostru ca prezență imediată. Acest real deformează și reformează realul existențial, îl asumă ca să îl purifice. Facultatea lui de a încorpora realul prim și de a-l combina într-o poetică de certe intenționalități idealizate nu a ușurat deloc deschiderile curente spre acest tip de teatru. Putem presupune că unii regizori reticenți, și chiar spectatori, obișnuiți să perceapă un real linar, statistic, accesibil, obiectează când omului natural i se opune, din motive pe care nu le explicăm acum, omul fluid, „nebuș”, setos de aparențe sub coaja cărora se ascunde visul destinului superior. Ca și la Urmuz, G. Ciprian a dat în *Omul cu mirtoaga* și *Capul de răoi* versiunile măscăriciului dornic să pulverizeze realul limitat, să ametească, plin de inventivitate, logica osificărilor și a mutilărilor de tot felul printr-un idealism moral cuceritor.

F. Aderca în ce îl privește, practică un teatru deductibil din tensiunea polarității lor. Este la rindul său exasperat de rea-

lui apatizant, mediocru, generator de umiliri, de suferințe. Predispus fie spre alegoria poetizantă (ci o numește fectie) fie spre parabola neliniștii perpetue, scriitorul măsoară cu piesele sale, ce este predestinare și în ce grad contribuie la negarea esenței de către aparențe. Aliajul acestui gen de teatru se regăsește în ferocitatea esenței dar și în dorința evadării din trăirile infernale ce o însoțesc.

Deplasarea liniilor conflictuale de la o structură intens poetică cum învederează Zburător cu negre plete? Am răspuns parțial deocamdată, în considerațiile de mai sus. Construite în cristal flexibil, piesele lui Aderca, grație acuității lor lirice ori ascuțitului critic, își poartă cititorul/spectatorul printr-o mare varietate de situații. F. Aderca știe să cultive noutatea, să o facă sensibilă ca realitate a ficțiunii convertită în adevăr participativ. Este uneori dificil să revendici acest teatru care, prin definiție, înfruntă îngustimile de receptare. Vitalitatea lui rezidă în impactul negării cu afirmarea binelui.

Sint aceștia, simpli poli de limbaj figurat? Nu, desigur. Afirmăția ca și negația funcționează plenar ca să înlăture orice reducere ontologică. Rolul lor opus determină o evoluție printre meandre, ritmată de specificitatea emoției, de pertinente argumentelor invocate.

Și mai este ceva. Imi face impresie că la mijloc s-a împământit o prejudecată. Anume că pentru romancierul F. Aderca binecunoscut, omologat, teatrul său rămâne doar un exercițiu de atelier. Un exercițiu așa zicind minor, insuficient, de simplu veleitari.

Amintesc aici interviul dat de scriitor, în 1945, lui George Demetru Pan, cu precădere răspunsul privitor la imbricarea teatrului în scrisul său: „... domnul meu, eu fac dramaturgie din ora în care am început să minuiesc candelul! Pentru o teză de istorie, te asigur foarte dramatică, pe cînd aveam 18-19 ani, am fost dat afară din toate școlile din țară... Din primele mele versuri și pagini de proză a cititor atent poate vedea că acele genuri erau numai un fel de teatru... camuflat!”

Confesiunea mi se pare prețioasă, în consecință trebuie reținută. Ea deplasează totuși adevărul artistului și spre alt domeniu. Se materializează în chip seducător sensul nou al textului prin înmulțirea perspectivelor cu care este abordat. Se verifică accepții situație autonom în registrul spectacolului. Valențele acestuia se dezvăluie pe măsură ce sint puse la încercare ipoteze de lucru formind o

constelație de coduri deduse sau decupate prin deplasarea cimpului simbolic. Aliața avantajoasă între teatru și formule de expresie asimilate teatral, teatralizate, merită și ea descifrată. Dacă vrem să recunoaștem în alianța menționată o intenționalitate creatoare va trebui să ne întoarcem la prima frază a textului nostru. Drumul prin literatură privilegiază durată. Drumul în literatură dialectica duratei. Așadar, avem în vedere două claviaturi prin care opera literară se construiește și se citește. Atitudine față de fiecare claviatură (George Poulet le enunță ca modalități de relaționare) decide asupra instrumentului folosit de autor pentru ca „istoriile personale” să devină puncte de plecare în edificarea propriei opere.

Este oare, la mijloc și o preferință? Poate. Oricum, vizează din punctul de vedere al discuției de față raportul între subiect și obiect. Subiectul versus realitatea spirituală, obiectul versus publicul. Prin activitatea mentală sugerată scenic, F. Aderca intervine memorabil în realitatea spirituală interbelică. Dar publicul care intervine în gândirea artistului? Declanșează o comuniune spirituală, oferă înțelegere, disponibilitate sau stîrnește respingere? Sint întrebări de mare, acută intersubiectivitate. La care nu avem cum răspunde pentru bunul motiv că experiența scenică lipsește celor mai multe din piesele lui Aderca. Ea nu colorează relația fundamentală între emițător și beneficiar. Va încerca următorul interval de timp să conducă la o apropiere de unul din momentele relevante ale literaturii interbelice, rămîne o chestiune la care merită să ne gândim.

Mai ales dacă ținem seama că, încă de timpuriu, o recomandare venită din partea Hortensiei Papadat-Bengescu atrăgea atenția lui Ibrăileanu. Criticul afla din cuprinsul recomandării că Aderca stimulează ochiul mai mult decît urechea. În speță este vorba de o întărire referențială pe care viitoarea celebritate o trimitea mentorului de la „Viața românească” împreună cu lucrarea teatrală *Triunghi* a foarte tinărului Felix Aderca. Se impune, în adevăr, de la sine prin multe calități de observație psihologică și cadrează bine cu publicitatea literară, fiind mai apreciabilă la lectură „decît scenică propriu-zis”. De astă dată, la 23 martie 1920, talentul lui Aderca era înțeles și precizat prin selecție. Îndemnul venit atît de încrezător saluta partea perenă din opera în plină evoluție. Urmează, la rindul nostru, să o redescoperim. Un bun punct de contact există datorat ultimelor reeditări. În fectiile lor răsfrîngerii stă și firul roșu care ne apropie de realismul fierbinte și lirismul lucid al unui mare talent.

Henri Zalis

istorie literară

Un geniu la sfîrșit de secol

In anul 1888, la sfîrșit de septembrie un car mortuar traversa Bucureștiul dinspre dealul Mihai Vodă — unde se aflau pe atunci Arhivele Statului — către cimitirul Bellu, purtînd rămășițele pămîntești ale IULIEI HASDEU (n. 2/14 noiembrie 1869, m. 17/29 septembrie 1888), ale celei care se va identifica prin destin cu titlul primului ei volum de poezii (în limba franceză) „Bourgeois d'Avril”; asemenea mugurelui de aprilie, îmbobocit promițător, dar răpus de vîntul rece al iernii întîrziate, tinăra pierea la nouăsprezece ani neîmpliniți victimă tuberculozei.

Iulia — copil deosebit de înzestrat care a escaladat vîrstele absolvînd clasele secundare la liceul Sf. Sava din București la numai 11 ani, în 1881 a devenit elevă la Colegiul Sevigné din Paris; remarcată curînd de profesori de prestigiu, ea și-a luat licența în literă și filosofie, și în numai doi ani de zile urma să-și susțină teza de doctorat: „Filosofia populară la români: logica, psihologia, metafizica, etica și teodiceea” la Sorbona. Cunoscînd verdictul necruțător al bolii și neîmpartășindu-l celor din jur Iulia Hasdeu s-a abandonat studiului intens — nu numai urmărind programa școlară și universitară, ci și dezvoltîndu-și aptitudinile artistice prin lecții de canto, de pian, de desen și de pictură.

Această tinără erudită a fost permanent dublată de poeta inspirată, pentru care ea însăși alesese „într-o manieră aproape superstițioasă” pseudonimul literar CAMILLE ARMAND.

Surprins de bogăția moștenirii literare rămase de la fiica sa, B. P. Hasdeu — părintele zdrobit de durere și în același timp savantul recunoscut — nota în prefața volumului de „Oeuvres posthu-

mes” ale Iuliei, referindu-se la ciclurile de poezii „Fantaisies et rêves”, „Chevalerie”, „Confesiunea dencis et tanevas”, „Theatre”, „Legendes et contes”, cărora li se adaugă romanul „Sanda” în limba română și în limba franceză „Mademoiselle Maussade”, „Les etourderies de Denise” și poveștile pentru copii „Îngerul și ghiocelul”, „Trandafirul Moșului”, și „Princesse Papillon”, „Mihail Viteazul” și altele.

„Fiica noastră dispărută la o vîrstă fragedă a lăsat totuși o moștenire lite-

rară care prin bogăția și diversitatea ei ar fi suficientă să marcheze traseul unei vieți îndelungate”.

Neîndoios, volumele *Oeuvres posthumes* (1889, 1890 și 1891) au cuprins lucrările cele mai reprezentative ca valoare artistică, alese de Iulia Hasdeu însăși; paginile inedite de mai jos se ridică la vibrația autentică proprie sensibilității acestei poete române, însă ele aduc nota de premoniție: mărturisirea că ultima descendentă a neamului Hasdeu a intuit verdictul Destinului de la o vîrstă fragedă.

Poezia „Moartea” datează din perioada cînd au fost scrise versurile „Copila murind” și „La Mort”, cu versiunea corespunzătoare în limba română „Moartea” — ambele în 1879. (Vezi „Manuscriptum”, 1, 1989).

MOARTEA

Durere, o! Durere!
Treci mai iute, mai curînd!
Doamne, din înalta Ta putere
Marie, pentru mine, roagă pe Cel
sînt!

Dar Durerea nu mai trece!
Mă urmează pe pămînt

Dar mine, ca gheața rece
Voi intra poate-n mormînt.

Și-atunci, cred, e-astă durere
Ce mereu tot m-a urmat
Va lăsa în mîngiere
Un mic suflet nepătat.

Pleacă, dar, tu, de la mine
Moarte rea, moarte nebună!
Nimeni nu e rău ca tine.
Oh! dar nu; ea e mai bună!

Moartea singură iubește
Toată lumea și o ia;
Mor, dar volesc intîl (a) crește,
Pînă va veni chiar ea! !

Refugiul în trecutul medieval este expresia setei de ideal a Iuliei Hasdeu; una din cugetările notate în caietul de istorie, între două teme lucrate conștiințios de adolescența de paisprezece ani este: „La mort est une délivrance pour les âmes aimantes / et qui comprennent l'idéal en aspirant à une vie meilleure”.

În anul 1885, compunînd în ziua aniversară (2/14 noiembrie) poezia „La feuille” cu frumoasele versuri: „Pauvre feuille perdue! Ah! ton sort nous retrace / Notre propre destin, notre propre disgrâce”, Iulia Hasdeu face și confesiunea următoare: „Grand Dieu, qui voyez tout, qui voyez ma souffrance, / Et qui seul comprenez mon mal à tous caché / N'éteignez pas aussi ce rayon d'espérance / Qui vient me luire enfin, car je l'ai trop cherché... / Laissez ô Dieu, ma Muse ouvrir vers moi ses ailes / Endormir ma douleur sur son sein, me bercer / De rêves enfantins, dans mes peines cruelles.”

(Mărite Doamne, ce știi toate, și-a mea suferință! / Numai singur Tu îmi pătrunzi răul ascuns tuturor... / Nu-mi stinge, Tu, Mărite, slaba rază de credință / În ce atît de mult mi-am dorit: lasă către mine / Să pogoare Muza cu vîlul ei protegiitor / Legîndu-mă la sînu-l, durerea să-mi aline / Suferința-mi crudă dispară în vise senine...)

Crina Decusară Bocean

Iulia Hasdeu: File de manuscris

O SĂRBĂTOARE A MUZICII

DUPĂ... 21 DE ANI

Acum, după 21 de ani de tăcere, Concursul Internațional „George Enescu” — secțiunile canto, pian, vioară — își re-deschide porțile tinerilor interpreți dor-nici de afirmare, adăugând o nouă sec-țiune, cea de compoziție, omagiu adus compozitorului George Enescu la 70 de ani de la înființarea Societății Compozi-torilor Români, care, de altfel, i se da-torează. Deși, de această dată, participa-rea este mai timidă (și numeric, dar și ca prezență a interpreților străini), com-ponenta juriilor, alcătuite din personali-tăți ale lumii muzicale, precum și calita-tea (sperăm) deosebită a celor ce vor fi premiați, vor contribui la relansarea Concursului Enescu printre manifestările de același fel din clita mondială. Dacă acum, din juriu fac parte spre exemplu, Ludovic Spiess, Mady Masple, Iolanda Mărculescu, Eugenia Moldoveanu, Marina Krilovici, Zurab Sotkilava, Arta Florescu (la canto), Eugen Sirbu, George Manollu, Ion Voicu, Victor Pikaisen, Ștefan Gheorghiu, Wolfgang Marschner (vioară) sau Sebastian Benda, Li Mingqiang, Ger-ard Frémy, Pierre Colombo (pian) — nume de răsărit și, în parte, laureați ai precedentelor Concursuri Enescu, la edi-țiile viitoare, maestrul Ludovic Spiess, care dorește cu ardoare revenirea și re-dimensionarea acestei manifestări în con-știința lumii muzicale, preconizează „in-vitarea unor artiști celebri, dar și a unor impresari și directori de teatre lirice, pentru ca această competiție să (re)de-vină o rampă de lansare a tinerilor mu-zicieni.”

Dorim cu toții ca fiorul emoției să ne încălzească, din nou, sufletele la gala laureaților, așa cum, cu trei decenii în urmă, euforia atingea cote paroxistice ascultându-l (și aplaudându-l) pe foarte tinărul Dan Grigore sau pe Li Ming-qiang (care, curind, avea să plătească crunt pentru curajul de a cînta Beetho-ven venind din lumea lui Mao...).

Amintirile se deapănă, se suprapun, marcate de tristețea „diluării” în timp, a strălucirii și consistenței Festivalului, de dispariția concursului... Escaladînd difi-cultăți și obstrucții de tot felul, obli-gați să facă tot soiul de concesii și com-promisuri, cei ce au iubit muzica și au încercat să aprobe viața noastră muzicală au construit ultimele ediții ale Festiva-lului uzînd mai mult de relațiile perso-nale cu interpreții străini sau mulțumî-du-se cu cei ce veneau prin „schimburi culturale”, pentru că fondurile scădeau de la o ediție la alta, interpreții noștri „dispăreau” din an în an peste hotare, iar strălucirea pietrei false atrăgea doar prin cantitate, rar și prin calitate.

EDIȚIA A XII-A A FESTIVALULUI

Actuala ediție încearcă o revenire în forță și, în parte, sperăm să reușească. Programul manifestărilor muzicale este divers și (poate prea) bogat (producîndu-se suprapuneri ne-dorite pentru cei ce ar dori să ur-mărească toate spectacolele și concerte-le). Va exista, din nou, după mulți ani de intrerupere, un simpozion dedicat per-sonalității lui Enescu, la care vor fi pre-zentate nu mai puțin de 35 comunicări referitoare la arta interpretativă, stilisti-ca, estetica și coordonatele componistice enesciene.

Printro-o frumoasă coincidență, anul a-cesta se implinesc 110 ani de la nașterea compozitorului și 75 ani de la moartea reginei-poete Carmen Sylva, moment ce va fi marcat printro-o multitudine de ma-nifestări cu caracter științific și muzical, desfășurate, în perioada 9—14 septem-brie, la Castelul Peleş. Inedită nu este doar readucerea în prim plan a colabo-rării lor îndelungate (Enescu a scris cî-teva liederuri pe versuri de Carmen Sylva, a susținut numeroase concerte și recita-luri în ambianța casei regale), ci și pre-

zența, cu această ocazie, în România, a descendenților familiei princiare care lo-cuiește în Neu-Wied, orașul natal al ce-lei care, venind din Germania, a devenit regina României. Invitația de a veni în țara noastră cu acest prilej a fost lansată și prin intermediul d-lui Klaus Bram-bach, atașat de presă al Germaniei la București, care locuiește în acel oras, unde mai există, și astăzi, casa natală a regi-nei; nu întâmplător, deci, Fundația Brambach va oferi, în cadrul acestor zile comemorative, cîteva recitaluri susținute de tinerii Ligia Dună, Pănel Ignat, Sa-mir Goleacu, Leonard Raicicof și Cristian Berger. În cadrul serilor de muzică va evolua și „Ensemble Carmen Sylva” din Neu-Wied, a cărui existență și prezență pe podium confirmă aura specială pe care familia și concitadinii i-au confe-rit-o reginei-poete a României. Independ-ent de „anii lumină” care au bîntuit pe la noi jumătate de veac, lumea a con-tinuat să evolueze pe coordonatele unei normalități către care tindem și noi. Poa-te fi și acesta un pas.

„Era nevoie de acest festival pentru că e nevoie, în lume și în țara noastră, de muzică, de sunetul și de pedagogia ei. Muzica este o lecție de ritm — toată pro-blema României este, după mine, de acum în colo, de ritm. Este, apoi, o lec-ție de armonie comunitară; e nevoie de muzică și pentru a trece din vacarmul în care ne aflăm, la o formă de început de armonie. E nevoie de muzică pentru că am găsit o temă (a democrației), dar tatonăm, încă, asupra orchestrației. Pe scurt, unde muzică nu e, nimic nu e”. Continuîndu-și tirada rostită la deschide-rea Festivalului, dl Andrei Pleșu, minist-ru cultural, a subliniat că această ediție demonstrează că sărăcia poate fi compen-sată prin abnegație. Început foarte tir-ziu, pregătirea și organizarea celei de a

Afișul spectacolului din 13 martie 1936

XII-a ediția a Festivalului s-au lovit, pînă în ultima clipă, de numeroase dificultăți, uneori insurmontabile, determinate de retragerea unor participanți care, inițial, confirmaseră sosirea, de creșterea verti-ginoasă a prețurilor (mai ales la hote-luri), de S.O.S.-ul lansat de Ministerul Finanțelor în fața sacului gol... Orga-nizarea acestui festival a fost o aventură patetică, riscantă, care nu s-a încheiat pînă în ultima clipă. Am avut o echipă a „imposibilului”.

Joi, la Sala Palatului, în prezența unui public numeros, directorul Festivalului și Concursului „George Enescu” anunța, fe-ricit, deschiderea celei de a XII-a ediții, sperînd ca cele trei săptămîni de muzică să constituie o reală bucurie spirituală, nu doar o avalanșă informațională. Dacă am regretat că programul nu s-a des-chis cu Simfonia I de Enescu (semnalul din debut marînd, totodată, deschiderea Festivalului), ci cu Rapsodia a II-a (Enescu a suferit enorm tocmai pentru că, în calitate de compozitor, era cunos-cut în lume numai datorită rapsodiilor sale), am regretat calitatea scăzută a in-terpretării, în ansamblu, dar am avut un sentiment de izbîndă și de relaxare întrînd, după ani, în Sala Palatului, nu pentru congrese sau spectacole festive, ci pentru inaugurarea Festivalului Enescu — dimensiunile acestui amănunt devin enorme ca semnificație psihologică.

ETERNUL „ŒDIP”

Toată suflarea a așteptat, apoi, să meargă la Opera Română, pentru a ur-mări noua montare a operei „Œdip”, la 55 ani distanță de premiera absolută și la exact 70 ani de la prima execuție, la pian, a partiturii integrale, în casa din București a Marucăi Cantacuzino. Aceste coordonate cronologice fac necesară o scurtă privire înapoi, către ceea ce a gin-dit Enescu și ceea ce s-a realizat, în timp, pornind de la muzica sa. „M-a ur-mărit legenda nfericitului rege, așa cum mi-a apărut în interpretarea lui Mounet-Sully” — declara Enescu. „Cei care nu l-au văzut și nu l-au auzit niciodată pe Mounet-Sully nu pot să-și închipuie ce

Într-o noapte de început de mai a anului 1955, într-un hotel din Paris, vegheat de regina Belgiei, George Enescu, marea stea a muzicii românești (și nu numai), trecea în nemurire. Se stingea departe de țară, sărac, lipsit chiar și de căldura familiei sale.

Cu o promptitudine pe care chiar dacă nu vrem, trebuie să o recunoaștem, M.A.N. și Consiliul de Miniștri al României, a doua zi (4 mai) hotărâra desfășu-rarea Festivalului și Concursului Inter-național „George Enescu”, merit a cinsti, peste vreme, memoria celui care a dat o nouă dimensiune muzicii românești, impunîndu-se totodată, ca una din per-sonalitățile de primă mărime ale cultu-rii veacului XX. Prima ediție urma să aibă loc în 1958.

BUCUREȘTI — CAPITALA A MUZICII

Din acel moment, din trei în trei ani, toți cei ce l-au cunoscut și iubit pe Enescu în ipostaza sa interpretativă — pianist, violonist, dirijor — componistică sau pedagogică, au venit din toate colțurile lumii pentru a-i omagia personalita-tea. Cei ce au avut privilegiul de a fi prezenți la cele 11 ediții de pînă acum ale festivalului se pot considera fericiți posesori ai unui inestimabil tezaur de valori spirituale, oferit cu generozitate de „monștri sacri” ai artei interpretative mondiale, parte din ei parteneri ai maes-trului în formații camerale sau în con-certe simfonice, parte discipoli sau prie-teni apropiați. Cine oare poate uita e-moția prilejuită de prezența la București a Nadiei Boulanger, a lui Yehudi Menu-hin, David Oistrach, apoi Wilhelm Kempff, Arthur Rubinstein, sir John Barbirolli, tinărul, pe atunci, Zubin Mehta, Leopold Stokovski, Karajan, Monique de la Bru-cholerie, Cristian Ferras...

Dacă entuziasmul acestora s-a mani-festat cu o spontaneitate impresionantă, în țară, după euforia primului moment, au început enorme dificultăți, în special în lupta pentru montare, în premieră ro-mânească, a operei „Œdip” (cel mai drag „copil” al lui Enescu), punere în scenă pe care autorul a dorit-o cu ardoare. Se poate vorbi chiar de o adevărată bă-tălie „Œdip”. E cunoscut astfel faptul că dirijorul Constantin Silvestri a ajuns să amenințe cu demisia. Astfel s-a reușit

punerea în scenă a lucrării după mai bine de douăzeci de ani de la premiera pari-ziană absolută.

Fiecare nouă ediție a Festivalului și Concursului era așteptată cu nerăbdare atît de melomani cit și de interpreți, fiind, realmente, o sărbătoare a muzicii, la nivelul celor mai mari festivaluri din lume. Amintirile sînt nenumărate.

Cine poate uita concertele date, de-a lungul anilor, de Monique de la Brucho-lerie, sub bagheta lui George Georgescu? După un spectaculos Saint-Saens, după repetate chemări la rampă (o doamnă în vîrstă i-a oferit, ca amintire, o broșă...), pianista a leșinat.

Sir John Barbirolli repeta, la Atenuca, cu un prosop pe umeri, mercu zimbitor, dar impresionant în interpretare. Svia-toslav Richter repeta cu sala plină de studenți; la Sala Palatului, prin tradiție, se cînta Simfonia a IX-a de Beetho-ven, sub bagheta lui George Georgescu — la repetiție am intrat prin... geamul de la parter, pentru că cerberul de la poartă nu lăsa să intre nici musca fără... tabel.

La repetiția orchestrei din San Fran-cisco, dirijată de Zubin Mehta, la cea de a patra ediție, s-a cîntat Rapsodia I de Enescu. Era splendid, dar nu semăna cu ce știam noi; în pauză, instrumentiștii au oferit celor din sală pixuri cu numele orchestrei. A fost o bătaie...

Într-o altă seară, Kempff a cîntat toa-te cele cinci concerte pentru pian de Beethoven, la Atenuca, într-o aglomera-ție de nedescris, unora li s-a făcut rău, dar nimeni nu a renunțat la bucuria unică a acelui moment.

În sălile de concurs, la primele patru ediții, lume multă, agitație, emoții — mulți dintre cei laureați cu premiul „George Enescu” sînt (sau au fost) glorii ale artei interpretative românești și mon-diale, afirmîndu-se, atunci, pentru prima oară: Ludovic Spiess (astăzi, direc-torul Festivalului și Concursului), Agnes Baltza (în prezent, una dintre marile voci ale scenei lirice), Viorică Cortez (o car-rieră mondială de trei decenii), Marina Krilovici, Dan Iordăchescu, Ladislau Kony-a, Ion Buzea, Gheorghe Crăsnaru, apoi pianistii Dan Grigore și Li Mingqiang (prezent în juriul actualului concurs). Aceștia și mulți alții au pornit, de la startul Concursului Enescu, pe traiecto-ria unei cariere strălucite. Premiul ace-stei competiții a constituit întotdeauna un veritabil pașaport în cele mai înalte sfere ale muzicii. În 1970 însă, concursul a fost stopat (desființat) din motive... „de sus”.

Li Mingqiang văzut de Silvan

George Enescu împreună cu Yehudi Menuhin

GEORGE ENESCU
văzut de Silvan

incomparabil tragedian era. În clipa când Oedip își ia vederea, chipul său, de obicei atât de frumos, devenea încetul cu încetul, hidos, aproape bestial. Singele i se scurgea pe obraz, trăsăturile feței i se deformau de durere. Cîț privește i-pătul acelei măști înfiorătoare, l-am redat în partitura mea cu note intenționate false. Aceste note, ce nu se puteau cînta, Pernet, creatorul rolului, a avut curajul să le învețe și să le redca printr-un urle! înspăimîntător. Continuuind, în dialogul său cu Bernard Gavoty, conturarea concepției sale despre operă și modul său de realizare, compozitorul afirmă cele trei linii directoare pe care și le-a impus: „Acțiunea trebuie să se închege repede și ușor, publicul nu trebuie să se plictisească; auditorul trebuie să priceapă textul — cred că la operă nu se merge numai pentru muzică.” Să adăugăm, la toate acestea, faptul că, pe de o parte, Enescu avea un cult pentru Wagner, o mare afinitate cu impresionismul francez (admira enorm „Pelleas și Melisande” de Debussy), dar și cu expresionismul vienez, care, precum se știe, merge pe ideea exacerbării aspectelor dure, terifiante, a cosmarului și groazei, însăși drama oedipiană avînd, în esență, trăsături specifice curentului muzical lansat de Schomberg exact în perioada în care Enescu își gindea opera.

A existat o primă versiune pariziană, la 13 martie 1936, sub bagheta lui Philippe Ganbert, în rolul principal fiind André Permet; după moartea compozitorului, în 1958, la primul Festival Internațional „George Enescu”, a avut loc premiera românească a operii, libretul semnat de Edmond Fleg fiind tradus în limba română de Emanoil Ciomac, regia aparținînd maestrului Jean Rînzescu, sub bagheta lui Constantin Silvestri, în rolul titular fiind David Ohanesian, cel care avea să se confunde cu personajul devenit emblematic pentru cariera sa, dar și pentru lucrarea enesciană.

Anul acesta, revenit la cirma Operei Române, dirijorul Mihai Brediceanu, cel care a preluat, cîndva, spectacolul după Silvestri, repurtînd succese răsunătoare în turneele din Franța, Germania, U.R.S.S., Grecia a dorit o regindire regizorală pe linia modernă a montărilor actuale, undeva între teatru și concert-spectacol. Cu 10 ani în urmă, o asemenea formulă, purtînd semnătura Cătălinei Buzoianu, avînd ca protagonist pe Attila Kovacs, s-a bucurat de mult succes la Festivalul de la Lucerna, deci s-a dorit o reeditare a reușitei pe scena Operei Române.

Intr-un decor unic, gîndit ca un amfiteatru arid, corul, îmbrăcat în negru, este amplasat în trei zone esențiale ale scenei, lăsînd doar un culoar pentru mișcarea personajelor, îmbrăcate invariabil în crem, asemeni întregului decor. Totul este static, nu există momente de dramatism sau climax, personajele care mor rămîn „mumificate” în scenă, cuplul regal este cuprins, în momentele cheie, în uriașe pinze „răsărite” din decor, sfînxul este o prezentă feminină mai mult vulgară decît terifiantă, pierzîndu-se, de asemenea, în valuri de pinză (înroșită); Thiresias poartă ochelari negri, nou-născutul este azvîrlit într-un loc de unde, după cîteva minute, apare personajul „gata mare” pentru că, nu se știe de ce, actele au fost grupate cîte două...

Regia de operă se îndreaptă, în întreaga lume, către înnoirea mijloacelor de expresie, către modernizare, condiționată însă de o motivație logică și, în orice caz, pornește de la partitura muzicală,

nu doar de la libret. Marii regizori de teatru sau film care au abordat genul liric au făcut-o numai în perfectă cunoștință de cauză, rezultatele fiind pe măsură. Enescu și-a dorit enorm ca opera sa capitală să fie montată în țară (chiar Tiberiu Brediceanu, tatăl actualului dirijor al spectacolului, a făcut demersuri în acest sens în anii celui de al doilea război mondial), dar nu cred că ar fi acceptat, vreodată, o asemenea abordare lipsită de trăire și, cu atât mai puțin, „tăieturile” masive operate în partitură. Dacă în 1958, Leonte Răutu decretă că spectacolul e mistic și, în consecință, interzis; dacă, după trei ani, Mihai Brediceanu reușea, cu prețul modificării ultimului act, repuneră în scenă a operii; dacă, la spectacolele din ultimii ani, dirijate de Cornel Trăilescu, maestrul David Ohanesian a încercat, zadarnic, să împiedice eliminarea unor scene care, pentru unii, erau plicticoase, cred că acum ar fi fost cazul să fie reluată opera integral, nu doar în limba franceză (în original), așa cum a fost cîntată la Paris în prezența compozitorului.

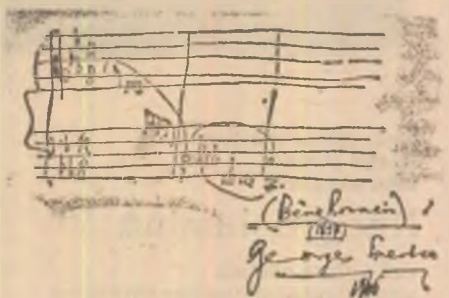
APROAPE DE MAREA MUZICĂ

Privind mai departe în programul Festivalului, tentațiile sînt multiple dar, din păcate, majoritatea serilor de pină acum ne-au demonstrat că ne-am dus „la primul lăudat”. Mai trist este că românii stabiliți în străinătate, așteptați aici cu nerăbdare și căldură, deziluzionează dureros, dar vin cu morga occidentalului, dispuși să dea lecții de „master class”. În felul acesta ne convingem, o dată în plus, de valoarea interpreților „de aici” pe care nu știm să-i apreciem cum trebuie, căutînd mereu „pete în soare”. Și totuși, sălile sînt pline în fiecare seară, ceea ce reprezintă un enorm cîștig în dorința de a readuce publicul în sala de spectacol; cu toate dificultățile, organizarea, privită din exterior, este impecabilă, iar insistența cu care s-a vorbit despre Festival, „reclama” pe care maestrul Ludovic Spiess a făcut-o prin nenumărate interviuri, demonstrează că insistența sa tenace de a impune aceste manifestări în conștiința publicului larg și-a atins pe deplin scopul. Ar trebui să fie un exemplu pentru cei ce conduc destinele instituțiilor noastre culturale.

Deși Festivalul a demarat, organizatorii se confruntă, în continuare, cu probleme din cele mai neașteptate: iminența unei greve a TAROM-ului, ceea ce însemna că oaspeții din străinătate nu mai puteau veni (sau pleca). Filarmonica „Banatul” din Timișoara a declarat grevă japoneză și, deși nu era cazul și locul în această sărbătoare a muzicii, au precedat cele două concerte susținute la Ateneu și sala Radio de speak-uri amintînd sedințele sindicale etc., etc.

Totul, în aceste zile, capătă o aură specială, sărbătorească, în lumea muzicală încercîndu-se acea revenire la normal, apellînd, poate, la simbolul de echilibru și puritate spirituală intruchipat de profilul enescian care, cu ochii închiși, cu capul plecat pe vîoaie, se dăruie muzicii într-un abandon total, „departe de lumea dezlănțuită”.

De acolo, din Parnas, Enescu veghează asupra noastră, uneori poate trist, ori poate zîmbînd, dar cred că, asemeni lui Eminescu, el reprezintă pentru fiecare dintre noi, conștient sau nu, un reper al rostului nostru pe aceste meleaguri, o legătură inconfundabilă cu neamul românesc, mult mai profundă și mai adevărată decît toate lozincile patriotarde și patetice. Dacă acum, Festivalul „George Enescu” ne cheamă și ne adună în sălile de spectacol, e semn că lumea noastră începe să renască — este răsplata supremă a noptilor de veghe și zilelor de încrîncenare în care s-a zămislit cea de a XII-a ediție a Festivalului și Concursului Internațional „George Enescu.”

George Enescu

În conștiința contemporanilor, personalitatea lui George Enescu s-a imprimat cu pregnanță și, de fiecare dată, ca punct de reper, fie ca natură umană, fie ca forță interpretativă sau centru de greutate în cariera marilor virtuozii ai epocii. Cele cinci ipostaze ale muzicianului sînt bine cunoscute — pianist, violonist, dirijor, compozitor, pedagog — dar fiecare în parte a devenit etalon pentru toți ceilalți confrăți și pentru marea public. Enescu reprezenta un simbol, o culme artistică spre care priveau cu venerație, așteptînd miracolul.

Încă din anii de studii de la Paris, la clasa de compoziție condusă de Gabriel Faure, coleg fiind cu Ravel, Florent Schmidt, Aubert etc., era considerat cel mai strălucit și profund talent. Deschis oricăror orientări novatoare, filtrate printr-o inconfundabilă modalitate de receptare, Enescu — compozitorul asimilînd elemente impresioniste, expresioniste, realiste, neoromantice sau neoclasice și, în crezul personalității sale, le topea într-o substanță sonoră care, în esența sa, rămîne totuși fundamental românească. „Enescu a dezvoltat limbajul sonor al operii, al muzicii de cameră și alledului printr-o structură armonică foarte originală. Cunoștea clasicul și modernii, stăpînea o triplă bază culturală și își crease propriul stil muzical românesc. Din creația lui Enescu răzbate o puternică expresivitate improvizatorie pe care o ridică la superioritate în alți muzicieni” — serie Yehudi Menuhin în cartea sa „Școala vieții”. La 17 ani, compozitorul debuta triumfal la Paris cu Poema română opus 1 sub bagheta lui Edouard Colonne — calea spre glorie se deschidea chiar în inima culturii europene.

Din aceeași perioadă datează și celebra colaborare cu Alfred Cortot, un duo cameral cu un statut distinct în polieromia vieții muzicale europene. Anul începutului de veac aduce în prim plan figura tinărului Enescu în ipostază pianistică, alături de violonistul Jacques Thibaud, alături de care, un an mai tîrziu, va susține un recital cameral cu lucrări proprii în cadrul concertelor Colonne din Paris. Muzica de cameră a constituit o permanență în repertoriul inter-

GEORGE ENESCU —
bust de Gheorghe D. Anghel

este decorat cu ordinul Coroana României clasa I.

Solicitat permanent, inclus în programul marilor orchestre din lume, Enescu este ales membru de onoare la Academia Santa Cecilia din Roma (1931), primește Legiunea de Onoare cu gradul de comandor la Paris (1936); devine membru corespondent al Academiei de Beaux-Arts Paris, membru al Academiei Române (1947). La sosirea sa în SUA, în decembrie 1946, la recepția oferită în saloanele hotelului Waldorf — Astoria din New York au fost prezenți Nathan Milstein, Zino Francescatti, Claudio Arrau, Johnson — directorul general al Operei Metropolitan etc.

Pedagog recunoscut prin calitățile și complexitatea cursurilor sale, Enescu predă la Ecole Normale de Musique Paris, începe lecțiile de vîoaie cu Yehudi Menuhin (1927), cel care i-a devenit apoi prieten și partener în lucrări camerale sau concertante. Cu fiecare prilej, cel mai mare violonist al secolului avea să declare că îi dă-torează lui Enescu formația sa ca interpret și muzician în general. După prima întîlnire cu Dinu Lipatti, la Paris (1935), un an mai tîrziu, începe colaborarea cu cel ce va deveni

George Enescu la pupitrul dirijoral, în 1947

pretului Enescu, în 1903—1904 fondind un trio alături de Louis Fournier — violoncel și Alfredo Casella — pian și cvartetul care-l purta numele, iar apoi un duo alături de Pablo Casals.

Debutînd ca violonist concertist în aceleași concerte Colonne, Enescu interpretează, de-a lungul carierei sale prodigioase, toate marile capodopere ale genului, dar interpretarea conferită paginilor de Bach rămîne inegalabilă ca înțelegere a stilului și expresiei Titanului pentru care Enescu avea un adevărat cult.

Polivalența muzicianului începe să se afirme plenar, la 24 ani apărînd deja la Paris în tripla ipostază de compozitor, dirijor și violonist.

Violonistul Enescu cînta sub bagheta lui Weingartner; Gustav Mahler dirija Suita I de Enescu la pupitrul orchestrei New York Philharmonia; Gabriel Pierné dirija la Paris Rapsodia spaniolă de Albeniz orchestrată de Enescu; orchestra Concertgebouw din Amsterdam cînta, în prima audiere, Simfonia I sub bagheta compozitorului; concertele de Mozart se cîntau cu cadence enesciene; continentul american îl aplauda ca violonist sub bagheta lui Stokovski sau ca dirijor în multiple concerte.

În țară Enescu fondează Societatea compozitorilor români, dirijează și cîntă la Iași și București, luptă pentru înființarea Operei române, unde va dirija spectacolul inaugural cu „Lohengrin” de Wagner, instituie premiul de compoziție care-l poartă numele, organizează și dirijează în timpul războiului o orchestră simfonică la Iași, cîntă în spitale pentru răniți; în 1931

unul din coriferii pianistici mondiale.

Enescu a dorit cu ardoare să fie recunoscut și considerat în primul rînd în ipostaza sa compozitică, dar celebritatea interpretului a umbrît-o pe cea a creatorului. Și totuși, există peste 16 variante discografice cu rapsodiile sale, înregistrate în Europa și America. Intr-o anchetă organizată în SUA asupra pieselor orchestrate preferate de publicul american „Tanhäuser” de Wagner a obținut locul I iar Rapsodia I de Enescu premiul II! Compozitorul ajunsese aproape să urască aceste lucrări care l-au făcut celebru în detrimentul altor opusuri incomparabile ca anvergură și complexitate, dar prea puțin cunoscute chiar și astăzi.

Surprins, într-o fotografie devenită emblematică, în timp ce cînta poemul de Chausson, în care interpretarea sa a rămas inegalabilă, Enescu apare în lumina esenței sale artistice — un suflet generos, o sensibilitate extraordinară, un „aristocrat al muzicii” cum îi numea Menuhin. Lacrima din colțul ochiului capătă semnificații nebănuite — emoție, tristețe, trăiri și nostalgii ascunse ale celui care, apreciat și iubit de toți, a purtat totuși poveri cumplit pe care cei de azi și de mine vor trebui să le compenseze cumva, contribuind la (re)lansarea sa în circuitul mondial prin opusuri fundamentale.

Pagini realizate de
Anca Florea

Luceafărul

« CA ȘI CUM SOARELE aici l-am fi îngropat »

trec iarăși pe la Sandu Tariverde și îl găsec snopind în bătaie un copil. Ei nu m-au zărit degrabă, așa că am putut privi. Sint uimit, nu mi-l închipuim pe Sandu în ipostaza această. Are o șipcă de lemn, și-l lovește pe copil la fund, ținându-l cu o mină. Copilul se ferește, țipând.

— Hei ! le strig eu.
Copilul, scăpat din strînsoare, se furișează într-un colț întunecat. Un băiat șaten, zburliț, de vreo 10—11 ani.
— De ce îl bați ? întreb.

— Îi fac educație. Îl învăț porunca a șaptea, pe care tocmai a încălcat-o cu succes. I-o bag la cap.
— Dar cine-i acest omuleț ?

— Un puști fugit de la orfelinat. Doarme cu mine. Împărțim locuința, așternutul, mîncarea. Un copil al ruinelor, ca și noi.

— Și nu fuge de la tine, dacă-l trațezi astfel ?

— Nu. Se pare că asprimea mîinii mele e preferabilă blîndeței orfelinatului. Se pare că palma și vergeaua mea sint mai umane decît tandrețea ălora... Cel puțin asta-i părerea acestui mic cetățean care, te asigur, are o minte precoce. Are precocitatea celui aruncat în lume ca să se descurce singur.

— Așadar stă cu tine, după tot ce-i aplici.

— Se teme cumplit să nu-l prindă, să nu-l înhațe iarăși la orfelinat. Eu îl camuflez. Destul de greu. Precauții dublate la intrat, la ieșit din vilă. Cu paza nu-i de glumit. Am vorbit și cu cei nouă meșteri mari și cu Manolache zece, să închidă ochii. L-aș înfia, dar nu îndeplinesc condițiile. Eu nu prezint garanții morale. Așadar, recurg la un fel de înfiere clandestină.

— Și, după înfiere, alte metode pedagogice nu găsești ?

— A fost o excepție, azi. Să știi că-l iubesc și el simte asta. Sint un pater duos. Știu că va fi un viitor tiran, ca orice copil fără tată, și că în această perspectivă numai duioșia mea l-ar putea salva. Sint duos cu premeditare. Mă infurii numai cînd văd că-mi calcă pe urme. Atunci îmi vine să-l aplic corecții. Nu vreau să-mi urmeze modelul. Sint pentru el și o salvare, și un pericol.

— Salvare fără pericol nu se poate. Zice :

— Putreziciunea și devierea mea, ca bază a unui tip de libertate, sint tentante pentru un puști ca el.

Zic :
— Nici nu știi ce să alegi între putreziciunea liberă și înrobirea sănătoasă.

— Depinde cîți lupi urlă în tine... Sau cîți elefanți moșăie în tine... Omul e o sumă de poftă și memorie.

— Poftele ne fac oameni. Memoria ne poate duce prea departe : la frăție.

Sandu Tariverde are chef de auto-flagelare. Zice :

— Defectele trupului meu, viciile mele s-au aliat cu viciile timpului, cu viciile politicii... și mi-au dat la cap ! Iar acum nici o tabără nu mă mai poate avea aliat. Nu pot fi nici de partea răului, cum ar fi profitabil ; nici de partea binelui, cum ar fi moral. Cu răul, n-am vocație ; cu binele, n-am vlagă.

— Vlaga este o plantă care crește din ea însăși, zic.

— Nu la mine ! zice Sandu Tariverde. Sint cosit... secerat... Îmi mai permit doar luxul lucidității. Și asta numai la beție !

Mă mișc prin încăperea cu parchetul scos. Moloz, și ziare, și cărți, și ciment, cărămidă. Mă apropiu de cadrul ferestrelor. Privesc imaginea șantierului stagnant, amorțit. Lucrătorii dorm, toropiți de căldură sau de aripa vreunui duh al somnului. Văd gropile de excavator și, într-o groapă, dorm doi soldați. Urmăresc cu privirea geometria înclădită a săpăturilor, intenții de fundament. Sub peretele barăcii dorm muncitorii tineri. Și un muncitor chel, alături de el pălăria veche, căzută în praf. Unul doarme cu fața în sus, cu gura deschisă. Alți doi dorm lîngă o cutie cu jocul de table. Cu capul pe un sac de ciment.

— De cîte zile dorm el ? întreb.

— Nu știu. Îi văd în fiecare zi. Cum l-am văzut ieri, așa îi văd și azi.

Prin somn, unul întinde o mîină, caută tatonînd, fără să deschidă ochii, găsește o sticlă, o duce la gură, tot cu ochii închiși. Nu știm dacă este apă sau alcool. Prin somn, el bea două înghițituri din sticlă, apoi adoarme la loc, sticla îi cade din mîină, restul lichidului i se varsă pe piept.

— Oare n-a dat o vrajă a somnului peste întreg orașul ? Oare n-au să rămînă toți așa, ca-n poveste ? Și orașul

să rămînă în faza asta : pe jumătate demolat, și răscolit, pe jumătate înnoit...

— Da, este un timp jalnic. Stalin zicea : Construim o societate neterminată ! Dar el nu spunea cît timp va ține asta. A murit și, ca un blestem, a lăsat această sentință vremilor prezente. Oare chiar asta e definiția socialismului : o societate neterminată ? Iată, abia acum, văzînd acest șantier stagnînd din criză de materiale, am ilustrarea concretă a acestei imagini... Stalin știa că socialismul nostru nu este real. El știa că numai cnuțul și pumnul de fier sint reale. Tancul este real, racheta atomică... El știa că trăim în criză de realitate. Asta e adevărata criză a secolului. El a introdus echipele de terorism ale securității și ale propagandiștilor ideologici. Fără echipe de terorizat mulțimea, nici o ideologie nu avansează, nu face saltul de la studiul ideal la cel practic !

Gîndesc : Iisus Hristos a murit curat ca lacrima : echipele sale de terorism aveau să se definitiveze în Spania clericală a secolului 16... Stalin a sărit peste etape, a început cu ceea ce, de regulă, misticii sfîrșesc : cu practica ! Stalin ura misticii pentru că aceștia sint prea lenți : amină reconstrucția omului, își aliază cu subtilitate natura...

— Dar Hrușciiov ? Ce-a făcut el ?

— El venea cu un comunism „de poche”. Ții minte, eram studenți la Iași, în 1961... Am mers să-l ascultăm pe Hrușciiov care venea cu trenul și făcea escală în gara din Iași... Pe peron erau covoare, el a coborît și a vorbit. Noi îl priveam ca pe un om bogat, în stare să ne restituie o triplă datorie istorică : Bucovina, Basarabia și libertatea. Îl ascultam cu sufletul la gură, noi și mulțimea Iașului. Ne-a dat el, atunci, definiția strădală, adică taoistă, a comunismului : „Dragi români, comunismul înseamnă sarmale cu mămăligă, la discreție !” Ne-a cîștigat spontan : simțeam că el ne va restitui în curînd tripla datorie istorică. Multe nevroze au încetat subit acolo, în piața gării din Iași, sub ochii împăratului ruso-ucrainean, ca la o terapie colectivă : Încrederea ! Speranța ! Vera, nadejda i ljubov ! Noi ne-am format mentalitatea socială (portretul psihic social, să zic așa) în umbra definiției lui Hrușciiov... De aceea, azi, ne miră lipsurile alimentare și sintem

gata să le declarăm anticomuniste. Flămînzirea nu-i comunistă ! conchid mulțimile astea în fața unei promisiuni neținute.

— Da, o triplă promisiune...
— Stalin credea în dinamism, nu în sarmale. Paranoia lui patologică se susținea prin dinamism și pistol. Stalin prețuia mai mult dinamismul decît mîncarea. Iată că, de mulți ani, la noi dinamismul a devenit o valoare totală... lozinca principală. Dezmoștenit în țara lui, Stalin lasă o moștenire secolului său întreg. Iar românii, prin Smoală Vodă, devin legatarii săi direcți. Construim o societate neterminată. Construim la nesfîrșit tipul societății incomplete. Ca și cum ai extinde la nesfîrșit o casă fără să-i pui niciodată acoperiș. Multe camere, dar în toate plouă... Da, noi am dat comunismul sarmalei pe un comunism al dinamismului. Jale și jubilație.

— Dar mitul echilibrului carpatic ? Mitul cu care se lăudau strămoșii... bărboșii din manualul de citire... Nu crezi că există o replică locală ascunsă ? o terapie națională dosită ?

— Am văzut că nici stalinismul, nici imperiul otoman n-au prins rădăcină. Sint războaie care se cîștigă cu sînge, și alte războaie care se cîștigă dormind în tranșee, stînd pe cuptor și sfîrșînd... Asta am aflat-o de la un unchi erou, care a luptat și-n Est și-n Vest, a luat parte la două asedii capitale : al Odeșei și al Berlinului. A fost biruitor în amîndouă... Dar ce biruință...

Concluzia lui Sandu Tariverde sună cam așa : Salvarea noastră este că maimuțărîm revoluția. De aceea au murit numai cincizeci de mii de „politici” în închisori, și nu cinci milioane... Cîta vreme vom maimuțări revoluția, vom fi nemuritori !

Sandu Tariverde se scuză c-a vorbit prea mult :

— Așa se-nîmplă cînd n-am ce pill. Mă trezesc vorbind, punînd lumea la cale. Cînd beau, las vorba și trec la fapte. Adică moșai într-un fel de lumină interioară, sau mă complac în zădărnice, sau caftesc pe cineva. Dar cînd sint treaz, văd riscul : pun ordine în politică !

— Da, la beție suportă absurdul ; la trezie, el te vexează.

Inserare. Prin dreptunghiul care fusese cînda fereastră, intră o lumină cafenie, provincială. Miros de grădină : vechiul București avea obiceiuri agricole, avea pomi. Apus de soare în casa pe jumătate demolată. Undeva, dincolo de dărîmături, se văd blocuri stereotipe, aliniate, albe. Aerul are o transparență mistică. Sandu recită o poezie care-mi părea din Mandelstam : „La București ne vom întoarce iară, / Ca și cum soarele aici l-am fi îngropat.”

Copilul fugit de la orfelinat doarme învelit cu o pătură jerpelită.

— Va trebui, din toamnă, să-l înscriu la o școală, zice Sandu Tariverde. Este fiu de pușcăriaș politic. Îl iubesc de parcă ar fi al meu !

Îeșim. Sandu mă conduce pînă într-un loc unde se ghicește o fostă stradă. Îmi zice :

— Ia-o în direcția asta. Vezi să nu te rătăcești. Dacă te abați la stînga, dai de Cartagina... Dacă te abați la dreapta, dai de Gomora... Ai grijă.

Capitol din romanul PASABILE CERULUI, (1986—1988)

mariana criș

Istorie

la scară redusă

Zăbrele înregimentate în amiază.

Perdele sterilizate.

Milni negre din cauciuc răsvrătînd

măruntăiele întimplărilor.

Maria așezată cu fața în sus. Împreună

cu ea patul

se zbate într-un urlăt de durere.

degetele mele aduc la vedere un

ghebotoc de celule

ce se cheamă pîlpiire de viață.

cercetat atent de ochii din sticlă de

murano ai curioșilor

este aruncat într-o găleală murdară
odată cu singele acestui poem
ce s-ar fi vrut să fie cînda albastru...

Fereastra
din strada națiunii

se ridică un fum narcotic
deasupra zilei strivită de piciorul

amurgului,

iar cu la fereastra din strada națiunii

vopsită strident cu flori galbene și

inimi roșii pe geam

stau cu spatele la idoli de ghips și

mă lovesc de colțurile ascuțite ale

cuvîntelor,

acul cleopatrei sau pietrele doamnei,

îmi fac o hartă a disperării, singurătății

și morții

iar adevărul tău, cel de doi bani

în care crezi cu îndirjire

stupid și străin

mă lasă aruncat

peste viermulala dintre șinele albastre
de cale ferată.
în noi împovăratul inger
la capătul podului mai deschide un ochi
ca un avertizor

Doamne, și acest trecut ce mi-l
înjunghie o neagră lumină !

Viața la scara 1 / 1

Verb — trup încă viu de meduză

bătrînă

așezat în mijlocul judecăților lumești

în mijlocul prăzilor adulmecate

numai de nările flămînzilor rătăcitori.

mă aflu pe linia spiralată a țipătului

ultimului somnambul trezit mult prea

tîrziu.

sint în mijlocul aducerii amînte

cu tropotul celor învinși așezați pe

meninge,

cu mugetele celor înmulțiți

sub tufele mărunte ale măceșului,

cu pinzele ridicate ale corăbiilor

pe mările sudice,

cu jumătate din viață azvîrlită

peste întregi regimente de cuvînte

cu jumătate de viață azvîrlită

la picioarele tale

închipuie o catedrală...

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAȚII

XXII PERSONALITATEA

Iacob luptă o noapte întreagă cu îngerul și îngerul nu îl învinge. În cele din urmă îi provoacă o rană la coapsă, probabil nu una gravă. Dumnezeu nu își învinge supusul. Este imposibil de aflat ce înseamnă acest lucru: o marcă a bunăvoinței divine pentru părintele poporului, ales spre a-l aduce pe lume pe Mesia, un anumit raport vag echilibrat dintre puterile omului excepțional și cele ale Divinității (în sensul în care, în hinduism, puterile sfinților nu sînt cu totul neglijabile pe lângă cele ale zeilor) sau faptul că în lumea autentică a ființei „orice timp este veșnic prezent” și astfel viitorul lui Iacob era la adăpost de pieire, chiar în acea noapte a înfruntării cu cele mai mari dintre forțe. Iacob se află între Abraham, cel care primise promisiunea de a fi „părintele multor neamuri” și Moise, aducătorul pe pămînt al legilor, toți aflați pe cea cale a omenirii către Iisus, către anii desăvîrșiți în grație ai întrupării Cuvîntului. Iacob nu doar exista, ci reprezenta, exista, deci, pentru că reprezenta. El se năștea din patriarhi și avea să devină părintele unui lung șir de profeți. Din semeția lui David avea să se nască aceea prin care va veni la viața terestră Iisus. Pe toți aceștia îi reprezenta, în nopțile luptei, Iacob. Destinul lui era, în fiecare clipă, destinul patriarhilor care l-au precedat, al profeților care i-au urmat și al sfinților care au trăit întru Iisus. Iar fiecare din aceștia reprezenta pe toți acei pentru care Tatăl a făcut lumea, pe toți cei al căror suflet a fost chemat lângă crucea Fiului.

A reprezenta ni se pare, de obicei, o datorie asumată, ceva la care subscrii. Lucrurile stau astfel, însă, doar în situațiile minore. Cînd reprezînți în chip voluntar și deci conștient, nu reprezînți decît o funcție, căci doar de funcțiuni noi sîntem în mod curent conștienți. Cînd reprezentăm esențe ale existențelor și eventual chiar natura însăși a ființei nu putem ști că o facem, din moment ce manifestările adevărului și ale esențelor au alte caracteristici temporale decît cele proprii omului, și deci nu permit încadrarea lor în limitele unei vieți omenești. Și totuși faptul de a reprezenta absolutul, umanitatea, conștiința nu poate fi involuntară. Nesigur de faptul dacă vei fi sau nu alesul care să transmită ceva esențial oamenilor, prin viața fizică (și biologică), prin intelect sau prin activitate și voință, omul poate să se transforme într-un potențial receptacol al grației. A asculta poruncile și legea nici nu înseamnă altceva decît să faci astfel încît să poți primi oricînd marele ordin tăcut de a reprezenta conștiința creatoare a viitorului, a umanității, a spiritului. Dacă „orice timp este veșnic prezent” aceasta nu înseamnă — o știm prea bine — că orice lucru sau fapt participă similar la lume în lungul segmentelor timpului. Viitorul se află în prezent asemenea ființelor fetale care se vor naște în zilele ce vin. Prezent încă de astăzi, viitorul este acum aproape invizibil, în structurile sale concrete. Ce cronică a faraonilor menționează lupta lui Iacob? Dar ce război al faraonilor a fost tot atît de important precum această luptă? Personalitățile există, desigur, pentru istorie. O spun egal Vechiul și Noul Testament și doctrinele filozofilor, Viețile paralele, Istoria augustă, o spun Shakespeare și Goethe în tragedii, Miron Costin și Neculce în cronici. Cum se identifică însă personalitatea? Cum utilizează o civilizație memoria și opera unei personalități, cum utilizează o civilizație capacitatea creativă, în act, a personalității? Să nu ne înșelăm: personalitățile trăiesc prin instituții. O personalitate se manifestă în două moduri, ambele obligatorii, și doar astfel există ca personalități, exercită funcții și se află în relații de comunicare. Funcția (în sensul în care vorbim de funcționalismul conștiinței) înseamnă importanță; comu-

nicarea înseamnă faptul de a exercita influență și de a fi cunoscut.

Acolo unde există și se manifestă o funcție importantă societatea organizează, mai curînd sau mai tîrziu, uneori după secole de la constituirea funcției, o instituție efectivă; comunicarea — imediată, sau peste distanța unor secole — nu poate avea loc decît cu un grup uman mai mult sau mai puțin exact constituit. Dacă o personalitate exercită o anumită funcție în sfera umanului și intră într-o anumită comunicare, între instituția corespunzătoare funcției și categoria umană la care se raportează prin comunicare nu are cum să nu fie o legătură. După acestea, o personalitate poate schimba istoria, poate introduce noi legi sau noi credințe, poate reconforma gîndirea, dar în mod sigur toate acestea trebuie să aibă reflexul lor instituțional și suportul de grup uman. Oamenii legați de funcția și de comunicarea unei personalități sînt cei pe care aceasta îi reprezintă.

Multă vreme omenirea a trăit prin personalități. Personalitățile sînt interlocutorii umani ai spiritului; parafrazîndu-l pe Bergson, ei constituie locul de ancorare al spiritului în materia biologică. Pînă la Iisus personalitățile au reprezentat interfața dintre uman și divin; ele au alcătuit substanța conștiinței colective. Aceasta este însă chiar problema: nu mai trăim într-o lume substanțială, ci într-una funcțională. Nici o realitate nu mai este văzută ca-o asociere de substanțe, ci ca o sinteză de activități sau de funcții. Conștiința umană, chiar, nu este oglindită ca o entitate ci ca o întretăiere, mai complicată sau mai puțin complicată, de funcții. Atunci cînd am spus că o personalitate exercită o funcție, iar că pentru o funcție societatea alcătuiește o instituție, spunea că, o istorie întreagă personalitatea și instituția, legile și funcțiile, aveau să fie confundate și nu arareori, funcția să fie dacă nu neglijată cel puțin occultată. Omul oferă o anumită substanță umană instituției. Valul funcționalist din gîndirea modernă face ca acum tot ceea ce este funcție să fie înțeles, pronunțat, conceput în conexiuni cu o structură, dar nu și în raport de o ființă și nici măcar, de o existență: funcția utilizează structura și nu invers; funcțiile sînt mai durabile decît structurile iar acestea sînt mai durabile decît oamenii. Subiecții moralei

încetează a mai fi oamenii, devenind, astfel, instituțiile. Nimeni, aproape, nu se mai sfiește să mintă în față un om; aproape că nu există publicație care să aibă scrupule în a deforma cuvintele și afirmațiile unei ființe umane. Oricine evită să facă declarații false unei instituții, ori să reproducă eronat comunicatul oficial al unei instituții. Tot ceea ce ține de funcția cognitivă și de cea expresivă umană, apoi, este declarat sfînt și inalienabil. Personalitatea este deci, înainte de toate, pentru public, o realitate remodelabilă. Nimic esențial uman nu mai ține astăzi de personalități, întrucît marile funcții prin însăși autonomia lor ontologică, nu mai depind de acestea. Acesta este efectul largului efort instructiv al speciei, al învățămîntului superior extins și al generalizării, ca acces, al sistemului mediatic.

Dacă legătura dintre personalitate și instituție se rupe prin automatizarea funcției (astăzi gloriile literare, filozofice, politice și militare au o viață evident mai scurtă decît celea din muzica ușoară) care este legătura dintre funcția și mediul uman al comunicării? În măsura în care instituțiile, așa cum au avut în chip clasic relații stabile nu doar cu personalități ci și cu subiecții umani și cu diferitele colectivități, au ajuns la o netă diferențiere a unor subgrupuri umane în populație pe care instituțiile și le-au asumat. În realitate însă, prin generalizarea actuală a unei educații de nivel relativ înalt și prin extinderea pînă la limitele întregii populații a principalelor mijloace de informare în masă, ființele omenești ajung nu să semene între ele dar să aparțină unei singure distribuții statistice. Clasic, pare neîndoielnică o repartiție plurimodală a caracteristicilor umane, acestea grupîndu-se în jurul mai multor puncte statistice distincte. Astăzi este tot foarte probabil că variabilitatea umană, într-o populație, nu conduce la apariția naturală a unor subpopulații bine conturate. Veniturile și nivelul de inteligență, caracteristicile antropologice și gradul de educație, oricît de diferite ar fi arăt acum, mai mult ca sigur, distribuții continue, lucru greu de crezut a se fi întimplat și înainte. Desigur, toate cele afirmate aici (imediat înaintea), alcătuiesc un model prezumtiv și nu un sistem de cunoștințe certe, dar sînt multe motive pentru a judeca lucrurile ca sînd astfel. Ce consecințe

poate avea o asemenea modificare a structurii populațiilor umane? Este de crezut că o instituție anume nu își mai găsește acum baza într-un grup exact structurat și stabil. Pe de altă parte, o personalitate nu are cum deveni evident reprezentativă pentru o colectivitate hotărît constituantă și delimitată, căci asemenea colectivități sînt formate în prezent în chip mai curînd arbitrar. Grupările umane fiind schimbătoare se atașează sau se detașează de instituții, afirmă și desființează personalități. Existența individului este supusă capriciului colectiv. Funcțiile umane fundamentale sînt însă mult mai stabile și, corespunzător, instituțiile persistă chiar atunci cînd trec prin restructurări.

Instituția și grupul uman sînt reprezentate de personalitate prin identitatea sa. Actualmente, într-un proces de comunicare schimbător, dar cu o relativă stabilitate de conexiune în raport cu o funcție, personalitatea nu are cum răspunde istoriei, evenimentului, lumii, prin identitatea proprie, ci printr-un rol. Relația dintre rol și identitate este însă, acum, una amar de grea. Între rolurile și identitatea personalităților — precum și între rolurile și identitatea individului, chiar cel mai banal — nu poate exista discordanță. Dacă o asemenea discordanță ar fi permisă, desigur că subiectul s-ar dovedi inefficient, imoral sau anormal psihic. Coincidența între identitate și rol anulează însă efectul necesarei retrageri a persoanei sociale într-un rol. Fără separarea identității de rol, mine, o personalitate poate deveni nulă, nefiind capabilă de o schimbare de rol. Identitatea trebuie să ofere o gamă de posibilități pentru roluri variate.

Identitatea personalității de azi trebuie să fie vastă și suplă, trebuie să renunțe auster la roluri devenite inutile, trebuie să îndrăznească în situații noi. Omul de astăzi trebuie să știe că viața sa socială, viața afectivă, eficiența sa intelectuală și productivă, aparțin mai curînd altora decît sieși. El are a fi un stoic pentru care însă nu există o lume interioară a retragerii sale. Filozofia sa nu poate fi decît una profundă și aptă să îmbine contradicțiile: a căuta să își definească personalitatea, considerîndu-se condamnat la a fi o asociere de funcții (sau distribuție a unor calități anterior inexistente, pe o serie de funcții care doar astfel funcționează), la a fi răspunzător pentru alții și a-i reprezenta fără a avea cu nimeni o legătură obligatorie și propriu-zis stabilă.

Vremea în care intrăm cu toții, cel din Est sau din Vest, cel de o credință sau de altă credință, cu privire la orice domeniu al vieții, este o vreme a filozofiei și filozofilor. Numai experiența profundă a reflexiei poate compensa modificările interne ale existenței. Schimbările politice nu sînt decît reflexul schimbărilor globale ale unei lumi care nu mai crede în modelul personalist al societății. Cetatea viitorului este cetatea filozofilor, imaginată de Platon. Ce este filozofia dacă nu dobîndirea de către ființe individuale a capacității de a trăi numai și numai după principiile universale? Dar atunci puterea de a deveni individual și distinct și totodată de a-ți trece ființa ta creatoare și incomparabilă în mod eficient, chiar dacă parțial, în textura unui rol general, singurul prin care mai există îndeplinind o funcție vastă în plan social — acest fapt cum s-ar mai putea numi? În nici un caz colectivism; individuali prin intimitate și stilul expresiei („stilul este omul”), sîntem ființe politice și deci sociale prin rolurile noastre, create spre a vorbi prin ele altora, oricît de diferite de noi și oricît de schimbători.

Caius Dragomir

Epură la Longos

99^l evenirea la fapte se definește proză" (un leit-motiv). Când Gheorghe Crăciun produce textul, nu este vorba de un „roman” (o asemenea indicație paratextuală lipsește cu desăvârșire), ci de o **Compunere cu paralele inegale**. Provocarea este evidentă chiar din titlu; indicând polemic-parodic pe de o parte supunerea materiei narative printr-un colaj de tip textualist (tehnică de pe acum aproape gramaticalizată!) și pe de altă parte fragmentarismul **voit asimetric** ce guvernează, ca regulă a structurii de adincime, setul de reguli aleatorii de organizare „epică”. Construcția în sine este, mai ales din această perspectivă, mai mult decât ireproșabilă, tăieturile în carnea fragedă a nenumitului roman (eseu romanesc apropiat și el de tipul **mixte** al lui Jean Ricardou) sint executate cu o finețe — așa zice — de neegalat la noi. Ideea de **joc** al perspectivelor și atitudinilor naratologice, practică de dezinvoltură de autorul „autorului” Vlad Ștefan (revenit din epopeea „juridică” **Acte originale/Copii legalizate**) și impusă lectorului ca un **suspense** bine controlat (acesta devenind și el un următor urmărit), este teoretizată într-una din (prea?) numeroasele secvențe meta ce concurează fagocitar materia „propriu-zisă” a cărții: „Oprirea din lectură mi s-a părut întotdeauna un fel de trecere dintr-o lume în alta” (p. 182). De fapt, întreaga construcție ridicată de acest caligraf în filigran care este Gheorghe Crăciun este guvernată de legi ale mișcării, deplasării pe spații mici fiind alternate într-un dozaj savant cu devieri în unghi drept, deloc stridente.

Pretextul îl constituie „romanul de dragoste”, tratat aici ca obiect de studiu, iar scopul mai mult sau mai puțin ascuns al acestui demers îl constituie alcătuirea unui bun manual (mergând până la compromiterea intenționată a convenției convenției), conținând, alături de teorie implicită și explicită, și convenite antologii de texte pe o temă dată. Dacă motto-ul volumului este preluat din Longos („Iar nouă ajută-ne zeul să scriem iubirile altora cu gândul senin”), finalul său (o aluzivă trimitere la un cunoscut roman contemporan) și, totodată, al celei de-a patra epure la **Dafnis și Cloe**, propune o aserțiune care să închidă semicercul astfel deschis: „Căci nimeni n-a scăpat cu totul și nu va scăpa vreodată de dragoste, cât va fi frumusețe în lume și ochi care s-o vadă... și mină care s-o (de)scrie și alt ochi care să descrie descrierea, sintem tentați să adăugăm

după parcurgerea celor peste 300 de pagini ale acestei nicidecum extravagante aventuri a în-scrisului. Epura (practic, cele patru secțiuni ale ei, numerotate grecește, alfa, beta, gama, delta — insinuând a b c... d-ul proto-romanului de dragoste) la Longos constituie epura implicită a altei epure, cea proiectată de personajul — scriitor — narator Vlad Ștefan (deci, cum arată și titlul primului capitol, **Alte copii legalizate**), protagonistul din **O sută optzeci de minute**, principalul subansamblu metatextual al cărții („O sută optzeci de minute. Timp în care ai putea citi un roman. Sau ai putea scrie o proză scurtă”, p. 163). Pe una din paginile carnetelului de buzunar (obiectul N.I.L. 298/76-K 54 lei 2,50, ce servește drept jurnal și/sau bază documentară), teoria rescrierii amintitei pastorale în proză se află expusă la vedere: „Rescrierea romanului lui Longos s-ar putea îndepărta mult de textul originar, dar ea ar trebui să folosească, ca pe niște cărămizi vechi într-un zid nou, și propoziții, fragmente din traducerea lui Petru Creția. Am recitat pasajele rămase din Empedocle (...) De avut în vedere, de asemenea, **Imnurile orifice**, fragmente din Aristofan, Sofocle, Mîmnerm, Alcman și alții (...). Citări, ușor adaptate la spiritul textului meu, integrate discretă, unde se poate, în pasta povestirii. Ah, voi vinători de plagiate, iată ocazia!” (p. 181). Nici un secret! De altfel, câteva rînduri mai jos este citat Valéry (autorul **Metodelui Leonardo**, nu-l așa?): „Orice operă este opera mai multor lucruri decât a unui autor (...). Nu inventăm decât ceea ce se inventează și vrea să fie inventat”. Epura la Longos (și, cum am afirmat, epura epurei romanului/romanilor lui Vlad Ștefan, care nu face, la limită, altceva decât să adapteze „creator” fundalul socio-istoric din Lesbos în contemporaneitate, scoțind la iveală vechi poncife în haine noi) nu reprezintă însă act de simplu colaj, de asociere a cioburilor izolate păstrate de la antici într-o nouă piesă de ceramică (roata olarului homerice!). Artizanul brașovean vizează o modificare calitativă a structurii protoromanești din **Dafnis și Cloe**: „Dacă ar scrie cineva o parafrază la textul lui Longos (și în fond de ce n-aș încerca eu acest joc cât se poate de agreabil?) ar trebui să aibă în vedere în primul rînd un adevăr de multă vreme știut: iubirea transformă lumea din jur, simțurile devin mai proaspete, senzațiile mai violente, reprezentările mai vii. Lumea celui care iubește are altă culoare, alte dimen-

Copilul
Vrea să alerge
pină la marginea ploii !

GLOSSĂ

Am țaria să trăiesc mai departe ca un muritor imortalizat sub tencuiala propriei simțiri crăpate și coșcovite. Un cutremur trebuie să fi avut loc dar nu l-am reținut. Așa cum n-am reținut vocea care m-a strigat demult la o mare întretăiere a orașului. M-a strigat pe numele de familie, deci îmi era mai puțin apropiată chiar decât stiloul cu care le transferiu pe amindouă cînd mă iscălesc. Discrepanța între intimitatea curajoasă a unui strigăt de la al nu știu citelela etaj și aspectul protocolar al declinării numelui de familie — mă face să cred că atunci m-am aflat pentru o clipă în interiorul unui cristal. Vocea și numele meu au fost chiar elementele bruștei sale catalizări. Paradoxal însă, în acest cristal eu nu eram decât un intrus.

Îngăduit afară din somn mă simt tot o urmă a cuiva care n-a sosit încă. O respirație fără motiv precum aerul izbucnit prin crăpătura atunci formată într-o piatră după mij de ani de duritate apăsătoare. O depărtare gratuită pentru cel învățat să-și plătească și apăsatul clanței de la propria ușă.

Cojile portocalelor cad în puna de plastic cu zgomot sec, perturbant pentru memorie, atunci cînd umbli prin casă în papuci și nu mă aud și le aud doar pe ele mîncate de timpul care ne separă.

Ne vom mai vedea sub alte principii sonore. Percepția veacurilor este un act muzical, iar cei care sînt în stare să-l facă, alcargă copilărește pină la marginea ploii.

Așa că banalul telefon ce sună și-mi tulbură somnul, e princiar răspălit cu aceste rînduri care au fost scrise în contul unei vieți necunoscute, în vrajba unor preocupări străine, ca o mină întinsă pe fereastră de la etajul opt și care așteaptă clipă în care o alta o va stringe.

Constantin Abăluță

siuni decât lumea omului obișnuit” (p. 180). Un principiu pe care autorul „autorului” nu întîrzie să-l aplice în practică, mai cu seamă în noul text astfel rezultat (dar nu numai acolo, întreaga carte fiind bîntuită de o delectantă calofilie a tehnicii scrisului, care ne reamintește imediat de Radu Petrescu).

Compunerea lui Gheorghe Crăciun reprezintă, nu doar în intenția Autorului, un instrument complet de lucru pentru cel care vrea să porceadă la o investigație a romanescului. Nu este evident un „roman” („încerci să te gîndești la un text despre care ești sigur că nu-l vei scrie niciodată”) și, de altfel, nici nu și-a propus așa ceva. Stadiul de epură (a unei epure a unei...) convine mai mult din perspectivă „textualistă” (și nu sîntem siguri că n-am comis deja un abuz terminologic; cine știe, un prefix ca **post-** ar mai clarifica situația...). Efectiv, dacă s-ar putea scrie — azi, aici, acum — un asemenea „roman”, atunci acesta ar fi însuși Romanul și asta e suficient pentru a scurtcircuita un întreg circuit de producere — transmitere — receptare. Ca epură a Romanului **à venir**, textul **mixte** al acestui prozator foarte stăpîn pe mijloacele sale de exprimare, dublat de un teoretician **forte** (vezi, în acest sens, fragmentul **meta** — inserat în **Sala de așteptare** a lui Bedros Horasangian), constituie, cel

puțin pină acum, cea mai reușită tentativă. Ceea ce poate irita la un moment dat (dar sfîrșește, cu mici excepții, prin a încînta realmente) este tocmai coeficientul prea mare de reușită care te izbește în fiecare pagină, siguranța cu care este condusă demonstrația (singura sincopă demnă de semnalat în acest cadru fiind secvența din **Izobare de primăvară** în care Virgil Bratu pomeneste **en passant** de primul roman al lui G.C. — să nu uităm, însă, că această „stîngăcie” poate fi trecută cu ușurință în contul personajului, cu aspirații de artist, dar de profesie pictor... **de firme**!). Adevărul este că prea îi reușesc toate acestui prozator, cartea sa tinzînd să capete, tocmai prin repetarea obstinată a excepției de vîrf, un anume aer profesoral. „Pana luncînd pe oceanul de netedă lumină al pergamentelor” jonglează parcă prea bine cu teoria și practica romanului (sueta de aluzii livrești ce escortează textul este de-a dreptul savuroasă!), încît aștepti din clipă în clipă, cu temătoare nerăbdare, să devii tu însuși acel „personaj supravegheat care știe că e supravegheat”, gata să-și însușească ca pe un drog masochismul lecturii **deja** programat. Oricum, este greu de întrevăzut vreo scăpare din mrejele experte ale acestui text seducător.

Dan-Silviu Boerescu

cristian pavel

mozaic pe care calci
cu tocuri

nici vorbă de spitalizare. spinalizare. aici se discută despre foliculină urină margarină benzină. se pun la fierț ibrice de cafea pe frunțile bolnavilor. se scurtează grățiile se fumează țigări albe suferlong. spitalul scade în înălțime. citeva cirje susțin noaptea luminile de control pe acoperiș. la hematologie se toastează cu bloody mary pe holuri se vîruieste cu antebrațe. la biftec, chirurgul cere soției furculiță și bisturiu. cu tensometrul se măsoară tensiunea electrică stetoscoapele au în vîrf palme moi de fete. foilor de observație li se anexează bilete de tom-bolă. ea să ai noroc, trebuie să arunci în sculpători bani mărunți. la urgențe urlă o voce dintr-un magnetofon. trece pe culoar o femeie lamă gilette. bărbajii sînt pe față: naș gii și urechi. asistenta șefă alinaiază personalul. numără o ploacă în minus. pe un borcan cu probe, un bilețel de la șoferul salvării (te aștept la sîrietu'. marcu.)

poștiți la masă. într-o felie de piine găsești un denunț. un măr mic de la mama. un șnițel în noptieră. cealul străin în carafa de tablă. vine bărbierul și vorbește despre meciul de la sevilla. o femeie aduce ziare tipărite în ascuns în poligrafia spitalului. pe prima pagină, vești bune: e pace. e bine. sîntem cu voi. trece timpul. se aprind veioze. vizitatorii au plecat. cu mulțumirea strînsă-n ziar. burdușită-n sacoșe. medicația sosește o-

portun. pacienții urmează a fi injectați. sora are ochii injectați. curge apa caldă și se dă cu teul pe jos. se adună tacimurile și bărbajii să fumeze. miine-mi dau drumul. plec la amara. suride amar. ea o ilustrată de prin părțile locului. un marinar în pijama de satin bleu le șoptește: am scris un mesaj s.o.s., l-am închis într-o sticlă pe care am aruncat-o pe geam fericit. și să vedeți: sticla a căzut pe asfalt și s-a spart.

laboranta credea

în mine

ea mi-a dărulit un cilindru gradat (pe cel mai mic și mai mic). credea în mine amestecînd soluții acizii baze nu mă vedea zvăpăiat traversîndu-i glandele ca pe-un delfinarlu.

era curat în laborator lună pe cer; răscoleam dulapurile călcînd pe umerii ei să găsească chinină. ea mă lubea pină-n tălpi pină-n alcași și sarea de diazoniu pină la turnesol (eu călcam pe umerii ei să găsească chinină) cînta și eu habacucul printre sticlele cu capac rodat imitînd șuieratul mocăniței cu cilindru la gură. adormise și nimic n-ar fi putut umbri această fericire lucie.

triptic

• umblă o moșină de tuns în părul tău. tuns zero judeci mai bine. mai eficient. descoperi semne în relief capului. acolo

te-ai lovit în colțul scării. dincolo, de servanță. aici e semnul poveștii. în creștet cade ninsoarea fără vînt. pășești sigur pe ține. mărunțișul îți sună-n buzunar. îți lei zilele. îți lei înapoi convorbirile telefonice. spargi casetele. azvirii monezile-n aer. meteorologie locală: fulgi, bani, răcnete.

era un fel de ceață cînd o-nțilneal. nu-ți puneai ochelarii fiindcă ai fi sărutat-o cu dificultate. fiindcă ai ochelari de bunic. ea strălucea în stație ca un ametist. așa o găseai. zilele duse te strigau din canalizări. un cor vesel, umed, murdar. și numai ea știa să tale respirînd cordonul ombilical. te mai nășteai o dată, purtai același nume. în cutia poștală o vedere cu munții anzi. pe creastă, părul tău lung ca un drapel de pionierat.

• cînd renunți la gingășie ai pielea uscată. între atîlea hirtii te intinzi cu lene. te simți un dosar pe rol. cineva răsfoindu-l în aer liber, umezindu-și degetele. aici e ridicol e romantic e smînteală. finalul e scris cu cerneală simpatice. un final simpatice. tu ești hidos și ceilalți te ocolesc. îți faci roșu de-o perucă. așa e mai bine. protejezi paginile cu miinile. intri pe o stradă lătrălnică pe care ninge. te aperi de fulgi cu umbrela.

• uneori te doare și faci ca la doctor. spui a. uimirea se tratează la fel. și se văd amigdalele fumegînd. conversația pe greoaie. imi povestești ceva despre gamele majore. scuiți gros în recipienți. umpli unele note. le faci cozi. pui puncte cu degetul. sinapsele — țes fără știre plasa pentru trapeziști. de aici, de sus, se aterizează pe partituri. la punct fix. direct în refren. să luăm tonul. diapazonul îmi curentează urechea. nota și în falangele tale. trec prin plasa amintindu-mi de geometrie. aria trapezului. alte arii celebre din opere. facem vocalize amindoi. un a prelung, fără teacă. fără de care nu se leagă cuvintele. un a repetat de-acasă la școală. scorbura în care ne închidem cu noi înșine, ascunzătoare rotundă de capete.

• de la lojă, rufăria ta miroase inebunitor. urc pe un ponei mărunțind abecedare, solfeggii, ilustrate cu paturi de campanie. la sfîrșit dăm drumul la cîntec. vocile noastre sînt fenolate, cîntăm tare despre dezasimilație. ritornella. mai cade cite cineva de sus. cîntăm și ne lucesc piepturile de paie. cîntăm și se sinucid clownii. te doare gîtul. cade refrenul ca un trup în corzile tale vocale. cîntăm prin semne. peste capul meu. îți acopăr ochii. îți dau capul pe spate. spune a.

Un cronicar cromatic al Deltei

Purtind în suflet imaginea blîndelor coline moldave, pictorul Mircea Vremir avea să-și continue studiile ieșene la școala clujeană devenind el însuși un marcant cadru didactic al Institutului „Ioan Andreescu”.

De-a lungul anilor rostirea sa plastică a urmat drumul sinuos al unei aventuri cromatice în care meșterul și-a asumat, cum se spune, toate riscurile meseriei. De la fructuoasele experiențe în domeniul linogravurii (vezi numeroasele ilustrații ce „colorează” beletristica anilor '57-'65 ai Tribunei — al cărei redactor a fost) la pitoreasca galerie de portrete ale țărănilor (sicanilor din... Sic!) cu clopurile lor de paie, țuguiate precum turlele galbene ale căpîtelor de fîn, la pictura monumentală ce împodobește edificiile ale metalurgiștilor din Cugir, ale studenților clujești sau ale agricultorilor din Ileanda Dejului!

Eminescu, Creangă, Veronica Micle, Ion Agârbiceanu, dintre scriitorii Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Nicolae Bălcescu dintre marii bărbați ai neamului — iată doar o parte dintr-un tezaur portretistic pe care Mircea Vremir ni l-a lăsat ca pe o moștenire de preț. Pentru că, pictorul care a fost atras atît de mult de bulevardele acvatice ale Deltei, a trecut Styxul dincolo...

Făcînd un excurs plastic în universul picturii lui Mircea Vremir vom observa că trecînd printr-o îndelungată fază în care descrierea picturală se deslășura sub semnele unor frazări cromatice ample, baroce, artistul evolua încet dar sigur, asemenea fluviilor ce își caută ieșirea la mare. Curînd, pictorul avea să descopere mirificul imperiu al Deltei, și de atunci arta sa a cunoscut o adevărată cotitură. Discursul cromatic se simplifică fără să alunece în simplism. Tușele ample de culoare devin niște fișii decupate din spectrul solar dobrogean. Peisajele și oamenii Deltei l-au cucerit definitiv pe Mircea Vremir, el devenînd un cronicar cromatic al Deltei. În vi-

ziunea pictorului, Delta se metamorfozează într-un peisaj multiplicat, secvențele se strigă unele pe altele, asamblîndu-se într-o pluralitate de reverberații, în sensibile sonorități plastice. Din vastele spații ale Deltei, Mircea Vremir reține cu precădere irizările luminii, sonoritățile de orgă ale apei, reușind din acest joc al valurilor, al umbrelor și luminilor, să redea printr-o expresivă claviatură sonoră, echivalențe cromatice în care linia și tușa reface un ansamblu în care sunt contopite printr-o dinamică interioară, atmosfera de un autentic efect decorativ. Pictorul n-a uitat niciodată lecția lui Constanble „Adu-ți aminte că lumina și umbra nu stau niciodată pe loc”.

Negoia Irimie

In paginile
11 - 13
uleiuri și grafică
de
Mircea Vremir

muzica

Festivalul internațional „George Enescu”

— „text” și „metatext” —

Un festival este o concentrare de spații și timp. Un omagiu adus (în cazul nostru) unuia din marii compozitori ai secolului. O încercare de a impune vieții muzicale curente creația enesciană mai puțin cîntată dar mai semnificativă (Vox maris, Simfonia de cameră...). Un festival este „text” și „metatext” deopotrivă. Un maraton cu mulți câștigători, dar și cu inevitabile, uneori, „accidente”. M-a contrariat totuși „introducerea” la concertul de luni, 9 septembrie al Filarmonicii „Banatul” din Timișoara. Un reprezentant al instrumentiștilor a citit un protest. Absolut justificat. Situația tot mai degradată financiar a orchestrelor. Dar cui se adresa el, textul? E sigur că virful piramidei (aleșilor) e mult mai sus decît cupola Ateneului, iar „osteneala” guvernării nu le permite să zăbovească nici în fața micilor ecrane. Și ce moment a fost ales?...

În rest, numai de bine. Filarmonica timișoreană e același ansamblu robust, bine sudat, profesionist. Peter Oschanitzky impune prin noblețea nestudiată a gestului, prin excelența stăpînire a partiturii și orchestrei. Unul din cele mai complexe opusuri beethoveniene — **Concertul nr. 4 pentru pian și orchestră** — nu și-a găsit însă, din păcate, în americanul Hao Huang, interpretul ideal. Corectitudine (în general) și o anume „uscăciune”. „Reperete” în domeniu sînt prea multe și prea mari

să ne mulțumim cu o astfel de „variantă”.

Revelația serii a fost pentru mine percuționistul Torino Tudorache în **Concertul pentru percuție și orchestră de Jolivet**. Cu instrumente relativ puține (față de „generozitatea” familiei), el reușește să creeze un mare „legato” expresiv, să muzicalizeze cu gust sigur o piesă bine construită dar nu foarte interesantă compozițional. Modelul ritmic bartokian, perceput în subtext, ne apare ca mult mai organic și mai original. În sfîrșit, **Uvertura „Romeo și Julieta” de Ciaikovski** are fior, prospețime și (nu pot evita clișeul) autentică poezie. Contestarea „subțire” (de către unii muzicieni contemporani) a romanticului rus îmi pare după o interpretare pe care aș numi-o „de referință”, tot mai superfluă și nedreaptă.

În pauza concertului, la „pupitrul” lojei criticilor, domnul Iosif Sava a condus cu wagneriană autoritate o scurtă și (prea) aprinsă dezbatere pe marginea principalelor evenimente ale festivalului. A dat bine „intrările” și, mai ales, „ieșirile”. Criticii care nu și-au terminat de expus gîndurile vor trebui să le aștearnă pe hîrtie. Îi așteptăm. Minus autointitulatul „gospodar” al Filarmonicii, domnul Vasile Donose aflat (temporar?) în criză de idei.

Serios vorbind (ca și mai sus), ideea unui colocviu în sală, deși economică ca timp, mi se pare riscantă. S-a și văzut. Forfolă, „contrapunctul” insistențios al acordării pianului, etc., etc. Dacă adăugăm și „polifonia” liberă și cam iritată a vocilor criticii... În ce o privește pe violonista Mihaela Martin, nu știu cînd și dacă domnul Sava — așa cum îi reproșa tenorul Ludovic Spiess — a „devorat-o” sau nu. Oricum are în țară „bucate” mult mai „ispititoare”. Știu însă că a avut perfectă dreptate. Trebuie să învățăm, chiar cu riscuri, să spunem adevărul. Chiar dacă el poate fi, uneori, doar al nostru.

Valentin Petculescu

tele-imaginea

O faptă bună

După cum observasem, filmele difuzate de TVR, inclusiv serialele par a fi elemente dintr-un vechi program de spălare a creierului elaborat după mini-revoluția culturală din anii '71-'74. Nu-mi fac iluzii că ar fi cîtit cineva aparținător sferii Puterii reparate la TVR acel text (dacă ar fi fost așa, aș fi avut ocazia de a mă întîlni mai rar cu imaginea antitelegenică a Gabrielei Neagu, bucurîndu-mă sincer să o aud la radio, are o voce excelentă) nu-mi fac iluzii dar se mai întîmplă și minuni. Cineva a făcut o faptă bună și a difuzat „Hanussen” cu Karl Maria Brandauer, a treia parte a tripticului inaugurat cu „Mefisto” și continuat cu „Colonelel Redl”. Nu sînt omul care să-i fure pîinea doamnei Corciovescu și de aceea nu voi spune mai nimic despre film. O să spun doar o singură chestiune — cine se joacă cu focul se arde. Sau, mai aproape de înțelegerea unora, „bățul are două capete”.

Jocul cu puterea este ca jocul cu focul. Responsabilitatea nu este doar de partea Puterii, ci și de partea celor care cochetează, care se implică în tot felul de giumbușlucuri spre a-i face plăcere ori spre a o ajuta în cine știe ce flecușețe. Mă refer, desigur, la cei care în viața lor normală, civilă, ca să zicem, se străduiesc să ne spună nouă, celor care primim, că ei nu sînt decît niște „meseriași”. Ei sînt oameni care nu fac partizanat. Ei nu participă din interes ori din umoare. Ei își pun la dispoziție sufletul pentru că asta este

meseria lor. Ba chiar soarta lor. Dacă luăm în considerare doar meseria de crainic, vom vedea că „participarea” în acest caz se reduce la tonul acru ori la strîmbătura abia disimulată atunci cînd sub ochi le vine un text despre sau dinspre un pol politic cu care nu simpatizează. Ei, mare lucru, o strîmbătură, o areală!, veți spune dvs. toleranți, îngăduitori ca tot românul. Ei, da, o strîmbătură, o areală în mesajul televizat fac mai mult decît o mie de cuvinte rostite clar și rîspicat. Vă închipuiți o reclamă în care se recomandă „cel mai bun produs” și în care expresia celui ce vă vorbește exprimă o totală neîncredere? Cam așa se întîmplă cu tot felul de comunicate ce provin din surse neagreate de telecrainicii noștri de acum „celebri în Orient”. Nimeni nu le cere simpatia, dar nici antipatia. Se pare că lucrul cel mai greu de învățat și de arătat este normalitatea, lipsa de participare la mesajul transmis. Nimeni nu cere ton grav, dar bine ar mai prinde un soi de detașare.

Mă gîndesc dacă nu cumva bieții oameni au un anume motiv pentru a se arăta partizani la cititul știrilor. Să fie vorba de o reducere a schemei, un aer de șomaj să bată prin studiouri? Ar fi o soluție pentru asta — înființarea unei televiziuni alternative. Desigur, glumesc. Cum să se înființeze un post alternativ numai pentru atîta lucru, cînd mult mai simplu ar fi să nu se mai difuzeze pe post nici o știre care provoacă reacții de felul amintit bieților oameni ai muncii cu vocea și chipul de la TVR. Ar fi și o măsură de „protecție socială”, dar și o măsură de „protecție politică”. Tot sîntem în vremea cînd se votează legi de protecție a unora față de rest. Oricum, difuzarea filmului „Hanussen” rămîne o faptă bună pentru cine vrea să priceapă.

Eugen Uricaru

Patru cavaleri ai Apocalipsului

fără nici o introducere, patru exemple de perversitate conștientă a unor intelectuali dintr-o „democrație [de fapt, logocrație] populară”, așa cum ne povestește Czesław Miłosz în **Gîndirea captivă**:

A. sau Moralistul — înainte de al doilea război mondial, tânăr prozator metafizic, cu opinii politice de dreapta, sponsorizat — cel puțin cu... subiecte — de către catolicism; condus de un civism exemplar în timpul ocupației hitleriste; după război, personajul principal al romanelor sale nu mai este preotul catolic, nu tragicul său conflict interior provocat de dogmă, ci... activistul de partid, cu certitudinile sale „rrevoluționare”, succesul oficial al noii sale conduite fiind de-a dreptul eclatant — premiul de stat, tiraj de 100 000 de exemplare, vilă luxoasă; stilul său narativ se transformă din unul dubitativ într-unul anticipativ, cărțile devenind proiectii S.F. ale socialismului, așa cum va arăta peste, să zicem, cel mult un cincinal; stilul de viață al autorului se modifică în consecință, inaugurat fiind de o severă autocritică publică în care-și denunță convingerile estetice anterioare; mai mult, fostul scriitor catolic partidului îi va incredința sarcina de a pronunța discursul polemic față de Vatican; apoi, de a populariza „estetice” omul nou sovietic; port drapel al realismului socialist; supranumit de colegii de breaslă „curva disciplinată”, nimeni nu știe de ce „metamorfoza” sa a fost atât de bruscă, împrevizibilă, totală, intolerantă și de ce a admis să plătească pentru confortul său mental și deloc negliabil aspect material cu talentul său. De neînțeles, nu?

B. sau Amantul Nefericit — tânăr scriitor fără operă în timpul războiului, posibil poet suprarealist și cert guerillard urban, motiv pentru care și ajunge într-un lagăr nazist; eliberat de armata americană, îi dedică acesteia prima sa carte, conținând memorialul de lagăr; refugiu ulterior în Germania de Vest îl dezmoștenește prin sărăcie, furt, venalitate; în plus, din patrie încep să se facă simțite primele adieri literare, concretizate în reviste de specialitate, cu ajutorul cărora oricine poate ajunge, efectiv, „scriitor”; ispita fiind prea mare, se reîntoarce în patrie, și, extrem de recentiv, prinde din zbor unul din marile comandamente ale epocii realist-socialiste, anume denunțarea putreziciunii lumii occidentale; mai mult, își descoperă talentul jurnalistic și, retrimis în Vest, începe să comită reportaje „necruțătoare”; devine propagandist al artei militante; tentat de schizofrenia demagogiei comuniste se identifică quasi-amoros cu ea, însă — într-o clipă de nesperată luciditate — o trădează dramatic, în manieră Maiakovski sinucigîndu-se (fără a striga, totuși, în ultima clipă a vieții „Nu trageți, tovarăși!”); la 20 de ani nervii îi cedază total în fața perversiunii morale liber-asumate. Se va fi salvat el, oare, astfel?

C. sau Sclavul Istoriei — provine din acel creuzet al naționalităților care este Vilnius (aidoma lui Czesław Miłosz însuși), în care se amestecă influențe poloneze, lituaniene, germane și ruso-sovietice; printr-un joc mai mult sau mai puțin conștientizat al hazardului istoric „căderea (sa) în lume” se produce în sfera de influență a stalinis-

Miłosz La pensée captive

Lib Dessais

mului; reîntre în țară dimpreună cu Armata Rosie, ca ofițer politic, fiind adoptat de noul regim ca propagandist; curînd, om de incredere al partidului, primește misiunea de a reprezenta guvernul comunist în Occident, ca ambasador; aici joacă un rol aparent ambiguu, de diplomat comunist „nonconformist”, cu „gura spartă” și opinii „liberale”; cînd conașionalii cad în această plasă, cu atât mai bine — ei sînt expediți pe loc înapoi în patria-mamă, direct în puscăria politică, adesea acompașiați, dar numai pînă la aeroport de însuși îndatoritor—gențilul ambasador; între timp, demonul literar îi dă ghes și publică un roman „pe linie” intitulat chiar așa „Realitatea”; reîntors în țară, este proclamat în consecință, director de conștiință și politic al breslei scriitoricești; ar fi putut ajunge oricînd ministru, dar, cu modestie, se mulțumește să rămînă un simplu membru al Comitetului Central; de atîta concupiscentă ideologică tot nu va crăpa niciodată...

D sau Trabadurul — poet suprarealist, avangardist înainte vreme, autor al unui poem dedicat fluturasului, zdrobit de roțile unui camion și, mai ales, dincolo de orice vicii politice, be-

liv notoriu, fără de partid; alcoolice profesionist, literatura rămîne un mijloc prin care își poate procura drogul cel de toate zilele; inconștiența etică putîndu-i servi ca alibi în fața propriei conștiințe, se vinde imediat Noii Ordini, de care o servește (cu stihuri de slavă canonică) cu intermitențe, de cîte ori criza bașică se conjugă cu necesitățile propagandistice ale regimului; în timpul liber, nimic nu-l poate împiedica să revină la filonul său inițial, împăcînd astfel și capra năbădăioasă a talentului cu varza disciplinată a politicii partidului; cînd acesta nu are, momentan, nevoie de serviciile lui, ca pana să nu-i ruginească de tot în alcool, o editură de stat îi poate comanda oricînd o traducere, de pildă **Visul unei nopți de vară**; concubinajul acesta pare sortit eternului.

Simple fapte, inducții nesentimentale. Comentînd scrierile lui Miłosz, Karl Jaspers observă: „Nu scrie precum un comunist convertit. Nu găsim la el acel fanatism agresiv pentru libertate, care trădează — în gest, în ton, în acțiuni — un totalitarism pe dos. Nu scrie nici ca un emigrant din opoziție, care visează la căderea regimului și la reîntoarcerea în patrie. Vocea sa este cea a unui om profund afectat de ceea ce scrie, care, împins de nevoia de adevăr, analizează ceea ce se întîmplă sub un regim de teroare”. Un analist, deci, Miłosz nu condamnă, practic, pe nimeni. El nu vrea să culpabilizeze, ci să responsabilizeze. Nu practică un maniheism inchișitorial, deci, de care ticăloșii de pretutindeni se tem atît de mult, de cîte ori cineva ridică vîlul, (Momentul 6 septembrie de la noi se înscrie pe aceste coordonate, ticăloșii sînt aceiași, iar apărătorii lor se camuflează inabil sub mantia Legii, ale cărei falduri sînt tot din pînza roșie, de steag).

„Atîta doar, că, dincolo de utopia căinței, crimele neprescrise ale acestor simbriasi vînduți comunismului (pentru o editură, o revistă, o fundație culturală, etc.) nu se uită. Cineva, un anonim, le ține minte. Nu ca să se răzbune. Ca să le spună oamenilor să nu creadă în mistificarea unui regret, mai degrabă. Numai părerea de rău nu poate constitui un certificat în alb pentru viitor...”

Dan-Silviu Boerescu

Situările în fantastic

PEISAJE BOLNAVE de Vasile Girneț, Editura artistică, Chișinău, 1990

Criticii s-au obișnuit destul de greu cu livrescul poeziei moderne, dar au făcut-o, în sfîrșit, acceptîndu-l chiar ca o garanție a valorizării, cum este și „textualismul”, de altfel. Vasile Girneț, poet basarabean își începe cartea de poeme cu două citate — motto — unul din Racu Petrescu și altul din Dino Buzzati. Poate părea ostentativ dar este, sigur, dovadă de bun gust. Din motto, se desprinde „cheia” stilistică (în felul în care există o „cheie” a unei partituri în muzică). Autorul propune o lectură intelectualizată, el face elogiu Ideii, oarecum în felul în care îl înțelesese Camil Petrescu, dar trecut prin „prisma personalității” (Măiorescu) lui Radu Petrescu: „Fotografiile oferite de memorie erau reci, ca orice fotografie și carnea Ideii stăruia peste ele, ademenind sentimentul să încerce a se sătura cu ele, rozînd și sfărîmînd în făclii osul grabnic gol”.

Asta pentru a sugera dinamica Sentiment — Idee în poezia sa. În schimb, fragmentul din Dino Buzzati va sprijini toate tentativele de a aduce tenta absurdului în coloratura generală a tablourilor, ce au ca subiect, totuși, Istoria: „Aprindeți flitilul în Absurdia/să licărim cumva în lentilele/ochelariilor, cameleon al Istoriei/cînd se întoarce din vacanța de Paști.../aprindeți, vă rog, flitilul/că orbăcește arhaic azilul/in care un tiran senil drept frondă/aplică nebunia ca metodă” (Aprindeți flitilul).

Dacă uneori absurdul poate fi metonimia totalitarismului alteori conceptul se referă la pulverizarea metodelor literare tradiționale, la anti-literatură sau la „literatură absurdului”, „cînd imaginația supune realitatea / și strivește sub tăvălug nuanța”, cînd „modelul” devine Kafka: „Tulburătoare scrisorile lui Kafka / Către Felicia / marele timid îmi strica din nou jucăriile / — modele în care crezusem pînă atunci/aruncîndu-mă derutat într-o contemplație ce parcă cerea răsucupărarea...” (Puzzle).

Vasile Girneț vorbește despre lecturile sale ca și cînd ar vorbi despre iubirile sale. Are cîtiva fideiți. Mai întîi, firește cei pe care îl citează dintr-un început, ca motto, apoi, succesiv, poetul ne dezvăluie tainele formației sale. Pe lîngă

Kafka, e Proust din care amintește un „topos” drag tuturor exogetilor, „madlena” sau memoria involuntară: „principiul însă e să ne lase madlena / madlena memoriei din cărțile lui Proust / asta e”. Pentru procedeele „noului roman”, desigur, se vorbește despre „lectura din Sorin Titel”.

Intr-un fel de „ars poetica” definește noile „modele” de poezie „prozastică”, „realistă”, „de notație” mergînd spre ștergerea „frontierelor” dintre epic și liric preluarea impresionismului și sinesteziei: „Te fascina proza lui Sorin Titel / rostecă nostalgic cuvintele „frai” și „tuhăș” / închipuindu-ți că Banatul nu-l altceva / decît o uriașă livadă de pruni / în care lumea ascultă muzică clasică” (De dragul Iluziei). „Semn de carte” poate fi socotită un crez literar, o „ars poetica” unde ideea principală este cu siguranță fuga de provincialism a poetului basarabean. Printre rînduri, citești spaima că ar putea rămîne în urmă cu „uneltele sale”, dar și orgoliul că este singurul care are lecturi mai mult sau mai puțin „moderniste” (Proust e încă o emblemă a îndrăzneții novatoare în literatură și a lecturii dificile dar selecte), ba chiar snobismul de a scrie versuri influențate de un tînăr poet bine cotat de critică. Poetul — conform acestei arte poetice, ar fi dator să-și „năucească” cititorii, să cultive „exotismul”, să se delecteze/să se formeze cu muzică, să aibă lecturi singulare, să fie „iconoclast” — un nonconformist, un împrevizibil, un avangardist. În acest spirit am citit „Semn de carte”: „Aruncă o mîngă de golf / în mijlocul poeziei / pentru exotism / și năucește-ți cititorul cu vestea / că ai ascultat azi, marți, zi de sec / o cantată profană de Scarlatti / taie în fașă replica exogetului bigot / aburecat pe tocuri să-l deuteze pe Dumnezeu / și spune-i că ai sprayat salonul metaforelor (spray-ul rămas de la cărtărescu / cel cu deambulările prin divizia cuvintelor / și mai ales, nu ultia să-l sugerezi / c-al avut revelația umilă / să descoperi / că ești unicul om din cartier / care a citit Proust”.

Vasile Girneț este un poet care știe să se surprindă, lucid, în ipostaza însinguratului, cu orgoliul (intelectual) că își este el stes, o bibliotecă. Tema este, dacă observăm bine, nouă, iar poezia care o ilustrează — excelentă: „Încerc să nu aud / timpul urlînd în mandibula ceasului / crimele lui absurde și zgomotoase / disipate pe creierul meu — o bibliotecă / închisă acum, închisă / părăsită de mine /

cel care am vrut întotdeauna să văd / să știu, să depun mărturie // mi-ajunge, zic, singurătatea aceasta / întreagă și liniștită / izolarea aceasta terapeutică / tăcerea precută / nerisipitoare / despotobită de artificii ca de o litanie // mi-ajunge / chiar dacă peste timp insul care mă învecinează / (ca să vezi, a existat și de data asta acest unul) / mă va sfătui să fiu logic cu mine însuși / să fiu din nou, să fiu” (Examen de sine). Există o plăcere a singurătății, chiar forța de a-ți inventa singurătatea în ciuda faptului că există niște personaje-lirice, firește, — Ioana, Miron. Prin aglomerare de metafore, livrești, se adaugă tenta bacoviană care a devenit specifică artei lui Vasile Girneț: „Tramele nopții... / să aprinzi ruguri la ferestre / și să sperii ereticii care devastează, orașul acesta fricos și trist / și fricos / uitat de istorie / cum coiful lui Cromwell / căleat în picioare într-un film vechi / prost regizat / în care plouă întruna / ca o mereu reînnoită întrebare noaptea / și-ți place să te crezi singur / chiar dacă știi că alături / Ioana pictează merc” (Ca o întrebare, noaptea).

„Intellectualism” declarat, cu ostentație și orgoliu am găsit într-o alegorie scurtă dar încărcată de personificări și de simboluri unele scrise cu majuscule, o mică parabolă, pînă la urmă, despre luciditate și vis: „Sărutul nomad al Ideii / mă găsi singur pe scările / uzate de credință ale Literel / ... / sufletul meu / între luciditate și vis / vă întinde mina / pe cărările de sare” (Numele). Autolonia, antisentimentalismul, detașarea intelectuală, patetismul lucid, „epicizarea”, „discursivismul” sînt de găsit într-un poem ca „Sentiment pentru o zi de lucru”: „Mărturisesc fair că / flece pagină / fmi smulge (ritual pagin) / cite o halcă din utopia sentimentală / și sosesce la orizontul de așteptare / (am promis și eu ca toată lumea nouă) / tot mai nesigur / ... / haloul aventurii a sărăcit / / incendiu oglînzilor paralele / mi-a ars aripile imaginației / iar metafora roză (pe coturn și în blugi) are îndărătnicia să organizeze o nouă confesiune poetică / fără să observe apetitul meu narativ / ca pe vremea poveștilor / gestul polemic nu mai are nici un ecou ritmul obez, epatant și trucul baroc / sint clișee în apa leșioasă a modelelor / iar conștiința pasabilului / care mă îmbrățișează (vorba lui Vitalie) / este și ea casantă”. Dar chiar și prin bacovianismul tirziu, Vasile Girneț se sincronizează cu poezii de dincoace de Prut. Și totuși... parcă tristețea provincială este mai gren, mai dramatică decît a altor poeți contemporani, în versurile scrise la Chișinău. Între altele — motivul parcului, specific simbolistilor români: „Mai trîști parcă astăzi copacii / n-au ajutat nici eșarfele tale / legate ascăr pe trupurile lor / subțiri și rect / istovite de suferință / miroase a secură... // În partea aceasta surdă a lumii / moartea urcă din nou / în balconul puterii // gest inutil — fmi spu deodată — / sillnța ta de a evacua / prezentul din

text” (Complici cu cenușa). Bacovian este și titlul volumului și poemul ce se numește „Peisaje bolnave”: „Am macerat ficțiunile / și visele / ale mele și ale prietenului meu / în bun și ușor aerian / dar nu reușese / decît peisaje bolnave / ... / mă-e frică întruna / că scrisul meu înghesule lumea”. Sînt evidente anxietățile, gestul timorat, dialogul frînt și alte semne ale bacovianismului filtrat însă printr-o personalitate de o nețăgădita originalitate. Aș mai mimi citadinismul cu „ploile putrede”, ceața, pustii, sordidul, atrocele, exasperarea: „afară / ceață, sunete atroce / resturi și zdrente / teorii și formule cioprite / acefale fragmente / și alte podoabe ale orașului / cu trotuare pustii / pe care se aud noaptea / pașii, azi, al sentinței” (Anchetă). O lume a grimaselor, a aparențelor descurajante, ducînd dincolo de spleen-ul, de plictisul și „uritul” simbolist, la exasperarea spasmodică, într-o gesticulație a demistificării, a sfîșierii vîlurilor aparenței conformiste, am găsit în poemul „Salutînd aparența”: „Între cioburile verii / mesterul — ikebana liniștind flinta / ștergîndu-i balele / aplicîndu-i un plustre peste / gura în spasme / îmbrășînd grăbit fumul / ... / salută respectuos aparența / tresele ei cenușii ce mimează / sobrietatea și cumsecădenia” (Salutînd aparența).

Aș observa că în grija de a nu rămîne la un vocabular vetust, scriitorul face unele abuz de neologisme: de ce „fatigate” pentru „obosite”? Dar stilul colocial, familiaritatea „avangardistă” cu cititorul, îl prinde bine pe Vasile Girneț: „mi-l trist că nu vă incap pe toți / ocrotitor / într-un poem // dar cine mai poate scrie astăzi un asemenea poem? / cine mai poate, cînd tot ce scrie aici / e un accident...” (Urme).

Ultima — dar nu cea din urmă, ca importanță — poemă din volum, tratează tema patriotică. O face „cu gîndiri și cu imagini” (după sintagma eminesciană) înodite și îndușoștoare prin sensibilitate și prin inventivitatea cu care versul alb cuprinde autenticul autohtonism. Elaborarea și luciditatea sensibilizată în prozodie modernă amintește oarecum de Blaga dar gesticulația poetică și tropii au originalitate: „... și veți afla de existența mea / și ne vom întîlni / cu gîndul acesta am trăit o vreme / mult / pînă mi-a venit kleca / să scriu pe nisip numele meu / pe care o apă îl îmbrățișă și ducea / îl tot ducea spre Dunăre / de atunci nu-mi mai rămîne decît speranța că la vară cineva din voi se va scâlă în mare” (Scrisoare).

Poetul dedică versuri lui Mircea Dinescu, lui Liviu Antonesei și prozatorului tînăr basarabean Vitalie Ciobanu: un gest frumos dar și un mod de a schita câteva repere dintr-o geografie (subiectivă) literară. Nimic provincial, nimic vetust în acest spațiu poetic care e înzestrat cu multe din atributele esențiale ale liricii noastre tinere, de bună calitate. Nasc și la Moldova oameni, vorba cronicarului, Adriana Iliescu

Chiar acum (5,30 seara), Semka m-a anunțat că Lenin a răposat. După câte mi-a spus, este un comunicat oficial.

25 februarie. Luni

În seara asta am primit, de la Piotr Nikanorovič¹⁰⁾, ultimul număr din „Adincul”. Aici e publicată nuvela mea, **Diavoliada**.

Asta s-a întimplat când citeam la Vera Oskarovna Z.¹¹⁾ fragmente din **Garda albă**. Se vede că a produs impresie și în acest cerc. V. O. m-a rugat să continui lectura tot la ea.

★

Și iată-mă publicat pentru prima oară în cartea-almanah, nu numai în foile de două parale și în ziare fără audiență. Dar câte chinuri mă costă!

Insemnări pe mansete e înmormîntată¹²⁾.

15 aprilie. Marți

La Moscova, nenumărate arestări în rîndurile „famililor bune”. Din nou au început exilările. A fost azi pe la mine D. K.¹³⁾. Asta întotdeauna colportează zvonuri fantastice. Îmi spune că prin Moscova circula un manifest al lui Nikolai Nikolaevici. Să-i ia dracu' pe toți Romanovii! Ne-au fost prea de ajuns!

★

S-a pornit o campanie de realgeri în conducerile asociațiilor de locatari (burjuii să fie dați afară să fie promovați muncitorii). Singura casă în care așa ceva nu se întimplă este casa noastră. În comitetul de locatari nu este nici un burjuu. Nu avem pe cine înlocui.

21 iulie. Luni

Au sosit de la Samara Ilf și Iuri Oleșa. În Samara sînt două tramvaie; pe unul scrie: „Piața Revoluției — închisoare”, pe celălalt: „Piața Sovietică — închisoare”. Ceva în genul ăsta. Cu alte cuvinte, toate drumurile duc la Roma.

E plăcut să stai la taclale cu Oleșa. E caustic și foarte inteligent.

2 august. Sîmbătă

Ieri s-a aflat că echipajul lui Kalinin a fost lovit de un trîznet (se afla undeva, în provincie). Vizitiul a fost ucis, Kalinin n-a pățit nimic.

Astăzi a avut loc o demonstrație cu ocazia împlinirii a 10 ani de la începea războiului „imperialist”. Nu m-am dus. Intorcîndu-mă acasă de la gazetă, am văzut cum se îndreptau spre Piața Strastnaia milițieni în uniformă și civili. În față — orchestra. În primele rînduri erau mărîmle cu șepci și benderole roșii pe braț. Am văzut doi dintre aceștia cărora — avînd pantalonii prea scurți — li se vedeau baierile de la izmene.

4 august. Luni

Cunoscuta gazetă satirică „Ardeul roșu” s-a remarcat de mai multe ori. Cu deosebire penultimul număr în care a apărut un desen cu titlul: „Concluziile celui de-al XIII-lea Congres”. Desenul reprezenta o negocietoreasă grasă, îmbogățită a N.E.P.-ului, căreia servitoarea îi strîngea sireturile corsetului, cu următoarea legendă: „Ce mă sugrumi așa? Pînă și Congresul al XIII-lea a fost mai blind”.

A ieșit mare scandal la Comitetul de partid al Moscovei. Rezultatul — au desființat și „Ardeul roșu” și pe fratele lui bun, „Ghimpele”. S-a hotărît ca în locul lor să apară o gazetă mai serioasă. Redactor-șef a fost numit un oarecare Verhoturski (se pare că de la „Moscova muncitoare”). Astăzi a fost ședința în care s-au dezbătut temele ce vor fi abordate și numele gazetei. „Cotitură bruscă spre stînga”: gazeta trebuie să fie muncitorească și cu un titlu care să exprime clasa producătoare de bunuri materiale. Cineva a insistat, ținînd să se numească „Petrușka”. Se va numi „Menghină” sau „Burghiu”, sau ceva în genul ăsta. Cînd au dezbătut prima temă propusă de Kot, pentru desenul „Echilibrul evreiesc”, Verhoturski a spus — „Da, și ar fi bine ca în planul secund să se vadă muncitorii care vin și distrug tot acest cerc burghiez”.

12 septembrie. Vineri

O zi însorită și călduroasă.

SUB CĂLCÎ

O noutate: zilele acestea au apărut pe stradă bărbați și femei complet goi, cu eșarfe pe care scria: „Jos rușinea!”. S-au urcat în tramvai, tramvaiul s-a oprit, publicul era indignat.

★

În China, încep să se audă bubuiturile războiului civil. Nu urmăresc presa în domeniul ăsta, dar știu că este mîna „fiarelor imperialiste” și că la Odessa (!) s-a înființat societatea „Jos miinile de pe China”.

Noaptea de 20—21 decembrie

Moscova e în mocirlă, și, foarte ciudat, les la suprafață două fenomene: încercarea de orinuală a vieții și totala ei cangrenă. În centrul Moscovei, începînd de la Lubianka, s-a început construirea metroului. Asta înseamnă viață. Dar metroul nu poate fi construit, pentru că nu sînt bani. Asta înseamnă cangrenă.

Se dezbate planul îmbunătățirii circulației în oras. Asta înseamnă viață. Dar circulație nu există pentru că nu există mijloace de transport. E ridicol: în toată Moscova sînt 8 autobuze.

Locuințele, familiile, învățămîntul, munca, confortul și ciștigurile sînt profund cangrenate. Nimic nu se mai mișcă din loc. Totul a fost înghițit de birocrăția sovietică precum de gură iadului. Fiecare pas, fiecare mișcare a cetățeanului sovietic este un chin care-l consumă ore, zile și uneori luni de zile.

★

Magazinele s-au deschis. Asta înseamnă viață. Dar sînt goale și asta înseamnă cangrenă.

Și toate sînt astfel. Literatura este îngrozitoare.

23 decembrie, marți. (Noaptea spre 24 dec.)

„M-a alinat foarte mult discuția de la frizer. M-a bărbierit o fată, are 17 ani și e fiică de frizer. Ea a început să-mi vorbească și nu știu de ce s-a așternut o imensă pace între oglinzile frizeriei.

Să văd Kremlinul a fost întotdeauna o incitare pentru mine. Era într-o ușoară ceață și vederea lui mi-a mîngîiat sufletul. O zi de iarnă, dar Kremlinul mi-e drag întotdeauna.

La redacție m-au necăjit (mi-au luat foiletonul) și am petrecut citeva ore de deznădejde. Mai aveam de făcut citeva drumuri dar am renunțat pentru că am stat la slujbă pînă pe la ora 17. A fost o ședință în care R.O., Aron — Erlich¹⁴⁾ și Potoțki¹⁵⁾ au ținut cuvîntări despre cum trebuie să arate revista „Sirena”. Pînă acum nu puteam să mă abțin cînd trebuia să iau cuvîntul și să-mi stăpînesc gesturile dezordonate. În timpul cuvîntării mi-a venit să ridic ambele miini, dar am ridicat numai mina dreaptă și în același timp mi-am amintit vagonul în care călătoream în 1920, bido-nașul cu vodkă prins în centura cenușie și doamna care mă căina că sînt atît de agitat. Îi priveam în față pe R.O. și aveam o dublă viziune. Îi vorbeam și-mi aminteam în același timp.

De fapt viziunea era triplă. Deci, mă uitam la R.O. și paralel vedeam vagonul în care călătoream, imaginea rînirii mele sub stejar și colonelul rînit în stomac.

Ca să nu uit și ca să știe și cei ce vor veni după noi, voi nota cînd și unde a murit A. murit în noiembrie 1919 în timpul atacului la Sali-Aul și ultimele lui cuvinte au fost:

— În zadar încerci să mă îmbărbătezi, nu mai sînt un puști.

Eu am fost lovit la o jumătate de oră după el.

Deci aveam o imagine triplă. Întii, noaptea de noiembrie a luptei, suprapus peste aceasta — vagonul în care povesteam această bătălie și sala în veci blestemată a redacției. Fericit cel ce a pă-

truns înțelesul luptei. Eu am înțeles greșit și acum trebuie să-mi încasez porția.

Cînd ne-am împrăștiat în ceața iernii, Potoțki mi-a spus: „Bsti curajos, Mihail Afanasievici”. Mi-a făcut plăcere, deși știu că nu sînt deloc curajos. Cel puțin deocamdată.

26 decembrie. (Noaptea spre 27)

Chiar acum m-am întors de la serata petrecută la Angarski — redactorul-șef al revistei „Adincul”. S-a vorbit ce se vorbește peste tot acum: despre cenzură, despre „adevărul scriitorului” și despre minciună. Au fost Veresaev, K. Nikandrov, Kirillov, Zaițev, Leașko, și Lvov-Rogacevski.¹⁶⁾ Nu m-am putut abține să nu spun că în momentul de față e greu să scrii, am atacat cenzura și celelalte, lucruri pe care nu e bine să le spui.

Leașko, scriitorul proletariatului, care mă antipatizează profund (instinctul), m-a contrazis cu o iritare rău mascată:

— Nu înțeleg, despre ce „adevăr” vorbește tovarășul Bulgakov? De ce trebuie să reflectăm totul?

Cînd am spus că trăim într-o vreme a ticăloșiei, mi-a replicat cu ură:

— Spuneți numai timpenii...

N-am reușit să răspund acestei afirmații tandre, pentru că s-au ridicat cu toții să plece. De bădărani nu putem scăpa.

Ger cumplit. De dimineață, apa caldă era ca de gheață. De altfel, aseară, la puțin timp după ce m-am întors acasă, s-a stins lumina peste tot.

★

Mai mult decît acești Leașko mă chinuie o întrebare: sînt scriitor sau nu?

28 decembrie. Noaptea.

Aseară la Nikitina¹⁷⁾ am citit povestirea mea **Ouăle fatale**. M-am dus acolo cu dorința copilărească de a mă remarca, de a străluci. De acolo m-am întors frămîntat de sentimente contradictorii. Ce e această povestire? Foileton? Sau grosolanie? Poate că e ceva serios? În acest caz nu e desăvîrșit. În orice caz, acolo erau vreo treizeci de oameni care nu numai că nu erau scriitori, dar în general nu pricep ce e literatura rusă.

Mă tem că aceste fapte de vitejie s-au nu-mi ardă niște șuturi undeva, „într-un loc nu prea îndepărtat”. În asemenea situații mă ajută foarte mult soția mea.¹⁸⁾ Am observat că are un mers ușor legănat, și, după părerea mea, e cam urit. Dar se vede treaba că sînt foarte îndrăgostit de ea. Mă frămîntă totuși o idee. Pentru oricare alt bărbat s-ar fi strădui să creeze o atmosferă confortabilă sau o face anume numai pentru mine?

ANUL 1925

2 ianuarie, noaptea spre 3

O întimplare amuzantă: neavînd bani de tramvai, am plecat de la redacție pe jos, ținînd-o pe cheul riului. O jumătate de lună se întrezărea prin ceață. Pe mijloc, riul n-a înghețat și este străjuit de ciori pe gheața din apropierea malurilor. Trecînd pe lângă Kremlin, în dreptul turnului din colț, m-am uitat în sus, m-am oprit privind Kremlinul și n-am apucat să zic în gînd „Pînă cînd Doamne?”¹⁹⁾, că a și apărut în spatele meu o siluetă cenușie cu servietă și m-a cercetat cu atenție, urmărindu-mă. L-am lăsat să o ia înainte și am mers așa vreun sfert de oră, pîndindu-ne. Apoi a scuiplat de pe parapet; am scuiplat și eu. De-abia în dreptul statuii lui Alexandru I am scăpat de el.

3 ianuarie

Astăzi am primit 300 ruble în contul romanului **Garda albă** care se publică la „Rossia”. Pentru restul sumei mi-au promis o poliță.

Seara am fost împreună cu soția mea,

la „Lanterna verde”²⁰⁾. Vorbesc mai mult decît ar trebui, dar nu pot să tac. Numai mutra²¹⁾ I.P.²²⁾ afirmînd cu obrăznicie că tot avem o ideologie! — acționează asupra mea ca sunetul trompetei de cavalerie și îmi vine să-i strig:

— Nu lătra!

La urma urmelor, literatura poate fi și comunistă dar niciodată nu va fi „sădikeristo-smenovehistă”²³⁾.

Teamă mi-e ca nu cumva **Garda albă** să nu fie un fiasco. Chiar în seara asta, la „Lanterna verde”, Aussländer²⁴⁾ a dat să-mi spună ceva apoi s-a strîmbat. Dar mie îmi place, dracu' știe de ce.

4 ianuarie

Astăzi mi-a apărut **Viață de boem** în „Ogorul roșu” nr. 1. Este prima mea apariție într-o cloacă jurnalistică, specific „sovietică”. Am recitat povestirea și mi-a plăcut foarte mult, deși m-a uimit un lucru de care numai eu sînt vinovat: printre rînduri bate un vînt de sărăcie lucie. Probabil că atunci eram obișnuiți cu foamea și nu ne era rușine, iar acum parcă a început să ne fie. Îmi permit o autoapreciere, dar numai în jurnal: povestirea e scrisă al dracului de bine, cu excepția a două, trei fraze.

5 ianuarie

La Moscova e o vreme incredibilă. Dezghețul a topit tot; și ca și anotimpul este și starea sufletească a moscovitilor. Vremea e de primăvară și primăvară e și în sufletele oamenilor.

Cum se vor sfîrși toate astea? mă întrebă deunăzi un prieten. Întrebări stupide, fără speranță, puse de toată lumea. Într-o cameră din apartamentul în care locuiește, comuniștii benchetuesc. În hol miroase dezgustător. Și unul dintre partinici zace beat mort, ca un porc, după spusele prietenului meu. L-au invitat și pe el și n-a putut să refuze. Cu un zîmbet politic și slugarnic intră în camera lor. Iar aceștia îl provoacă tot timpul. De la ei a venit la mine și-i înjură în șoaptă. Într-un fel, toate astea se vor termina, sînt sigur.

NOTE:

¹⁾ Între anii 1921—1924 Bulgakov a locuit pe strada Bolșoia Sadovaia, la nr. 10, ap. 50. Modul de viață din acest apartament l-a servit ca model în multe din operele sale.

²⁾ În redacția gazetei „Gudok” (Sirena) Bulgakov a lucrat de la sfîrșitul anului 1922 sau începutul lui 1923 întii la secția de scrisori, ca stilizator, apoi ca foiletonist.

³⁾ Kalmens S.N. — directorul financiar al secției moscovite a gazetei „In ajun”.

⁴⁾ „Căpitanul șchiop” — probabil este Zuzenko, căpitan de cursă lungă, colaborator al revistei „De gardă”. Despre el scrie și Paustovski în amintirile sale.

⁵⁾ „In ajun” — revistă în limba rusă care apărea la Berlin.

⁶⁾ Gladirevski N.L. — medic, prieten al familiei Bulgakov.

⁷⁾ E vorba despre cartea lui Mihail Cehov — „Anton Cehov și subiectele sale”, apărută în 1923.

⁸⁾ Lejneve I.G. — literat, redactorul șef al revistei „Rossia”.

⁹⁾ Zenski B.M. — fratele lui A.M. Zenski, soțul surorii lui Bulgakov — Nađeida.

¹⁰⁾ Zaițev P.N. — secretar și redactor șef la Editura „Adincul”.

¹¹⁾ Probabil Vera Oskarovna Stanevici — filolog și cercetător literar.

¹²⁾ E vorba despre ediția în volum a cărții **Insemnări pe mansete**.

¹³⁾ Probabil, D.A. Kiselgof — avocat cunoscut al Bulgakovilor.

¹⁴⁾ Aron — Erlich A.I. — literat, colaborator al revistei „Sirena”.

¹⁵⁾ Potoțki A.V. — șeful secției „viața de partid” a revistei „Sirena”.

¹⁶⁾ Nikandrov, Kirillov, Leașko, Lvov-Rogacevski — scriitori sovietici, contemporani cu Bulgakov.

¹⁷⁾ Nikitina — cercetător literar, în casa căreia aveau loc șezători literare care erau numite ironic „Subotnicele nikitiene”.

¹⁸⁾ Belozerskaia L.E. — a doua soție a lui Bulgakov.

¹⁹⁾ „Lanterna verde” — cafeana literară moscovită a acelei perioade.

²⁰⁾ Potehin I.N. — literat, colaborator la „In ajun”.

²¹⁾ Sadiker P.A. — directorul societății „In ajun”. Smenovehovici — coautori ai antologiei „Smena vex” (Schimbare radicală), propovăduitori ai necesității apropierei de noua Rusie sovietică.

²²⁾ Aussländer — S.A. — literat.

moda, altfel

Bem un păhărel de whisky?

dostoievski își termina capodopera „Idiotul” cu părerile **bictei** Lizaveta Prokofievna, arătîndu-l pe Mișkin: „Destul ne-am distrat, e timpul să dăm ascultare înțelepciunii, căci toate astea, și străinătățile și toată Europa voastră, nu sînt decît niște fantezii, și noi toți, în străinătate, nu sîntem decît o fantezie...”

Scotienii, astăzi, apar ca o fantezie... Dar nu din cauza whisky-ului. Din cauza structurii lor comportamentale.

Ei nu au disprețuit ceea ce, astăzi, se cheamă fustiță, ceea ce alte popoare le-au purtat, le-au crescut, le-au desființat în numele educației cu Europa, cu cei care au înțeles mai repede, că pantalonul e mai IGIENIC, culmea pentru femei.

Despre scoțieni eu relatez „ceva” informații; ele vor fi nevinovate amănunte despre puternica lor personalitate în lume, ca FANTEZIE.

Înainte de cucerirea romană, ei existau. Istoricii să spună ce s-a întimplat cu ei ca MODĂ. LITERATURA lor este convingătoare. Literatura și Moda, se ceartă uneori, dar trăiesc împreună. Literatura are nevoie de limbă, de mijloc de exprimare, de modă de comunicare.

Limba scoțiană, în esențialitatea ei, e o dezvoltare a dialectului teutonic, dar a fost oprită de Reforma din 1567, care a impus Biblia în traducere engleză.

Totuși, ca de obicei, literatura s-a

impus. Există o importantă literatură scoțiană: Thomas d'Erceldoune, Huchown, Andrew de Wyntoun, Henry Menestrelul. Sub influența lui Chaucer a apărut o pleiadă de poeți scoțieni ziși „extraordinari”. În sec. 18, apare aproape dictatorial literatura unei clase aristocratice, scrisă de femei: lady Grizel Baillie, lady Wardlaw, lady Me.

Mișcarea romantică a mai adus la suprafață scoțiene care scriau o foarte bună literatură, chiar dacă purtau fuste lungi și beau cite un păhărel de whisky. Plăcerea de a purta fustă scurtă a aparținut bărbaților și pare o fantezie, o fantezie încăpățînată, căci e susținută contemporan cu pretenții de maximă eleganță.

Scotienii aproape își bat joc de noi, cu fustițele lor în pătrate, cu jambierele lor în pătrățele, cu pelerinele lor Kent, cu carourile lor care au impus lumii stilul SCOTIAN. Dintre toate produsele lor, după literatură, cel mai

mult îmi plac păturile. Și dacă soarta te ajută să ajungi în Scoția și stai într-un fotoliu moale, învelit într-un „pled” (iertăți-mi ortografia) scoțian, în fața unui foc ce arde degeaba (căci e cald și bine împrejur) nu poți refuza invitația unei gazde care vorbește despre Ceaușescu și Gorbaciov, întrebîndu-te „în pătrățele” scoțiene, purtînd celebrul kilt: „Bem un păhărel de whisky?” Și de aici ar putea începe o altă istorioară. Și trebuie să preferi 100 de pipers, ei sînt deja în fața casei, cu cimpoazele lor bulboate și cîntă „one, two, three, You wanna dance with me / three, four, five, I want you to be my Wife” și nici nu-ți mai vine să crezi nimic...

Corina Cristea

« MANUSCRISELE NU ARD »

În ziua de 7 mai 1926, în apartamentul lui Bulgakov au sosit „oaspeții”... pentru a face percheziție. Soția scriitorului își amintea numele judecătorului de instrucție — Slavkin; avea și un ajutor, amândoi fiind însoțiți de administratorul casei, acesta în calitate de martor. Dar cum Bulgakov nu era acasă, au trebuit să-l aștepte; nu puteau să facă percheziția în absența lui. Au așteptat, au lăcut, au spus bancuri, au ris, apoi iar au lăcut.

Și în firșit s-au apucat de treabă; fără menajamente: întorceau fotografiile și le controlau străpungându-le cu un fel de sirmă lungă. „Dacă-ți vor impune fotografiile, nu eu răspund”, i-a spus soției. Totul s-a petrecut „ca în Bulgakov”, exact ca în „Maestrul și Margareta”.

— „Așa e! Așa e!” — striga Koroviev. Îmi confirmați bănuielele! A căutat prin tot apartamentul. Și celălalt, care stătea la intrare, la fel! Și acela de lângă-ură, tot așa!

— Interesant! Și dacă vor veni să vă aresteze? — a întrebat Margareta.

— Precis că vor veni, incintătoare regină, fără nici o îndoială — răspunse Koroviev — îmi șoptește inima că vor veni; firește, nu în clipa asta, dar la vremea lor vor veni.

Fără îndoială că pe Bulgakov l-a rănit profund această năvală în casa lui, scormonirea în viața lui și în manuscrisele lui. Dar tot atât de limpede este și faptul că astfel i-au dat să înțeleagă că de acum

incolo se află la mare cinste, că e luat în colimator. Și orice ar scrie va fi sub ochiul care vede totul.

Dar n-avea de gând să cedeze; a ridicat mâna.

La 21 iunie a trimis un memoriu președintelui Comisariatului poporului:

„Pe 7 mai a.e., reprezentanții procuraturii au procedat la o percheziție în apartamentul meu și mi-au confiscat conform procesului verbal, două manuscrise care pentru mine reprezintă o comoară suflătoare fără preț: Inimă de ciine și Jurnalul meu (3 căiete).

După mărturiile contemporanilor, de două ori a fost chemat, în decurs de un an, la judecătorul de instrucție. Apoi, citiva ani la rând a cerut înapoierea manuscriselor, apelând la Gorki și la Peșkova. Fără nici un rezultat. Cîrind s-au făcut simțite urmările. Cînd a cerut viză pentru a pleca în străinătate, i s-a refuzat. Să rămână acasă!

18 mai 1928: insistă din nou să i se înapoieze „manuscrisele care conțin mărturiile deosebit de prețioase despre starea mea suflătoare din anii trecuți (1921—1926)”. „Alexei Maximovici (Gorki, n.n.) mi-a făcut cunoscut că intervențiile lui au dat roade și că voi primi manuscrisele. Nu înțeleg pentru ce lucrurile se târăgănează. Rog insistent să se dea curs cererii mele și să mi se dea înapoi manuscrisele.”

La 6 iulie mai făcea o încercare: Bulgakov cere înapoierea manuscriselor folosindu-se de numele Ecaterinei Peșkova

(soția lui Gorki, n.n.). Imediat primește o scrisoare de la aceasta: „Mihail Afanasievici, este de-a dreptul necinstit să mă deranjați atita. N-am uitat de manuscrisele dumneavoastră, și de două ori pe săptămână vorbesc acolo unde trebuie. Dar persoana de care depinde chestiunea nu se află momentan la Moscova; de aceea lucrurile târăgănează. Imediat cum le voi primi, vă voi anușa.”

În vara anului 1929 îi scrie fratelui său, Nikolai: „Trebuie să-ți spun că sint într-o situație foarte proastă. Este interzisă reprezentarea pieselor mele în țară și nu mi se mai publică nici un rînd din ceea ce scriu. În 1929 am fost complet distrus ca scriitor. Am făcut un ultim efort și am trimis un memoriu la guvern în care cer să-mi permită plecarea din țară, împreună cu soția, pe o perioadă nelimitată. În cazul în care cererea îmi este refuzată, joșurile sînt făcute; stringem căștile, stingem luminările. Fără nici o stringere de inimă te anunț, frate dragă, că moartea mea e o chestiune de soroc.”

În memoriul lui către guvern, despre care pomenește în scrisoare, Bulgakov amintește că de nenumărate ori a cerut „înapoierea manuscriselor” și că „am fost refuzat sau pur și simplu n-am primit nici un răspuns”. Despre același lucru îi scrie și lui Gorki: „Nici o autoritate, nici o persoană nu-mi răspunde la cererile mele. Mai trebuie ditrus ultimul lucru ce a mai rămas: eu însuși. Rog să se ia o hotărîre umană: lăsați-mă să plec.”

În zilele următoare — pe 6 octombrie

— este chemat și i se înapoiază manuscrisele. Și cercetătorii și Elena Sergheevna Bulgakova sint de acord asupra acestei chestiuni: jurnalul i-a fost înapoiat acum.

Și ce face cu ele Maestrul?
„Rupindu-mi unghiile, sfîșiam caietele așezîndu-le în picioare printre bucățile de lemn și scormonind foile cu cleștele. Erau clipe cînd cenușa mă biruia, dar mă luptam cu ea, și romanul meu, împotriva dă-se cu înverșunare, pierdea totuși. Prin fața ochilor îmi treceau slove cunoscute, galbenul flăcărilor se furișea nestăvilit, mincînd paginile de jos în sus, dar cuvintele tot mai stăruiau. Piereau doar atunci cînd hirtia se innegrea, și înarmat cu cleștele, cu le veneam de hac, cuprîns de turbare.”

Tot așa Bulgakov și-a distrus jurnalul, care știutuse mai bine de trei ani la Lubianka. Dar manuscrisul n-a dispărut cu totul. L-au copiat acolo și l-au păstrat pînă în zilele noastre; și acum l-am primit, în firșit, pentru a-l publica.

S-a întimplat încă o minune „ca în Bulgakov”.

— „Dă-mi să văd, ceru Woland întinzînd mina.

— Din păcate, nu pot s-o fac, răspunse maestrul. Mi-am ars manuscrisul.

— Iartă-mă, dar asta n-o cred, exclamă Woland. E imposibil, manuscrisele nu ard.”

Vitali Șentalinski

ANUL 1923

2 septembrie, duminică

Astăzi, împreună cu Kataev „am fost la Alexei Tolstol, la vila sa de la Ivanovo. A fost foarte amabil. Ce nu-mi place la el este maniera boemă în care se poartă — și el și soția lui — cu tinerii scriitori. Dar marele său talent răscum-pără totul.

Cînd am plecat, ne-a condus pînă la stăvilar. Era liniște, o jumătate de lună strălucea pe cerul înstelat. Ne-a vorbit cu deosebită căldură despre necesitatea de a înființa o școală.

— Să ne închinăm în fața lunii...

A ris, dar e limpede — caută sprijin în mine și în Kataev. Ideile lui despre literatură sint întotdeauna subtile și juste, uneori splendide.

★

Uneori, în plină deznădejde și nostalgie pentru trecut, cînd locuiesc într-o cameră infamă dintr-o casă la fel de infamă, izbucnește un sentiment de încredere în forțele mele. Sint în mine cum la naștere și crește gîndul că sint un scriitor incomparabil mai puternic decît toți cei pe care-i cunosc. Dar în asemenea condiții, precum cele de acum, eu mă dau la o parte.

3 septembrie, luni

După o vară îngrozitoare, s-a instalat o vreme splendidă. De citeva zile e cald și soarele blind și luminos.

În fiecare zi mă duc la slujba mea de la revista „Sirena” și-mi omor ziua fără nici o speranță. Viața e făcută astfel că banii sint puțini și eu, ca întotdeauna, cheltui mai mult decît îmi permit mijloacele mele modeste. Bei și mă-nînci bine, dar banii nu-ți ajung. Fără poșirca asta blestemată cu numele de bere nu trece o zi. Și astăzi am fost la berărie cu Alexei Tolstol, cu Kalmens și, bineînțeles, cu „căpitanul schlop”, care pe lângă conte era ca o umbră.

30 septembrie

Probabil pentru că sint conservator (era să scriu „pînă-n măduva oaselor”, dar expresia e șablon), întotdeauna cu ocazia vechilor sărbători mă îndrept spre jurnal. Păcat că nu-mi amintesc exact ziua de septembrie în care, în urmă de doi ani, am venit la Moscova. Doi ani. S-a schimbat ceva în acest răstimp? Cu siguranță, foarte multe. Și, totuși, aniversarea a doi ani mă găsește în aceeași cameră și cu aceeași stare suflătoare.

Și peste toate astea, sint bolnav.

★

Politica! Această mîrșavă și contra naturii politică! În Germania e același balamuc. Marca a început, totuși, să crească, grație faptului că nemții au încetat acțiunile de protest pasiv în Ruhr; dar în Bulgaria continuă războiul civil. Se luptă cu comuniștii. Participă și adepții lui Vranghel — care apără guvernul N-ăm nici o îndoială, că țările slave de gradul doi, dacă pot, să mă exprim astfel, sint la fel de sălbatică ca și Rusia și creează o bază serioasă pentru instaurarea comunismului. Gazetele noastre comentează evenimentele exagerîndu-le, deși — cine știe? — poate că într-adevăr lumea se va împărți în două: comunism și fascism. Ce va fi — nimeni nu știe.

★

Dacă las la o parte spaimele mele în fața vieții — închipuite sau reale — recunosc că-mi lipsește un singur lucru: un apartament confortabil.

În literatură mă impun încet, dar sigur. Asta o simt cu tărie. Mai rău este că uneori îmi lipsește credința că scriu într-adevăr foarte bine.

O ceață mi se așază pe creier și-mi paralizază mina cînd ar trebui să scriu tot ce simt profund și autentic — cu rațiunea și cu inima.

22 octombrie, luni. Noaptea

Astăzi, la „Sirena”, s-a petrecut un lucru foarte urit. „Grupul de inițiativă al celor fără de partid” a organizat o adu-

nare în chestiunea ajutorării proletariatului german. Cînd N. a deschis ședința, a apărut comunistul R., care, agitîndu-se și amenințînd, a spus că „așa ceva nu s-a mai pomenit: cei fără de partid să organizeze adunări”. A cerut ca ședința să nu mai aibă loc decît împreună cu comuniștii. N., schimbîndu-se la față, a argumentat că adunarea a fost organizată cu aprobarea organizației de bază.

Apoi totul a fost simplu. Nemembrii de partid au votat în unanimitate ca membrii de partid să-și convoace oame-nii și să se lingusească reciproc. Au apărut membrii de partid și au decretat că ei fac dublu cît un nemembru (nemembrii sint plătiți pentru o zi de muncă, pe cînd membrii de partid sint plătiți drept în fața pe măgarii nefecurați în partid.

26 octombrie, vineri. Seara

În momente de suferință și singurătate, mă cuprînd gînduri triste și pline de iridie. Mă cățesc amaric că m-am lăsat de medicină și am ales o existență nesigură. Dar Dumnezeu vede că am făcut-o numai din prea mare dragoste pentru literatură.

Acum e greu să faci literatură. Mai ales pentru mine, cu vederile mele, e foarte greu să mă public ceva și să trăiesc din asta.

În aceste condiții, boala mea este tot ce-mi lipsea.

Dar să nu ne descurajăm. Am răsfoit Ultimul mohican, pe care mi-am cumpărat-o pentru biblioteca mea. Cîta min-giere găsești la bătrînul sentimental Cooper. David, care tot timpul înalță psalmi, m-a dus cu gîndul la Dumnezeu.

Poate că nici nu ne trebuie un Dumnezeu puternic și îndrăzneț; celor ca mine le e mai ușor să trăiască gîndindu-se la el. Boala s-a complicat și s-a prelungit. Mă simt doborît. Probabil că nu voi mai putea să lucrez și iată de ce sper în Dumnezeu.

★

Intuițiile mele în legătură cu oamenii nu m-au înșelat niciodată. O adunătură de ticăloși fără seamăn se grupează în

S U B C Ă L C Î I

« Jurnalul meu »

de

M. A. BULGAKOV

jurul publicației în ajun). Mă pot felicita că și eu sint printre ei. Mi-e așa de greu cînd trebuie să curăț noroiul care s-a lipit de numele meu! Dar pot spune cu inima curată că o necesitate imperioasă m-a împins să public la ei. Dacă n-ar fi fost „In ajun”, niciodată n-ar fi văzut lumina tiparului nici însemnări pe manșete, nici alte lucruri scrise bine — adevărată literatură. Trebuia să fi fost un erou fără seamăn ca să pot tăcea patru ani și fără speranța că voi putea vorbi cîndva. Eu, din păcate, nu sint erou.

★

Dar acum am mai mult curaj. Mult mai mult decît în 1921. Dacă n-aș fi bolnav, aș privi cu mai multă încredere viitorul meu cețos și întunecat.

6 noiembrie, marți. Seara

Nu de mult a plecat de la mine Kolca G.), care mă tratează. Apoi am citit cartea scrisă prost, fără nici un har, a lui Mihail Cehov despre uriașul său frate?). Citesc acum cartea lui Gorki, Universitățile mele. Mă frîmintă multe gînduri, dar un lucru mi-a devenit limpede: trebuie să las gluma la o parte. Literatura e viața mea. Niciodată nu mă mai întorc la medicină.

Ca om, Gorki mi-e antipatic; dar ce scriitor mare și puternic este! Și ce lucruri înfiorătoare și importante spune despre scriitor.

Astăzi, pe la 5, am fost la Lejnev), care mi-a comunicat două lucruri importante: înții că povestirea mea, Psalmul, publicată în In ajun, este splendidă („eu aș fi publicat-o”) și apoi că revista In ajun este disprețuită și detestată de toți. Asta nu mă înspăimîntă. Mă înspăimîntă cei 32 de ani ai mei, anii pierduți cu medicina, boala și slăbiciunea. După ureche am o tumoare stupidă care a fost operată deja de două ori. Mă tem că boala necruțătoare îmi va întrerupe lucrul. Dacă nu, voi scrie ceva mai bun decît Psalmul.

De acum încolo, voi studia. Nu se poate ca vocea care mă turbură să nu fie profetică. E imposibil. Nu pot fi nimic altceva decît scriitor.

Voi mai vedea, voi studia și voi tăcea.

ANUL 1924

8 ianuarie

Astăzi s-a publicat în ziare buletinul medical al lui Troțki. Incepe astfel: „Pe 5 noiembrie „anul trecut, L. D. Troțki s-a îmbolnăvit...” și se termină: „I s-a acordat concediu, cu eliberarea din toate funcțiile, pe o perioadă mai mică de două luni”. Comentariile la acest buletin istoric sint de prisos.

Și astfel, la 8 ianuarie 1924, Troțki a fost trimis la plimbare. Care va fi soarta Rusiei, Dumnezeu știe! Fie ca el s-o ajute!

Astăzi seară am fost la Boris). De-abia ne-am întors. A fost foarte vesel. Am băut vin și inima nu mă mai doare.

10 ruble-aur — 36 miliarde...

Traducere și adaptare de
Margareta Popescu
Continuare în pag. a 15-a